

ΚΑΡ

ΛΛΟΤ

ΚΑΙ

ΠΡΑ

ΛΑΣ

ВІБЛІОФНКИ

АДМБ'

Ε.Χ.
ΑΛΛΟΤΕ ΚΑΙ ΤΩΡΑ

ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΑ ΣΗΜΕΙΩΜΑΤΑ

ΠΩΝ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ ΤΗΣ ΠΩΛΗΣ

Υπο Ι. Ν. ΚΑΡΑΒΙΑ

ΠΟΛΗ 1933

ΤΥΠΟΙΣ "ΜΕΡΚΕΖ"

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Είναι πολύ δύσκολον, παρ' ὅλην τὴν ἀλματικήν πρόο-
δον τοῦ κόσμου καὶ τὴν ἀδιαφιλονείκητον ὁρμὴν διὰ τὸ
μέλλον καὶ τὴν αὖριον, ὁ ἄνθρωπος νὰ ξεχάσῃ τὸ παρελ-
θὸν πρὸς τὸ ὅποῖον τὸν συνδέουν δεσμοὶ ἀδιάσπαστοι καὶ
ἀναμνήσεις πάντοτε ζωνταναὶ ἔχουσαι τὴν ἀρχὴν τῶν ἀπ'
αὐτὴν τὴν παιδικὴν του ἡλικίαν. Καί, γι' αὐτὸ, ἡ «χθὲς»
πάντοτε θὰ τὸν συγκινῇ, διότι σ' αὐτὴν ἄφισε ὄχι μόνον
ἓνα πολλοστημόριον τῆς ζωῆς του, ἀλλὰ κι' ἓνα δεσμὸ
τῶν ἀναμνήσεων καὶ τῶν ἐλπίδων του.

Εἰμπορεῖ ὁ φουτουρισμὸς νὰ ἔχῃ τὰς δοξασίας του καὶ
ἴσως ἡ παρελθοντολογία νὰ δεσμεύῃ ἔν τιμι μέτρῳ τὴν
ἀνθρωπίνην ἐνεργητικότητα, ἀλλ' ὁ ἄνθρωπος θὰ διαβά-
ζῃ πάντοτε τὴν ἱστορίαν ἢ ὁποῖα περιγράφει τὸ παρελ-
θὸν καὶ θὰ εὐλαβῆται τὰς παραδόσεις. Θὰ νοσταλγῇ μιὰ
εἰκόνα τοῦ διαρρευσαντος χρόνου καὶ θὰ θωπεύῃ μιὰ
σκέψι, ἢ ὁποῖα παρέμεινεν ἀγκαλιασμένη μετ' τὸ φάσμα
τῶν ἀναμνήσεών του. Εἶναι ἀδύνατον ἐξ ἄλλου νὰ μὴ
συγκινῇ ὁ παραλληλισμὸς τῆς ταχυπορούσης προόδου, ὅταν
αὕτη πρὸ πάντων εἶναι τόσο γοργή, ὅσον ἡ σημειωθεῖ-
σα κατὰ τὰς τελευταίας δύο ἢ τρεῖς δεκαετηρίδας. Εἰς τὸν
αἰῶνα δὲ τῆς ἀναστατώσεως τῶν μηχανικῶν ἐπιστημῶν
εἶναι ἐξόχως ἐνδιαφέρουσα ἡ κλίσις τοῦ ἱστορικοῦ τηλε-
σκοπεῖου πρὸς τὸν διανυθέντα δρόμον. Ἐξ ἄλλου, διὰ
τοὺς ζήσαντας εἰς τὸ μεταίχμιον μεταξὺ τῆς ληθαργούσης
προόδου καὶ τῆς ἐπαναστάσεως τῆς ἀνθρωπίνης διανοή-

σεως, τὸ λίκνισμα τοῦ παρελθόντος εἶναι νοσταλγικῶς γλυκύ. Ἄλλὰ καὶ ποῖος ἐκ τῶν ἀνθρώπων δύναται ποτὲ νὰ λησμονήσῃ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου του καὶ νὰ μὴ ἀναπολήσῃ τὸν κύκλον τοῦ παρελθόντος ἐν ᾧ ταῦτα περικλείονται; Καὶ πόσα, ἄλλως τε, ὄνειρα δὲν ἀναπαύονται σ' αὐτὰ τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα τοῦ τόπου τῆς γεννήσεως κάθε ἀνθρώπου!

Ἐπιθυμοῦντες λοιπὸν νὰ ξαναζωντανεύσωμεν εἰς τὴν φαντασίαν κάθε παλαιοῦ Κωνσταντινουπολίτου ὅλας τὰς παλαιὰς συνηθείας, ὅλα τὰ ἦθη καὶ ἔθιμα καὶ ὅλας τὰς ἀλησμονήτους εἰκόνας τὰς συνυφασμένας μὲ τὴν παλαιὰν ζωὴν τῆς χαριτωμένης Κων)πόλεως, ἐκδίδομεν τὸ "Ἄλλοτε καὶ Τώρα," μὲ τὴν πεποίθησιν ὅτι, παρ' ὅλας τὰς ἀτελείας τῆς μελέτης, λόγῳ ἑλλείψεως ἐπαρκῶν πηγῶν, ἀνασύρομεν σχετικῶς μὲ ἐπιτυχίαν τὸν πέλρον τοῦ ἱστορικοῦ παρελθόντος καὶ τῆς ζωῆς τῆς πόλεως κατὰ τὰς τρεῖς ἕως τέσσαρας προηγηθείσας δεκαετηρίδας.

ΟΨΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ἡ Κων)πολις θεωρεῖται μίᾳ τῶν ὠραιότερων φυσικῶν τοποθεσιῶν τοῦ κόσμου καὶ εἶναι πάντοτε μίᾳ πόλις φαντασμαγορικῆς καλλονῆς. Νωχελῶς ξαπλωμένη μεταξὺ Εὐρώπης καὶ Ἀσίας, σὲ μιᾶ καμπῇ, ὅπου αἱ δύο Ἠπειροὶ ἀγκυαλιάζονται μπροστὰ στὸ γελαστὸ ρεῦμα τοῦ Βοσπόρου, εἶναι πάντα μίᾳ πόλις μαγευτικῆ μὲ τῆς ἀτέλειωταῖς γωνίαις νέων εἰκόνων, τὰς ὁποίας ξετυλίσσει διαρκῶς ὁ κινηματογράφος τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντιδος. Τὸ ὠραῖον θέαμα τῶν μιναρῶν προσδίδει ὄψιν μιᾶς ἀνατολικῆς πόλεως, στῆ ζωῇ τῆς ὁποίας ζοῦν αἱ ἀναμνήσεις αἰώνων ἱστορικῆς ἀκμῆς. Κανεὶς ξένος, ὅταν ἀντικρύσῃ αὐτὸ τὸ θέαμα τῆς χαριτωμένης ἐπταλόφου, δὲν μπορεῖ ν' ἀποσπάσῃ τὸ βλέμμα ἀπ' τὰς ἐναλλαγὰς τοῦ φωτός καὶ τῶν εἰκόνων αἱ ὁποῖαι ἀναπηδοῦν ἀνὰ πᾶσαν στροφὴν. Ἡ ὄψις ὅμως τῆς ἐσωτερικῆς πόλεως ἀπετέλεσε πάντοτε μίᾳ κτυπητῇ ἀντίθεσι πρὸς τὸ ἐξωτερικὸ θεσπέσιο θέαμα. Εἰς παλαιότερας μάλιστα ἐποχὰς, οἱ δρόμοι καὶ τὰ σπίτια τῆς Πόλης παρουσίαζον μίᾳ πτώχεια ἐντελῶς καταφανῆ καὶ μίᾳ ὄψι ὅλως διόλου ἀνατολικῆ. Μόλις ἀπεβιβάζετο κανεὶς στὸ τελωνεῖο καὶ ἐδγαίνεν ἔξω, συναντοῦσε πλῆθος χαμάλιδων οἱ ὁποῖοι τότε ἦσαν κατὰ τὸ πλεῖστον Ἀρμένιοι. συναντοῦσε στενοὺς δρόμους, λάσπαις μπόλικαις καὶ σκυλιά. Μαζὺ μὲ τὴν τουρκικὴ γλῶσσα, ἄκουε ὁ νέος ἐπισκέπτης ὄλας τῆς γλώσσαις καὶ καταλάβαινε γρήγορα ὅτι εὐρίσκεται σ' ἓνα κοσμοπολιτικὸ κέντρο.

Πρὶν ἀρχίσωμεν τὴν περιγραφὴν τῶν ἠθῶν καὶ ἐθίμων τῆς Πόλης, ὀφείλομεν νὰ ποῦμε εὐθύς ἀμέσως ὅτι, παρ' ὅλην τὴν τεραστίαν ἀντίθεσιν τῆς τότε πόλεως πρὸς τὰς

ευρωπαϊκὰς πόλεις, ἡ ζωὴ ἐντὸς αὐτῆς ἦταν τόσοσιν ἑλκυστικὴ καὶ τόσοσιν συμπαθὲς τῷ περιβάλλοντι, ὥστε ὅποιος ἐρχότανε δὲν ἔφευγεν εὐκολὰ, ἀλλὰ καὶ φεύγων, ἄφινεν ἕνα κομμάτι τῆς καρδιάς καὶ τῶν ἀναμνήσεών του. Καὶ ὅλα αὐτὰ γιὰ τὴν παροιμιώδη τουρκικὴν φιλοξενίαν, τὴν φθίνεϊα καὶ διὰ τὰ ἀλησιμόνητα ἦθη καὶ ἔθιμα τῆς Πέλης τὰ ὅποια ὄχι μόνον ἐνανοῦριζον τοὺς Πολίτας, ἀλλὰ καὶ ἠχμαλώτιζον καὶ τοὺς παρεπιδημοῦντας ξένους.

Ο ΓΑΛΑΤΑΣ

Ἀνεκάθεν τὸ κέντρον τῆς ναυτικῆς κινήσεως καὶ τῶν ναυτικῶν, ἡ μεγάλη ἀρτηρία τῶν τραπεζιτικῶν καὶ ἐμπορικῶν συναλλαγῶν, τῆς χρηματιστηριακῆς κινήσεως καὶ τῶν χρηματικῶν ὁσοληψιῶν, ὁ Γαλατᾶς διασώζει ἐλάχιστα ἀπ' τὴν παλαιὰ του κίνησι. Στὴν παλαιὰ ἐποχὴ δὲν ὑπῆρχε προκυμαία, ἡ δὲ θάλασσα ἔφθανεν ἕως ἐκεῖ ποῦ εἶναι σήμερον τὰ καφενεῖα τῆς προκυμαίας καὶ τὸ Λόυδχάν, ἢ τὸ Σιτὲ Φρανσέζ. Ὅλα τὰ καφενεῖα ἦταν γεμάτα ἀπὸ ναυτικούς, οἱ ὅποιοι, ἢ ἦταν ἀντιπρόσωποι καρραβιῶν, θαυποριῶν καὶ μεσίται, ἢ ἦταν ναυτικοὶ ξεμπαρκάτοι, ἀναμένοντες τὴν πρώτην εὐκαιρίαν γιὰ νὰ μπαρκάρουν. Εἰς πλεόν παλαιότερας ἐποχὰς οἱ καπετάνιοι τῶν καρραβιῶν ὄταν ἐβγαίναν ἐξω φοροῦσαν ὑψηλὸ καπέλλο. Στὸ Γαλατᾶ ὅλοι οἱ δρόμοι ἦσαν θυρυβώδεις καὶ πολυάνθρωποι, τόσοσιν ἀπ' τὸ μέρος τῆς θαλάσσης, ὄσιν καὶ ἐντὸς. Τόσος δὲ πολὺς παρετηρεῖτο τότε κόσμος, ὥστε εἰς ὠρισμένας ὥρας τῆς ἡμέρας (10-12 ἀλλὰ Γοῦρκα), ἡ πλατεία Καράκιοϊ καὶ ἡ γέφυρα παρουσίαζον κοσμοπλήμμυραν κινουμένην σὰν ζωντανὸν κοῦμα.

Ἐδῶ ἦσαν τὰ ἐμπορικὰ γραφεῖα, τὰ ναυτικὰ καὶ ἀσφαλιστικὰ πρακτορεῖα, τὰ σαράφικα, τὸ χρηματιστήριον,

αἱ τράπεζαι, ὅλα σχεδὸν στεγασμένα σὲ παμπάλαϊα χάνια, ἀνήλια καὶ πολλάκις ἐρειπιώδη. Καὶ ἐβλεπε κανεὶς τοὺς μεγαλυτέρους ἐμπόρους καὶ τραπεζίτας τῆς τότε ἐποχῆς νὰ διεκπεραιοῦν τεραστίας ἐπιχειρήσεις εἰς γραφεῖα πτωχικὰ καὶ ρυθμοῦ ἀκανονίστου. Ὁ Γαλατᾶς ἦτο τὸ χωνευτῆρι ὄλων τῶν ἐργασιῶν, αἱ ὅποιοι τότε ἦσαν τεραστίως ἀνεπτυγμένα. Ἀπ' ἐδῶ ἤρχοντο οἱ ξένοι καὶ ἀπ' ἐδῶ ἔφευγε διὰ τὸ ἐξωτερικὸν ὁ κόσμος, πρὶν λειτουργήσῃ ἡ σιδηροδρομικὴ γραμμὴ τῆς Εὐρώπης. Ὅλοι δὲ ἐπεβιδάζοντο τῶν ἀτμοπλοίων μὲ δάρκαις, πρὶν γίνουσι αἱ προκυμαῖαι. Τὰ θαυπορικά τῶν προαστειῶν ἀραζαν καὶ τότε εἰς τὰ γεφυροσκάφια, τὸ θράδυ δὲ τοῦ καλοκαιριοῦ παρετηρεῖτο τεραστία κίνησις ὄταν ὁ παραθερίζων κόσμος τῆς εὐπόρου τάξεως ἔτρεχε διὰ νὰ προφθάσῃ τὰ θαυπορικά. Ὅλη αὐτὴ ἡ τρομερὰ κίνησις τῆς ἀνθρωπίνης δραστηριότητος ἔπαυεν ὡς διὰ μαγείας τὴν νύκτα, ὁπότε ὁ Γαλατᾶς παρουσίαζε τὴν μεγαλυτέραν ἀντίθεσιν ὄχι μόνον πρὸς κάθε ἄλλο κέντρον πολυκνηρώπου ἀρτηρίας καὶ ἀφαντάστου κινήσεως, ἀλλὰ καὶ πρὸς αὐτὸ τὸ Πέραν, τὸ ὁποῖον ἀπέχει πεζῆ περὶ τὸ τέταρτον τῆς ὄρας. Ὅλα σκοτεινὰ τὴν νύκτα στὸν Γαλατᾶ, τότε, καμμιά κίνησις στὰ καφενεῖα καὶ τὸν λιμένα. Ὅλα τὰ καταστήματα κλειστά. Μόνον μερικὰ καφέ σκντάν, τὸ Ἀμέρικα, τὸ Ἀφρικό, ἢ Ἀντιλόπη καὶ κάτι ἄλλα ἀθλια κέντρα, ὅπου ἐσύχναζον ναυτικοὶ διεθνούς τύπου καὶ ὑποπτα ὑποκείμενα τῆς ἐποχῆς. Καὶ ὄσοι, γιὰ τὸν ἕνα ἢ τὸν ἄλλον λόγον, ἔμενον ἀργὰ στὸν Γαλατᾶ, ἐκύτταζαν πῶς γρήγορα ν' ἀνέβουν ἢ μὲ τὰ πόδια, ἢ μὲ κανένα καχεκτικὸ ἀμάξι ἢ καὶ μὲ κανένα ἄλογο. Ἡ παραμονὴ στὸν Γαλατᾶ τὴν προχωρημένην νύκτα δὲν ἔθεωρεῖτο στὴν παλαιὰ ἐποχὴ ἀσφάλης, μόνον δὲ μερικοὶ κουτσαδάκικοι τύποι ἢ ὀπωσδήποτε θαρραλεύτεροι, προχωροῦσαν μέχρι τῶν καφέ σκντάν, ἐξώθεν τῶν ὁποίων ἠκούε-

το ο βραχνός ήχος κάτι ξεσκουριασμένων μουσικών και τρομπετών.

Όλα τὰ γραφεία, όπως είπομεν, ήσαν μέσα σὲ χάνια. Περιώνυμα χάνια τότε στὸν Γαλατᾶ ήταν τὸ Χαλίλ Πασᾶ χάν, ἐκεῖ ποῦ εἶναι σήμερα τὸ Ἄμπιτ χάν. Εἶχε δυὸ πόρτες καὶ εἰς τὸ ἰσόγειόν του ήσαν ἀποθήκαι σκοτειναὶ ἐντὸς τῶν ὁποίων ἀπεθηκεύοντο ζαχάρεις, καφέδες καὶ γεννήματα, ἀνωθεν δὲ εἰς δύο πατώματα ήσαν τὰ γραφεία τῶν τότε μεγαλεμπόρων. Εἰς τὸ παμπάλαιο αὐτὸ χάνι ἐστεγάσθησαν ὁ Ζαρίφης, ὁ Στεφάνοβιχ, ὁ Θεολόγος, ὁ Ἄρβανιτιδής, ὁ Καραμανιάν, ὁ Κοσμέτος, ἡ Ἄγγλικὴ Ἑταιρεία Πηπαγιάννη, ὁ Τσικαλιώτης, ὁ Ταμβάκος καὶ τόσοὶ ἄλλοι. Τὸ Μεχμέτ Ἄλη σὺζεται μέχρι σήμερα. Ἐδῶ μέσα ήσαν τὰ γραφεία τοῦ Ἀγελάστου Σφέτσου, τοῦ Κουρτζή, τῆς Τραπεζῆς Μιτυλήνης, τοῦ Λαφονταῖν, τοῦ Ζήση κ.τ.λ. Εἰς τὸ Κιουτσούκ Μιλέτ χάνι ήσαν τὰ γραφεία τοῦ Ἀγγλικοῦ Πρακτορείου Χιλδ Ρίτσο, τοῦ δικηγόρου Γ. Ἀποστολίδου, τοῦ Πλυτᾶ καὶ πλείστων ἄλλων ἐμπόρων καὶ δικηγόρων. Εἰς τὸ Μέγα Ἐθν. Χάνι, τότε γεμάτο, ήτο εἰς τὸ ἄνω πάτωμα ἡ ἡμερησίς «Κων)πολις», εἰς ὅλα δὲ τὰ γραφεία δικηγόροι, ἔμποροι καὶ παραγγελιοδόχοι. Εἰς τὸ πρῶτο πάτωμα ήτο τὸ ἐμπορικὸν κατὰστημα νεωτερισμῶν καὶ ἐτοιμῶν ἐνδυμάτων Κάρλμαν καὶ Μπλουμπεργ. Ἀλλὰ καὶ ὅλα τὰ χάνια τοῦ Μουμχανέ, τὸ Χαβιρόχανο καθὼς καὶ διάφορα κτίρια τοῦ Καράνιοῦ, ὡς τὸ Καράνιοῦ Χάν, ἐκεῖ ποῦ ήτο ἕως προχθὲς τὸ Κρεντί-Λιωναί, τὰ κτίρια τῆς ὁδοῦ τῆς Ὀθωμανικῆς Τραπεζῆς, τὸ Σὲν Πιέρ Χάν, τὸ Ἀλεξιᾶδη Χάνι, τὸ Σαρδύλου Χάνι, τὸ Νομικὸ Χάνι καὶ τόσα ἄλλα ἐφιλοξένουν πλείστους ἐμπόρους, τραπεζίτας, μεσίτας, παραγγελιοδόχους, ἀσφαλιστὰς καὶ λοιπούς.

ΕΜΠΟΡΙΚΑ ΓΡΑΦΕΙΑ

Τὰ πλείστα ἐμπορικὰ γραφεία τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς εὐρίσκοντο εἰς τὸν Γαλατᾶ. Ἦσαν, όπως είπομεν, πενιγροῦ διακόσμου καὶ εἰργάζοντο μὲ ἓνα ἢ δύο ἢ καὶ περισσοτέρους γραμματεῖς, ἐκτὸς τῶν ἐξωτερικῶν ὑπαλλήλων, οἱ ὅποιοι ἔκαμον καὶ τὰς τελωνειακὰς διατυπώσεις, μὴ ὑπαρχόντων τότε ἰδιαίτερων ἐκτελωνιστῶν. Οἱ γραμματεῖς, καταστιχογράφοι ἢ ἀλληλογράφοι, ἔπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ εἶναι καλλιγράφοι, διότι δὲν εἶχεν ἐφευρεθῆ ἡ γραφομηχανὴ ἀκόμη. Ντοσιέ δὲν ὑπῆρχον, φυσικῶς καὶ τὰ γράμματα ἐτυλίσσοντο κατὰ ἡμερομηνίας μὲ ἓνα λάστιχο, ἐνῶ τὰ στελλόμενα ἐτυπώνοντο στὴν κόπια καὶ ἐπρεσάζοντο μὲ τὴν πρέσα. Πολλὰ γραφεία ήσαν ὑψηλὰ καὶ ἐπικλινῆ, ἐκάθητο δὲ ὁ γράφων σὲ ὑψηλὸ στρογγύλο σκαμνὶ παρόμοιον τοῦ ταμπουρέ τοῦ πιάνου. Κάθε γραφεῖο εἶχεν ἀναλόγως χρηματοκιβώτιον ἢ χρηματοκιβώτια, διότι πολὺ ὀλίγοι κατέθετον εἰς παλαιότερας ἐποχὰς τὰ χρήματά των εἰς τὰς τραπεζὰς. Ἄλλως τε καὶ αἱ τράπεζαι ήσαν ὀλίγαι. Ἀσφάλεια ὑπῆρχεν ἀρκετὴ, τὰ δὲ γραφεία ἐφυλάσσοντο ἀπὸ Ἀρμενίους φύλακας ὅτινες ήσαν παροιμιωδῶς τίμιοι. Ἡ εὐρεσίς πολλῶν λιρῶν ἢ καὶ ὀλοκλήρου σακκούλας γεμάτης μὲ λίρας, τὰς ὁποίας εἶχε ξεχάσει νὰ βάλῃ στὴν κάσα ὁ πάτρων, καὶ ἡ ἀπόδοσις τὴν ἐπο ἐνήν ἀθίκτου τοῦ ποσοῦ, ήτο συνηθέστατο πρᾶγμα τότε καὶ ἠῦξανε τὴν ἐμπιστοσύνην τῶν ἐμπόρων πρὸς τοὺς φύλακας τῶν γραφείων, τοὺς περιφήμους ὄνταμπασιδες. Στὸν Γαλατᾶ, ἐκτὸς τῶν ἐμπορικῶν καὶ τραπεζιτικῶν γραφείων, ὑπῆρχον πολλὰ ἐμπορικὰ κατὰστήματα καὶ πολλὰ ἐστιατόρια. Στὴν ὁδὸν Καραμουσταφᾶ, ἡ ὁποία εἶναι ἡ παράλληλος πρὸς

τήν προκυμαίαν οδὸς καὶ ἡ ὁποία τότε ἦτο ἡ κυριώτερα ναυτική ἀρτηρία, ὑπῆρχον πολλὰ καταστήματα ναυτικῶν εἰδῶν, ἐπίσης καὶ εἰς τὰ Φερμενετζίδικα. Ὑπῆρχον ἐπίσης τὰ μεγάλα καταστήματα ἐνδυμάτων Τίριγγ καὶ Στάιν, τὸ κατάστημα νεωτερισμῶν τοῦ Βανδώρου, ἐναντι τοῦ Γου-νελ, τοῦ Μπατιστάτου καὶ πλεῖστα ἄλλα. Τὸ νὰ παρατε-θοῦν ὀνόματα ἐμπόρων καὶ καταστηματαρχῶν, θὰ ἦτο ἐν-τελῶς ἀδύνατον. Ἐν τούτοις, σημειοῦμεν μερικά ἐκ τῶν μᾶλλον σημαινόντων τῆς τότε ἐποχῆς. Τὰ καταστήματα ναυτικῶν εἰδῶν τοῦ Παπᾶ, τοῦ Μαρκέτου, τοῦ Ἀντίππα, τοῦ Χρυσοστόμου καὶ Θεοφιλίδου ἦσαν σημαίνοντα καὶ ἔλα στὸν Γαλατᾶ. Τὰ ἐμπορικά καταστήματα τοῦ Πλυτᾶ, τοῦ Θεολόγου, τοῦ Ζωγράφου, τοῦ Κουρουδικάλη, τοῦ Σεβαστοπούλου, τοῦ Δεστούνη, Νόγουιλ, τοῦ Παντελίδη Παπᾶ, τοῦ Νομικοῦ, τοῦ Καρασούλη, Σινιούσογλου, Φερ-νάνδης καί, εἰς πλεόν παλαιότεραν ἐποχὴν, τοῦ Σκουλοῦδη, Νεγρεπόντη, Χρυσοβελώνη, Στεφάνοβικ καὶ τόσων ἄλλων ἦσαν στὸν Γαλατᾶ. Θὰ ἴδωμεν καὶ ἄλλα ὀνόματα ἐμπόρων καὶ καταστηματαρχῶν εἰς τὰ ἰδιαίτερα κεφάλαια τῶν ἐπαγγελμάτων τὰ ἐξασκούμενα εἰς ἐκάστην περιοχὴν τῆς ἀχανοῦς πόλεως.

ΤΡΑΠΕΖΙΤΙΚΑ ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

Στὴν Πόλη ὑπῆρχον στὰ παλαιὰ χρόνια πολλὰ ἰδιωτι-κά τραπεζιτικά καταστήματα, τὰ ὁποία διεξήγουν μεγά-λας τραπεζιτικᾶς ἐργασίας καὶ ὑπεβοήθουν τὸ ἐμπόριον. Τράπεζαι δὲν ὑπῆρχον, πολὺ κατόπιν δὲ ἰδρύθη ἡ Ὀθω-μανικὴ Τράπεζα. Ἐνεκα δὲ τῆς ἐλλείψεως τραπεζῶν, οἱ καμπιομεσίται ἔκαμον μεγάλας ἐργασίας καὶ ἐκέρδιζαν πολλὰ. Τὰ τραπεζιτικά αὐτὰ καταστήματα ἐπώλουν συν-ἀλλαγμα, ἐπὶ πολὺ δὲ ἐπεκράτησε τὸ τρίμηνον σύστημα

τῶν γραμματίων. Ἡ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα, πρὶν κτισθῆ τὸ καλλιμάρμαρον σημερινόν τῆς κτίριον, εὑρίσκετο εἰς τὸ Σεν-Πιέρ Χάν. Ἀργότερον ἰδρύθη τὸ Κρεντί Λυωναί, ἡ Μπάγκ ντὲ Κωνσταντινόπλ με τὸν περιώνυμον τραπεζίτην Κωρονιόν, ἡ τράπεζα Σάνζ ἐ βαλέρ τῶν ἀδελφῶν Εὐγε-νίδου καὶ ἄλλαι. Κατόπιν ἡ τράπεζα Μιτυλήνης τοῦ Κουρ-τζῆ, ὡς καὶ διάφορα ὑποκαταστήματα τῶν ἐν Ἀθήναις καὶ Εὐρώπῃ τραπεζῶν. Ἡ τράπεζα Θεσσαλονίκης, ἡ τρά-πεζα Ἀνατολῆς, ἡ Γερμανοανατολική, αἱ ἰδιωτικαὶ τρά-πεζαι τοῦ Καμόνδου, τοῦ Νταλμέδικο, πολλὰ τραπεζιτικά γραφεῖα ὁμογενῶν στὸ Χαδιαρόχανο, στὸ Καράνιοϊ, στὸ Μεχμέτ Ἀλῆ Πασᾶ Χάνι κ.τ.λ. Πολὺ ἀργότερα τὰ τρα-πεζιτικά γραφεῖα Ἀλέξη Ἰκχωβίδου, Ἀλευροπούλου καὶ ἄλλα. Στὴν Πόλη θμως πέρα, ἐλειτούργουν ἀπὸ τὰ παλιὰ χρόνια τὰ ἐμπορικά καὶ τραπεζιτικά καταστήματα Μι-χαήλ Σταύρου καὶ Ἡλιάσκου.

ΧΡΗΜΑΤΙΣΤΗΡΙΟΝ

Οὔτε οἱ παλαιοὶ Κωνσταντινουπολῖται, οὔτε οἱ ζήσαν-τες ἀπ' τοὺς παλαιοὺς ξένους στὴν Πόλη μποροῦν ποτὲ νὰ ξεχάσουν τὸ περίφημον Χρηματιστήριον τοῦ Γαλατᾶ, τὴν ἱστορικὴν μπόρσα. Εὐρίσκετο εἰς τὸ μέσον τοῦ τετρα-γώνου ποῦ εὑρίσκονται σήμερον τὰ ὑποδηματοπωλεῖα καὶ τὸ ἐστιατόριον Τοκατλή, ἀκριβῶς ἀπέναντι τῆς θύρας τοῦ Χαδιαροχάνου. Εἶχε τρεῖς πατώματα μετ' τὸ ἰσόγειον καὶ σκάλας καὶ ταράτσαις ἐντὸς σιδερέναις μετ' τρύπαις. Ὅλη ἡ ζωὴ τῆς χρηματιστικῆς κινήσεως, τοῦ ἐμπορίου, τῶν νομισμάτων, τῶν συναλλαγμάτων, τῶν χρεωγράφων κ.τ.λ, ἔπαλλε μέσα ἐκεῖ. Ἐκεῖ μέσα ἐπαίζετο τότε τὸ περίφημον Κονσολιντέ (ἡνοποιημένον), γι' αὐτὸ καὶ πολλοὶ ὠνόμαζον τὸ Χρηματιστήριον Χάνι τοῦ Κονσολιντέ. Τὸ Χάνι αὐτὸ

ήταν ή ζωή όχι μόνον του Γαλατᾶ, ἀλλ' ὀλοκλήρου τῆς Πόλης. Ἦτο τὸ θορυβωδέστερο κέντρο τῶν ἐργασιῶν τῆς Κωνπόλεως, ἀδύνατον δὲ νὰ συνειθίσῃ οὔτε ὁ πολίτης, οὔτε ὁ ξένος στῆς φωναίς καὶ τὸν λαθουρινθώδη θόρυβο τῶν παικτῶν, ὅταν διήρχοντο ἔξω ἀπὸ τὸ Χρηματιστήριον. Πολλοὶ ξένοι ἀσυνείθιστοι, διερχόμενοι ἔξωθεν τοῦ Χανιοῦ, ἐτρόμαζον ἐκ τῶν φωνῶν τῶν μεσιτῶν καὶ τῶν παικτῶν, νομίζοντες ὅτι συμβαίνει κάτι. Πολλοὶ, εἰσερχόμενοι ἐντὸς, εὕρισκοντο ἔναντι πανδαμίου καὶ ἐφαντάζοντο ὅτι αἰφνιδία τρέλλα κατέλαβε τοὺς πάντας. Ἐδλεπε κανεὶς ν' ἀλληλομουνηζώνωνται σχεδὸν οἱ κάτωθεν ἰστάμενοι πρὸς τοὺς ἰσταμένους στοὺς ἐξώστους, νὰ ξεφωνίζουν ἐντὸς ὀχλοβοῆς «ἰκὴ μπὶν, σεξὲν μπὶρ ἀλίρουμ» καὶ τὰ τοιαῦτα. Παροιμιώδης τιμότης καὶ εὐθύτης ἐγαρρακτῆριζε τοὺς παλαιοὺς χρηματιστάς. Οἱ μᾶλλον διακεκριμένοι ἐπικαταλλάτταν (μουμπαγιατζίδες) ὑπῆρχον τότε. Ὁ Μαρίνος, ὁ Καλαντζής, ὁ Σαράντης, ὁ Οἰκονόμου, ὁ Βλαστάρης, ὁ Διαμαντής καὶ πλείστοι ἄλλοι ὁμογενεῖς, Ἀρμένιοι καὶ κατόπιν Ἑβραῖοι, ἀπετέλουν τὴν πλειάδα τῶν μεγάλων χρηματιστῶν. Ὅλοι δὲ οἱ μεγάλοι σαράφιδες τοῦ Καράκιοῦ ἐπαιζον στὸ Χρηματιστήριον εἴτε δι' ἴδιον λογαριασμὸν, εἴτε διὰ λογαριασμὸν τρίτων. Ὅλη αὐτὴ ἡ δαιμονιώδης κίνησις καὶ αἱ φωναὶ κατέπαυον τὸ βράδυ μὲ τὸ κλείσιμον τοῦ Χανιοῦ, διὰ νὰ συνεχισθοῦν ἀπὸ τοὺς πλέον ζωντανούς τὴν νύκτα στὸ Χάνι τοῦ Χατζοπούλου, ὅπου ἦτο στὰ παλιὰ χρόνια ἓνα καφενεῖον καὶ τὸ ἐστιατόριον ὁ «Παρθενών». Πολὺ ἀργότερον μετέφερον τὸ ἀρχηγεῖόν των οἱ μπορσαλίδες στὸ καφενεῖον «Λουξεμβουργον» καὶ κατόπιν ἄλλοι. Εἰς τὸ Χάνι τοῦ Γαλατᾶ εἶχον οἱ πλείστοι τῶν τραπεζιτῶν καὶ σαράφιδων τὰ γραματοκιβώτιάτων, ἐφυλάσσετο δὲ τὸ Χάνι ἀπὸ πολλοὺς φύλακας τὴν νύκτα.

ΣΑΡΑΦΙΚΑ

Ὅλη ἡ κατὰ μῆκος τοῦ Χρηματιστηρίου πλευρᾶ, ὡς καὶ ἡ ἀπέναντι ἡ κατὰ μῆκος τοῦ Χαβιαροχάνου ἐκαλύπτοντο ἀπὸ τοὺς μπάγκους τῶν ἀργυραμοιβῶν, οἱ ὁποῖοι ἦταν πλούσιοι, οἱ πλείστοι δὲ ἔκαμνον καὶ τραπεζιτικὰς ἐργασίας. Πολλοὶ ἀκόμη ἐνθυμοῦνται τὸν κρότον τῶν μετσηιδίων καὶ τὴν εὐχέρειαν μὲ τὴν ὁποίαν ὁ σαράφης μετροῦσε τὰ μετσηίτια ἢ τὰ κάρτα, καθὼς καὶ τὴν ἐπιτηδειότητα μὲ τὴν ὁποίαν ἀνεκάλυπτε κεζαπλικίδες λίραις ἢ κριμίτσαις. Τὸ σαράφικον ἄφινε στὰ παλιὰ χρόνια μεγάλο κέρδος. Οἱ μεγάλοι σαράφιδες πωλοῦσαν μεγάλας ποσότητας μετσηιδίῃ, ὁ ὁποῖος ἐπέλετο στὴν Ἀνατολὴν καὶ τὸν Μαρμαρᾶν. Ἀπὸ κάθε τουρκικὴ λίρα ἐκράτουν εἴκοσι παράδες, ὅταν ἔδιδαν 5 μετσηίτια καὶ 7 1)2 γρόσια ρέστα. Ἀπὸ τὴν Ἀγγλικὴν ἐκράτουν 2 γρόσια, ἀπὸ τὸ εἰκοσάφραγκον 1 γρόσι. Ὅταν χαλνοῦσαν Τουρκικὴ μὲ γροσάκια ἔδιδον 102 1)2 γρόσια στὸν πελάτη. Οἱ σαράφιδες εἶχαν μικρὰ κόκκινα ξύλινα δοχεῖα, ἐντὸς τῶν ὁποίων ἐτοποθέτουσαν χωριστὰ τὰ διάφορα νομίσματα. Ὀλίγιστα σαράφικα ὑπῆρχον στὴν Σταμποῦλ καὶ στὸ Πέραν, πολὺ δὲ σπανίως ὁ σαράφης πωλοῦσε καὶ καπνὸ. Σαράφικα ὑπῆρχαν στὸ Βαλοῦκ Παζάρ τῆς Πόλης, καὶ στὸ Σουλτάν Βεγιαζίτ, καταγιγνώμενα ὅμως ἐκεῖνα μὲ τὸ «σάσιμο» τῶν μισθῶν τῶν κυβερνητικῶν ὑπαλλήλων καὶ τῶν συνταξιούχων. Δηλαδή προεξώφλουσαν τοὺς λήξαντας καὶ μὴ πληρωθέντας μισθοὺς. Στὸ Γαλατᾶ σαράφικα μεγάλα ἦσαν τοῦ Μακρή, τοῦ Τσιλιγιάννη καὶ Ἀντριᾶ, τοῦ Ἀντίπα (Ἀλτῆ Παρμάκι), τοῦ Ζανέτου, τοῦ Καλογερά καὶ Πουλίση καί, ἀργότερον, τοῦ Ἀλέξη Ἰακωβίδου, Ἀλευροπούλου, Μαυρομάτη καὶ ἄλλων. Στὴν Πόλιν

περιώνυμο τῶν ἀδελφῶν Ναοῦμ, τὸ ὁποῖον ἔκαμνε τραπεζι-
τικὰς ἐργασίας μὲ πολλοὺς συναλλασσομένους μὲ τὸ ἐσω-
τερικὸν καὶ ἰδίᾳ τὴν Μακεδονίαν. Πολλὰ σαράφικα τῆς Πό-
λης πωλοῦσαν ἢ ἐδέγοντο ἐπὶ ἐνεχύρῳ χρυσᾶ κοσμήματα
καὶ φλουριά, τότε ἐν μεγάλῃ χρήσει εἰς τὰς ἐπαρχίας καὶ
λαϊκὰς καὶ ἐνταῦθα τάξεις.

Τὰ σαράφικα ἦσαν ἀπαραίτητα, διότι τὰ φιλά νομί-
σματὰ ἦσαν σπάνια καὶ ἀκριθὰ, ὁ δὲ ρόλος τοῦ σαράφη ὑ-
πῆρξεν ἐπὶ ὀλοκλήρῳ δεκαετηρίδας μεγάλως στὴν Πόλην.

ΑΙ ΓΕΦΥΡΑΙ

Στὸ αὐτὸ ἀκριδῶς μέρος ἦσαν καὶ στὰ παλιὰ χρό-
νια τὰ δύο γεφύρια. Καὶ τότε τοῦ Οὐν Καπὰν ἢ Γέφυρα,
ἢ ἐπωνομαζομένη Παλαιὰ Γέφυρα, δὲν ἦτο πολυσύχναστος,
τοῦ Καράκιοι ὅμως εἶχε δεκαπλασίην τῆς σημερινῆς κίνη-
σιν. Ἐν τούτοις ἦτο ξύλινη καὶ πολὺ συχνὰ ἐπισκευάζετο.
Τὸ ἴδιο πάντοτε σύστημα τῶν γεφυροσκαφίων ἐστήριζε
τὰς γεφύρας. Τὰ ὑπόστεγα τῶν ἀποδοθρῶν ἦσαν πενιχρὰ
καὶ σκοτεινὰ, οἱ δὲ πάσαλοι ἐπὶ τῶν ὁπίων ἐδέοντο τὰ
χονδρὰ σχοινιά τῶν μικρῶν θαποριῶν τῶν προαστείων,
ἐξεῖχον πολὺ καὶ ἐφαίνοντο κάτωθεν τοῦ σκοτεινοῦ ὑπο-
στέγου. Εἰς τὸ αὐτὸ καὶ τότε μέρος ἄραζαν τὰ θαπορά-
κια τοῦ νησιοῦ καὶ τοῦ Καδήκιοι, καὶ εἰς τὸ ἴδιον τὰ τοῦ
Βοσπόρου, ὅπως σήμερον. Ἐπίσης στὸ ἴδιο μέρος τῆς
πλευρᾶς τῆς γεφύρας τὰ τοῦ Κερατίου. Τὴν νύκτα
ἔπαυεν ἢ ἐπὶ τῶν γεφυρῶν κινήσεις, αἱ ὁποῖαι δὲν ἐφω-
τίζοντο διόλου. Ἄλλως τε, αἱ συναλλαγᾶι τῆς Πόλης καὶ
τοῦ Γαλατᾶ ἔληγον πολὺ ἐνωρίς, κανένα δὲ θαποράκι τῶν
προαστείων οὔτε ἀνεχώρει, οὔτε κατέπλεε στὴν Γέφυρα
τὴν νύκτα, ἐλλείψει ἡλεκτρικοῦ φωτὸς καὶ τῶν σημερινῶν
τελειοποιήσεων. Στὴν Γέφυρα μάλιστα τὴν παλιὰ, ἢ κί-

νησις τὴν νύκτα ἦτο σπανιωτάτη. Αἱ γέφυραι ἤνοιγον διὰ
τοῦ ἰδίου συστήματος καὶ τότε, πότε δὲ τὰ μεσάνυκτα καὶ
συνηθέστερον τὸ πρῶτ' πρὸς διέλευσιν τῶν πλοίων. Συχνά-
κις καὶ στὴν γέφυρα τοῦ Καράκιοι στραγγουλοῦσε κανεῖς
τὸ πόδι του μέσα πάντοτε στῆς τρύπαις καὶ τὰ κινούμενα
σανίδια Ὀλίγον κάτωθεν τῆς ἀποδόθρας τῶν ἀτμοπλοίων
τοῦ Κερατίου ὑπῆρχον τὰ θαλάσσια λουτρὰ τῆς Γεφύρας,
εἰς τὰ ὁποῖα ἐλούοντο τότε πολλοί. Ἡ δίοδος ἐστοίχιζε δέκα
παράδες, εἰσπράττετο δὲ ἀπὸ τοὺς γνωστοὺς εἰσπράκτο-
ρας μὲ τὴν ἄσπρη καμιζόλα. Σὲ πῶς παλαιότερα ἐποχῇ
ἔδιναν μπακίραις, αἱ ὁποῖαι εἶχον ἀξίαν κατωτέραν τῆς
δεκάρας. Τὰς δεκάρας εἰσέπραττεν ὁ εἰσπράκτωρ καὶ ἅμα
ἐγέμιζε τὸ χέρι του ἐπήγαινε καὶ τὰς παρέδιδε στὸ γκισέ.
Πολὺ ἀργότερα ἔγιναν τὰ τενεκεδάκια ἐντὸς τῶν ὁπίων
ἐρρίπτοντο αἱ δεκάραι. Ὅποια τεραστία μεταβολὴ καὶ δια-
φορὰ σήμερον. Ἀπὸ τὴν θαυμασίαν γέφυραν τοῦ Γαλατᾶ
ὑπάρχουν καὶ διέρχονται ὅλαι αἱ πρόσδοι τοῦ πολιτισμοῦ,
ἐνῶ ἢ προοδευτικὴ Πολιτεία κατήγγησε καὶ τὴν ἐπαι-
τείαν τῆς δεκάρας.

ΤΑ ΒΑΠΟΡΑΚΙΑ ΤΩΝ ΠΡΟΑΣΤΕΙΩΝ

Ἡ Κων)πολις ἐκτείνεται ἐπὶ μεγάλων ἀποστάσεων, τὰ
δὲ χωρῖα τοῦ Βοσπόρου καὶ τῆς Προποντιδὸς πλαισιοῦν
πάντοτε τὴν μεγάλην Πόλιν. Αὐτὰ ἐξυψητεῦντο σὲ πῶς
παλαιὰ ἐποχῇ μὲ τὰ Παζάρ Καΐκια, κατόπιν δὲ μὲ τὰ θα-
ποράκια τῆς γραμμῆς. Τὰ θαποράκια αὐτὰ ἦσαν ἄλλοτε
ὅλα τροχοφόρα καὶ εἶχον κάμαραις Α. καὶ Β. θέσεως
κάτω καὶ στὰ πλάγια, ἐπάνω δὲ ταράτσα μὲ τένταις γιὰ
τὸ καλοκαίρι. Ἦσαν μικρᾶς ταχύτητος παραβολικῶς μὲ
τὰ σημερινὰ, τὸ δὲ ταξίδι τοῦ Καδήκιοι διήρκει, χωρὶς

της μανούβρας του ἀράγματος 30—40 λεπτά. Στο νησί ἔκαμε νὰ πάη τὸ βαπόρι 2 καὶ πλέον ὥρας.

Τοῦ Βοσπόρου τότε ἦσαν καλλίτερον περιποιημένα, διότι ἡ Σιρκέτ Χαϊριέ τὰ ἐκύτταζε καλλίτερα ἀπὸ τὴν Μαχσουσέ. Τὰ θαποράκια αὐτὰ εἶχον πρὶν ὀπίσω τὸ τιμόνι, ὃ δὲ τιμονιέρης ἔστατο ὄρθιος καὶ ἔβλεπε ἀπὸ μιὰ τρύπα τοῦ κερυβοπάνου τὰς κινήσεις δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ τοῦ καπετάνιου. Ὅταν τὸ βαπόρι τὸ τελευταῖο ἐνυκτώνετο, (πολὺ δὲ σπανίως ἐταξίδευε θαποράκι σὲ περασμένη νυκτερινῇ ὥρᾳ), ὁ καπετάνιος διὰ τῆς συρίκτρας εἰδοποιεῖ περὶ τῆς πορείας τὸν τιμονιέρη. Ἦταν ἑλα τὰ θαποράκια ξύλινα καὶ καλοθάλασσα καὶ ἀντεῖχον πολὺ στή νοτιὰ. Τότε δὲ δὲν ὑπῆρχε μηχανήμα στὰ μικρὰ θαποράκια διὰ τοῦ ὁποίου εἰδοποιεῖ ὁ πλοίαρχος τὸν μηχανικόν, ἀλλὰ δι' ἑνὸς πωλῆνος (πὸρτ βουᾶ) διεβίβαζε τὰ προστάγματά του. Καὶ ἔλοι οἱ παλαιοὶ ἐνθυμοῦνται τὰ περίφημα «στὰν μπᾶϊ», «τόρνογεδ», «τόρνεστανδ» «στόπ» καὶ τὰ ρέστα. Πολὺ κατόπιν τὰ νεοπαραγγελλόμενα θαποράκια εἶχον τηλέγραφον μηχανῆς. Ἐννοεῖται ὅτι, ἐπειδὴ τὰ τροχοφόρα δὲν μπορούσαν νὰ προσεγγίσουν καὶ πλευρίσουν στὴν γέφυρα ἔταν τὰ νερὰ ἦτανε ἔξω, τὸ ἀράγμα ἤργει πολὺ καὶ ἐγένετο δύσκολα καὶ μὲ πολλὰς μανούβρας. Πολλάκις ἔσπανε καὶ τὸ χονδρὸ σχοινὶ καὶ τότε ἤρχιζεν ἄλλη μανούβρα.

Κανεὶς ἀπ' τοὺς παλαιούς δὲν θὰ ἐλησημόνησε τὸ περίφημο «ἄλ μπουσουνοῦ» ποὺ φώναζεν ὁ καπετάνιος στοὺς ναύτας, ὅταν τὸ σχοινὶ ἐχαλαρώνετο. Πολλοὶ Καδηκιοῖδες ἐνθυμοῦνται ἀκόμη τὸν Λαζὸ καπετάνιο τοῦ ὑπ' ἀριθμὸν 4 ἀτμοπλοίου τοῦ Καδηκιοῦ, ὁ ὁποῖος διέτασσε ν' ἀνεβάσουν καὶ φλόγο γιὰ ν' ἀνοίξη τὸ βαπόρι, καὶ ὁ ὁποῖος ἐπὶ ὀλόκληρα λεπτά ἀπὸ τὸ παραθυράκι τῆς γεφύρας ὕβριζε τοὺς μαουνατζίδες, ὅταν τὰ νερὰ τοὺς ἔπαιρναν καὶ ἐπλευρίζαν δίπλα στὸ βαπόρι του. Μολονότι δὲ ὁ λιμὴν ἦτο τότε πλήρης πολλῶν ἠγκυροβολημένων πλοίων καὶ αἱ μαοῦναι διέ-

σχιζον τὸν λιμένα μὲ πανιὰ, ὑπῆρχον δὲ καὶ πολλὰ τοῦμπαὶ μὲ κουπιὰ, ποτὲ δὲν συνέθη σοβαρὸν τι δυστύχημα ἀπὸ θαποράκια ἢ εἰς τὰ θαποράκια αὐτά. Αἱ ἀποβάθραι τῶν ἀτμοπλοίων τόσον ἐπὶ τῆς γεφύρας ὅσον καὶ εἰς τὰ χωριὰ ἦσαν παλαιοῦ συστήματος, κλεισταὶ καὶ ἀποπνεκτικαὶ διὰ τοὺς ἀναμένοντας ἐπιβάτας. Ὅλοι ἐξήρχοντο ἀπὸ κάτω, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ταράτσα μὲ τὸ ἀρχαῖκὸ ξύλο ὡς σκάλα. Καὶ τότε ἅμα τῇ προσεγγίσει, ἐπλημμύρει τὸ κῆμα τῶν χαμάληδων, οἱ ὁποῖοι ἐφώναζαν «ἄνια, γκετιρελούμ». Καφετζήδες, σημιτζήδες καὶ μικροπωληταὶ καὶ τότε ὑπῆρχον πολλοὶ ἐντὸς τῶν ἀτμοπλοίων. Ὅλοι σχεδὸν αἱ σειρήνες τῶν μικρῶν ἀτμοπλοίων ἐσύριζον λεπτά καὶ ὀξέως. Τὰ καλλίτερα θαποράκια ἦσαν τότε τὸ ὑπ' ἀριθ. 14 τῆς Μαχσουσέ ὀνόματι «Ἀϊντίν», τὸ ὁποῖον ἀνεχώρει στὰς 10 τὸ ὄραδου ἀλὰ τούρκα κατ' ἐθετεῖν διὰ Χάλκηνη, Πρίγκηπον, Χαρταλιμὴν καὶ Παντεῖχι. Κατόπιν τὰ ὑπ' ἀρ. 19, 20 καὶ πολλὰ ἄλλα. Ὑπῆρχε καὶ ἓνα μὲ δύο πῶρχες ἐπιτηδες διὰ τὴν παλαιὰν σκάλην τοῦ Χαϊδῶρ Πκτᾶ, ἡ ὁποία περιεβάλλετο ἀπὸ σειρὰν πετρῶν. Στὸ Βίσπορο ταχύπλοα ἦσαν τὰ ὑπ' ἀρ. 17 καὶ 18 μὲ μπαστούνη στὴν πῶρη, κατόπιν δὲ τὸ 39 καὶ 40, τὰ ὁποῖα στὸ ρεῖμα ἔγερναν. Τοῦ Κερατίου ἦσαν τροχοφόρα, ἐκατέβαζαν δὲ τὴν γωνιὰ διερχόμενα τὴν παλαιὰν γέφυραν. Μέσα σ' αὐτὰ ὑπῆρχον τὸν χειμῶνα καὶ σαλεπτζήδες. Ἡ διεύθυνσις τῆς ἐταιρίας ἦτο εἰς τὸ Ἀγιά-Καποῦ. Τὰ ναῦλα ἦσαν 30 παρᾶδες Β' θέσις καὶ 50 ἢ Α'. Στὸ Κατῆκιοὶ 1 γρ. ἢ Β' καὶ 1 1)2 ἢ Α'. Στὸ νη:ι 3 ἢ Β' καὶ 4 1)2 ἢ Α'. Ὑπῆρχε καὶ γραμμὴ μέχρι Μακρηκιοὶ καὶ Ἀγ. Στεφάνου, ἀλλὰ δὲν διετηρήθη πολὺ ἕνεκα τοῦ συναγωνισμοῦ τοῦ σιδηροδρόμου καὶ τῶν τρικυμιῶν τῆς νοτιᾶς.

ΡΥΜΟΥΛΚΑ — ΑΤΜΑΚΑΤΟΙ

Στὸν λιμένα Κωνσταντινουπόλεως ὑπῆρχον ἕνα σωρὸ ρυμουλκὰ τροχοφόρα, τινὰ τῶν ὁποίων, ὡς τὴ «Ματίλδα», ἐξετέλουν καὶ γραμμὴν μέχρι τῶν λιμένων τῆς Προποντίδος. Τὰ πλεῖστα ὁμῶς ἐρυμούλκουν τὰ μεγάλα ἀτμόπλοια ἐκ τοῦ Σιρκετζῆ καὶ τῶν διαφόρων σημαντήρων ἕως ἐξω τοῦ λιμένος, μὴ ὄντων ἀκόμη ἐν χρήσει τῶν πιλότων εἰς τὸν λιμένα. Ἐννοεῖται ὅτι τὰ ρυμουλκὰ αὐτὰ ἐχρησιμοποιοῦντο καὶ διὰ πολυκνθρώπους ἐκδρομὰς στὰς πέριξ ἐξοχὰς. Τὰ ρυμουλκὰ ἐρυμούλκουν καὶ τοῦμπες καὶ καράβια. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ ἀνήκον εἰς τὸν μακαρίτην Περικλῆν Κοσμέτον, καθὼς καὶ εἰς τοὺς Βερνίκους.

Ἄτιμάκατοι ὑπῆρχον πολλοὶ ἐταιριῶν, ἰδιωτικαὶ καὶ κοιναί, τινὲς τῶν ὁποίων ἦσαν πολυτελῶς διασκευασμένοι. Ἡ «Ἐφρόσση» τῶν Εὐγενιδῶν, ἡ «Ἀνεμώνη» ἢ «Ἐδιδόν» τοῦ Μάγκου.

ΜΑΟΥΝΑΙ — ΒΑΡΚΑΙ
ΚΑΪΚΙΑ — ΣΑΛΑΠΟΥΡΙΑΙ

Τὰ μόνα μέσα φορτοεφορτώσεως ἦσαν πάντοτε στὸν λιμένα τῆς Πόλης αἱ μαουναὶ καὶ αἱ σαλαπούριαι, ἰδίᾳ δὲ πρὸ τῆς κατασκευῆς τῶν Προκυμαίων. Ὅλοι αὐταὶ αἱ μαουναὶ διέσχίζον τὸν λιμένα μὲ πανιά, μὲ ἀρκετὴν δὲ δεξιότητα ἐν μέσῳ τρικυμίας καὶ ρευμάτων. Καὶ τότε τὰ ὀρητήρια τῶν ἦσαν τὸ Γιάγ Καμπάν, τὸ Οὐν-Καμπάν καὶ τὸ Ζεβζανέ. Παροιμιώδης ἦτο ἡ τιμιότης τῶν παλαιῶν μαουνατζήδων καὶ τῶν φυλάκων τῆς νυκτός. Τὰ ἡμερομίσθια τῶν μαουνῶν διὰ τὸ 24ωρον ἦσαν ἀπὸ 50—60 γρ., τῶν δὲ σαλαπουριῶν 25 γρ. Μὲ τὰ μέσα αὐτὰ ἐξυπηρετήθη στὴν

παλαιὰ ἐποχὴ ὁ λιμὴν καὶ τὸ ἐμπόριον, τὸ ὅποιον ἦτο ἀκμαιοτάτον.

Βάρκαι ὑπῆρχον πολλοὶ μικραὶ καὶ μεγάλοι (ἔπερναν 10—15 ἀνθρώπους), ὑπῆρχον δὲ καὶ καΐκια μυτερὰ καὶ στενὰ καὶ χαμηλὰ, τὰ ὁποῖα ἐπὶ μακρὸν διετήρησεν τὸν ἠωγελῆ ἀνατολικὸν ρυθμὸν. Αὐτὰ ἔπερναν τὸ πολὺ 4 ἐπιβάτας. Αἱ δάρκαι ἐστάθμευον εἰς τὸ μέρος τῆς Γεφύρας πρὸς τὸν Γαλατᾶ, ἐμπρὸς εἰς τὸ Λιμεναρχεῖον, ἐμπρὸς στὴ Γαλλικὴ Σκάλα (Σιτέ Φρανσεζ), ἐκεῖ ποὺ εἶναι σήμερον τὸ Σαλόνι τοῦ Γαλατᾶ, στὸ Σιρκετζῆ, στὸ Μεχμέτ Ἄλῆ Πασᾶ Χάνι, καθὼς καὶ εἰς τὸ Βιλοῦκ Παζάρι τῆς Πόλης, τὴν Κρασόσκαλα, τὸ Γεμίσι, τὸ Αζάπ Καποῦ, τὸ Φανάρι, Ἄγια κτλ. Αἱ μεγάλοι δάρκαι ἀνήκον εἰς Κεφαλλῆνας, Νισυρίους καὶ Μαρμαρινούς, τὰ δὲ καΐκια εἰς Τούρκους. Κατόπιν καὶ πολλοὶ δάρκαι ἀνήκον εἰς Τούρκους. Ἐπειδὴ δὲν ὑπῆρχον ἄλλα μέσα συγκοινωνίας μεταξὺ Σταμποῦλ καὶ Ἰαλατᾶ, αἱ δάρκαι ἔκαμνον πολλαῖς δουλειαῖς, ἔπερναν δὲ 10 παράδες ἀρχικῶς τὰν ἐπιβάτην, κατόπιν δὲ 20. Αἱ μαουναὶ μὲ τὰ πανιά, αἱ ἀτιμάκατοι, ἢ πληθὺς τῶν λέμβων καὶ καϊκιῶν προσέδιδον μίαν γραφικότητα εἰς τὸν λιμένα καὶ μίαν ἀλλόκοτον κίνησιν. Ἀλλὰ τὸ θέαμα τῶν καλῶν καϊκιῶν, τὰ ὁποῖα, καλοθαμμένα μὲ κίτρινο ἢ σκοῦρο χρῶμα καὶ ὀδηγούμενα ἀπὸ λευκοφορεμένους καϊκτζήδες κωπηλατοῦντας 4 κουπιὰ, διέσχίζον τὰ ἡρεμὰ νερὰ τοῦ Κεᾶτ-Χανέ ἢ τοῦ Γκιόκ-Σουγιοῦ ἢ τοῦ Κούς-Ντιλη, θὰ παραμείνῃ ἀληθιμόνητον ἕταιε δι' ὅσους ἠτύχησαν νὰ τὸ ἀντικρῶσιν.

Ἡ μαγικὴ φαντασμαγορία τοῦ καϊκιῦ μὲ τὰς ὠραίας χανοῦμ ὑπὸ τὸν ἥλιον ἢ τὸ φέγγος τῆς σελήνης, καὶ οἱ ὠραῖοι τουρκικοὶ ἀμανέδες ἐσυμβόλιζον μιὰ ἀνατολίτικη τρυφή καὶ μιὰ ὄνειρῶδη εὐδαιμονία μαλθακότητος, τὴν ὁποῖαν ἐνανούριζε τὸ θεῖον περιβάλλον τοῦ Βασιλείου καὶ μιὰ θερμὴ φαντασία τοῦ Ἀνατολικοῦ μυστικισμοῦ.

ΑΤΜΟΠΛΟΪΚΗ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑ ΜΕ ΤΟ ΕΣΩΤΕΡΙΚΟΝ ΚΑΙ ΕΞΩΤΕΡΙΚΟΝ

Τὴν ἀτμοπλοϊκὴν συγκοινωνίαν ἐξυπηρετοῦν ἄλλοτε πολλαὶ ἐταιρίαι ὑπὸ τουρκικὴν καὶ ξένην σημαίαν. Ἡ κρατικὴ ἐταιρία «Μαχσουσέ» ἐξυπηρετεῖ κυρίως τὴν γραμμὴν τῆς ἀνατολικῆς παραλίας τῆς Μαύρης Θαλάσσης μέχρι Τραπεζοῦντος, προσεγγίζουσα καὶ εἰς τοὺς λιμένας Παρθενίου, Οἰνόης καὶ Φάτζας, ἐνθα δὲν προσήγγιζον ἀτμόπλοια ξένων ἐταιριῶν. Εἶχον ἐβδομαδιαίας ἀναχωρήσεις. Ὡσαύτως καὶ τὴν γραμμὴν Μουδανίων, Πανόρμου, Καρμπιγᾶς καὶ Νικομηδείας.

Ἡ ἐταιρία Κουρτζή, ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν, εἶχε γραμμὰς μέχρι Τραπεζοῦντος, γραμμὴν Δουνάβεως, γραμμὴν Θεσσαλονίκης καὶ Ἁγίου Ὄρους, γραμμὴν Μιτυλήνης, Σμύρνης καὶ κόλπου τοῦ Ἀδραμυττίου, Ἀϊδαλίη κτλ.

Τὸ Λούδ εἶχε γραμμὰς Βουλγαρίας, Δουνάβεως, Ἀνατολῆς μέχρι Βατούμ, Ὀδησοῦ, Σμύρνης, Συρίας, Πειραιῶς, Θεσσαλονίκης, μέσον Δεδέαγατς, Καβάλλας κτλ.

Ἡ Πανελληνίος εἶχε γραμμὰς μέχρι Τραπεζοῦντος, Κωνσταντινουπόλεως-Πειραιῶς κτλ.

Τοῦ Χατζή Δαοῦτ, ὑπὸ τουρκικὴν σημαίαν, εἶχε γραμμὰς Ἀϊδαλίη, Σμύρνης, Ἀτταλείας, Συρίας, Θεσσαλονίκης, Ἀλεξανδρείας κτλ.

Τοῦ Πανταλέοντος, ὑπὸ ἐλληνικὴν σημαίαν, τὰς αὐτὰς μετὰ τοῦ Χατζή Δαοῦτ γραμμὰς. Τὸ Μεσαζερή εἶχε γραμμὴν Σμύρνης, Συρίας, Μασσαλίας. Τοῦ Πανέ γραμμὴν Ἀνατολῆς, Βατούμ μέχρι Νοβορωσίσκης, Κωνσταντινουπόλεως, Μασσαλίας κτλ. Ἡ Ρωσικὴ Ἐταιρία γραμμὰς Ἀνατολῆς μέχρι Βατούμ, Βάρνης, Ὀδησοῦ, Σεβαστουπόλεως, Πειραιῶς, Σμύρνης-Ἀλεξανδρείας. Τὸ Φλώριο Ρευμπατίνο

(ἰταλική) εἶχε γραμμὰς Πειραιῶς, Δουνάβεως, Νεαπόλεως, Γενούης. Τοῦ Γιαννουλάτου, ἐξυπηρετοῦν τὰς γραμμὰς Μαρμαρᾶ, προσεγγίζοντων τῶν ἀτμοπλοίων του εἰς ὄλους τοὺς λιμένας εὐρωπαϊκῆς καὶ ἀνατολικῆς ὁχθῆς μετὰ καθημερινὰς ἀναχωρήσεις ἐκ τῶν προκουμαίων Γαλατᾶ. Ἡ ἐταιρία αὐτὴ διεδέχθη τὴν ἐταιρίαν Καναβαλῶφ εἰς τὰς ἰδίας γραμμὰς. Ἡ ἐταιρία Γιαννουλάτου ἐπεξέτεινε κατόπιν τὰς γραμμὰς τῆς καὶ εἰς τὸ Αἶγαίον.

Ἐπὶ τι διάστημα καὶ ἡ ἐταιρία Γουδῆ, ὑπὸ ἐλληνικὴν σημαίαν, εἶχε γραμμὴν Κωνσταντινουπόλεως-Πειραιῶς-Κυκλάδων. Ἡ ἐταιρία Τεριάζου εἶχεν ἐπὶ τι διάστημα γραμμὴν Κωνσταντινουπόλεως-Μαρμαρᾶ. Ἡ Ρουμανικὴ μετὰ τὸ ἀτμόπλοιο «Κόμπρα» ἀρχικῶς, καὶ τὸ «Πριντζιπέζα Μαρία» κατόπιν, καὶ τὸ «Ρίτζελε Κάρολ» εἶχε γραμμὴν Κωνσταντινουπόλεως-Κωνσταντζης. Ἡ Κυκλαδικὴ ὑπὸ ἐλληνικὴν σημαίαν, γραμμὴν ἐβδομαδιαίαν Πειραιῶς. Ὡσαύτως ἡ ἐταιρία Τζῶν Μακδόναλδ, ὑπὸ ἀγγλικὴν σημαίαν, γραμμὴν Πειραιῶς, Ἀγ. Σπράντα.

Ὅλαι αὐταὶ αἱ ἐταιρίαι, ἰδίᾳ δὲ τὸ αὐστριακὸν Λούδ, εἶχον μεγάλας ἐργασίας εἰς ἐμπορεύματα καὶ ἐπιβάτας καὶ διετήρουν τακτικὰς γραμμὰς. Ἡ ἀναχώρησις τὴν αὐτὴν ἡμέραν πλείστων ἀτμοπλοίων, τὸ πλῆθος ἐμπορευμάτων καὶ ἡ κίνησις τῶν φορτηγίδων καὶ τῶν λέμβων καὶ ἡ ταυτόχρονος ἐκκίνησις ἐνίοτε τόσων σκαφῶν, προσέδιδον εἰς τὸν λιμένα μίαν ζωηρότητα καὶ ζωτικότητα ἐξαιρετικῆς μορφῆς.

Τὰ πανηγύρια τῆς Περάμου, τῆς Σηλυβρίας καὶ ἄλλα συνεκέντρουν τότε πλήθη πανηγυριστῶν, οἵτινες ἀνεχώρουν μετὰ σημαιστόλιστα ρυμουλκὰ καὶ τὰ μικρὰ βυποράκια διὰ τὰ πανηγυρίζοντα χωριά.

ΦΟΡΤΩΕΚΦΟΡΤΩΣΕΙΣ—ΓΑΙΑΝΘΡΑΚΕΣ

Και εις τὴν παλαιὰ ἐποχὴ μὲ τὰ αὐτὰ σχεδὸν μέσα ἐγίνοντο αἱ φορτοεκφορτώσεις εἰς τὸν λιμένα, μὲ μόνην τὴν διαφορὰν ὅτι τὰ βίντζια τῶν θαποριῶν δὲν ἦσαν τελειοποιημένα, ὅτι δὲν ὑπῆρχον μεγάλαι μπουμαὶ καὶ δὲν ὑπῆρχον εὐρέα καὶ πολλὰ ἀντρεπῶ. Οἱ ἐργάται τότε ἦσαν ἀποκλειστικῶς Κεφαλλῆνες, καθὼς καὶ οἱ σιβαδῶροι, ἐκτὸς τῶν ἐργατῶν καρβούνων, οἱ ὁποῖοι καὶ τότε ἦσαν Κοβρδοὶ. Καὶ τότε τὰ πλοῖα ἔκαμναν νυχτέρια, ἀλλὰ ὄχι μὲ ἤλεκτρικὸν φῶς, τὸ ὅποιον δὲν ὑπῆρχε, ἀλλὰ μὲ φανάρια πετρελαίου. Ἀποθῆκαι καρβούνων ὑπῆρχον μόνον εἰς τὸν Κεράτιον καὶ τὸ Τσεγκέλικιοῦ, τὸ πλεῖστον δὲ κάρβουνον ἦτο ἀγγλικόν.

ΤΕΛΩΝΕΙΑ

Καὶ τότε ἡ διεύθυνσις καὶ τὸ μεγάλο τελωνεῖον ἦτο στὴν Σταμπούλ, ὑπῆρχε δὲ καὶ τὸ τελωνεῖον Γαλατᾶ. Ὑπῆρχε δὲ καὶ ἰδιαιτέρως τὸ τελωνεῖον καρβούνου. Οἱ κολτζίδες, φέροντες διακριτικὸ σχῆμα μὲ πράσινα σιρίτια σιὰ μανίκια, ἐγύριζαν μὲ τὰ καϊκία καὶ ἐσταμάτων κάθε ὑποπτὴ δάρκα, ἐψηλάφουν δὲ κάθε ὑποπτο πακέτο. Τὰ τελωνεῖα ἔκλειον τὰς Κυριακάς καὶ ἦσαν ἀνοικτὰ τὰς Παρασκευάς. Οἱ χαμάλιδες τῶν τελωνείων μετέφερον τῆς κάσας ἢ τῆς μπάλλαις μὲ σιρίκια ἀνὰ δύο ἢ τέσσαρες ὀλόκληρος δὲ ὁ Μουμχανὲς τοῦ Γαλατᾶ, τὸ Καρᾶ Μουσταφᾶ Σοκάκι καὶ τὸ Καράκιοῦ, ὡς καὶ τὸ Μπαχτσὲ Καποῦ τῆς Σταμπούλ καθίσταντο πολλάκις ἀδιάβατα ἀπὸ τοὺς ἀχθοφόρους. Πάντοτε σχεδὸν ὑπῆρχον κάσας καὶ μπάλλαι ἐντὸς τῶν δρόμων ἢ ἐξωθεν τῶν τελωνείων. Οἱ μουαμελέδες καὶ τότε ἦσαν δύσκολοι, ἴσως δυσκολώτεροι, ὑπῆρχον δὲ

εἰδικοί πάντοτε δι' αὐτοὺς ἐκτελωνισταὶ ἢ μουαμελετζίδες, ὁ μετζητιὲς εἰς τὴν πληρωμὴν ἐλογαριάζετο πρὸς 19 γρ. Τὰ τελωνεῖα ἔκλειον ἐπίσης καὶ τὰς ἡμέρας τῶν Βαϊράμιων καὶ τῶν ἐθνικῶν ἑορτῶν.

ΕΤΑΙΡΙΑΙ ΜΕ ΤΑΚΤΙΚΑΣ ΓΡΑΜΜΑΣ
ΦΟΡΤΗΓΩΝ — ΑΤΜΟΠΛΟΙΑ ΤΡΑΝΣΙΤ

Τὸν λιμένα Κωνσταντινουπόλεως ἐξυπηρέτου ἀπὸ πεντηκονταετίας τακτικῶς διάφοροι ἐταιρίαι φορτηγῶν ἀτμοπλοίων ὑπὸ ξένας σημαίας. Τινὲς τῶν ἐταιριῶν τούτων διατηροῦνται μέχρι σήμερον.

Τὸ ἀγγλικόν ἐμπόριον ἐξυπηρετεῖτο ὑπὸ τῶν ἀγγλικῶν ἐταιριῶν Κισθναρ, Μὸς, Λέιλαν καὶ Παππαγιάννη διὰ μηνιαίας γραμμῆς ὑφ' ἐκάστης τῶν ἐταιριῶν τούτων μεταξὺ Λίβερπουλ καὶ Κων)πόλεως. Ἡ ἀγγλικὴ ἐταιρία Γουίλσον (τὰ πράσινα), ἐξυπηρετεῖ τὴν μεταξὺ Χούλ τῆς Ἀγγλίας καὶ Κων)πόλεως γραμμὴν μηνιαίως. Ἡ ἐταιρία Ντόττσε Λεβάντ Λίνε ὑπὸ γερμανικὴν σημαίαν, ἐξυπηρετεῖ καὶ τότε τὸ γερμανικόν ἐμπόριον μεταξὺ Ἀμβούργου καὶ Κων)πόλεως. Ἡ Βασιλικὴ Ὀλλανδικὴ ἐταιρία ἐξυπηρετεῖ καὶ τότε τὸ ὀλλανδικόν ἐμπόριον ὡς καὶ τὸ γερμανικόν μέσον Ὀλλανδίας καὶ τὸ ἐμπόριον ζαχάρως τῶν ἀποικιῶν διὰ τακτικῆς γραμμῆς μεταξὺ Ρόττερδαμ καὶ Κων)πόλεως. Ἡ παγκοσμία θαλασσία δίοδος Δαρδανελλίων-Βοσπόρου καθίστα καὶ καθιστᾶ πάντοτε τὸν λιμένα Κων)πόλεως τὸ διεθνὲς πέρασμα ὄλων τῶν πλοίων, ἀπὸ παλαιστάτων δὲ χρόνων διεσταυροῦντο ὄλαι αἱ σημαίαι τῶν κρατῶν εἴτε μὲ τὰ καράβια, εἴτε μὲ τὰ ἀτμόπλοια.

Πλεῖστα λοιπὸν σκάφη φορτηγὰ διήρχοντο πάντοτε κενὰ τὸν Βόσπορον πρὸς φόρτωσιν εἰς τοὺς λιμένας τῆς Ρωσίας, Δουνάβεως καὶ Βουλγαρίας. Στὰ παλαιότερα μάλι-

στα χρόνια ζωηρότατον ήτο τὸ ἐμπόριον τῆς Ἀζοφικῆς, ἔνθα ὑπῆρχον πλεῖστοι Ἑλληνες. ἰδίως δὲ τὴν ἐποχὴν τῶν καραβιῶν,

Ἡ ἐκ τῶν Δαρδανελλίων δίοδος, τότε, εἶτε διὰ τὰ ἐκ τοῦ Αἰγαίου ἐρχόμενα, εἶτε διὰ τὰ πρὸς τὸ Αἰγαῖον κατευθυνόμενα πλοῖα, ἦτο ὄχι ἐντελῶς ἐλευθέρα. Τὰ ἐκ τῆς Μεσογείου πλοῖα ἠδύναντο νὰ διέλθουν ἐκ Δαρδανελλίων μέχρι τῆς 12ης τουρκιστῆ ὥρας, ἦτοι ὀλίγον πρὶν νυκτώσῃ, ἀπαγορευομένης τῆς διόδου πέραν τῆς ὥρας ἐκείνης. Πολλὰ πλοῖα ἐτάχυνον τὸν πλοῦν διὰ νὰ προφθάσουν, δὲν τὸ κατώρθωνον ὅμως καὶ μία ἀσφαρκος βολὴ τηλεβόλου τὰ εἰδοποιεῖ νὰ ποδηύσων καὶ ν' ἀναμείνουν τὴν ἀνατολὴν τοῦ ἡλίου. Τὸ αὐτὸ καὶ διὰ τὰ ἐκ Μαρμαρᾶ ἐρχόμενα, τὰ ὁποῖα ἐναυλώχουν εἰς Ναγαρᾶν. Διὰ νὰ διέλθῃ δὲ ἐν πλοῖον τὰ Δαρδανέλλια ἐκ Μαρμαρᾶ ἐρχόμενον, ἔπρεπε νὰ εἶναι ἐφοδιασμένον ἐκτὸς μὲ τὰ χαρτιὰ τῶν Φάρων καὶ τὰ Ὑγειονομικὰ καὶ μὲ φερμάνι, τὸ ὁποῖον ἦτο ἓνα μεγάλο χαρτὶ μὲ τὸ αὐτοκρατορικὸν σῆμα καὶ ἐντυπον, σημειουμένων κατόπιν τοῦ ὀνόματος πλοῖου καὶ πλοιάρχου. Διὰ τὸ φερμάνιον ἐπλήρωναν, τὰ μὲν ἀτμόπλοια 25 γρ. τὰ δὲ καράβια 70 γρ. Τὰ φαρικὰ δικαιώματα ἐστοίχιζον καὶ τότε ἀκριθὰ, ὁ δὲ μετσηθιδῆς ἦτο τὸ προνομιοῦχον διὰ τοὺς Φάρους νόμισμα, λογαριαζόμενος πρὸς 20 γρ. Διὰ τὴν δίοδον ἐκ Κεβακίων ἔχουν αἱ αὐταὶ διατάξεις φερμανίου κτλ. μὲ τὴν διαφορὰν ὅτι ἡ ἔξοδος ἐκ Μαρμαρᾶ διὰ τὴν Μαύρην Θάλασσαν ἐπετρέπετο καὶ κατὰ τὴν νύκτα. Τὰ ἐρχόμενα εἰς τὸν λιμένα πλοῖα ἐλευθεροκοινώνουν μέχρι τῆς 12ης τουρκιστῆ. Κάθε πλοίαρχος καὶ τότε, μόλις ἠγκυροβόλει τὸ πλοῖόν του, ἐξήρχετο μὲ τὴν ὑγειονομικὴν πιστοποιήσιν καὶ ἔπερνε πρᾶτιγο. Τὰ πλοῖα ἠγκυροβόλουν εἰς τὸν Πύργον τοῦ Λεάνδρου, Καμπατάς καὶ ἀνέμενον ἢ τὰ χαρτιὰ των ἢ διατάγας ἔταν δὲν εἶχον ναύλον.

ΥΓΕΙΟΝΟΜΕΙΟΝ

Ἡ κυριώτερος ὀργανισμὸς καὶ τότε τῆς ναυτικῆς κινήσεως. Τὸ ὑγειονομεῖον ἐπὶ ἀπολυταρχίας ἦτο διεθνές, πᾶν δὲ ναυτικὸν κράτος εἶχεν ἀνὰ ἓνα ἀντιπρόσωπον ἱατρὸν διὰ τὸ ὑγειονομικὸν συμβούλιον. Τὸ συμβούλιον συνεδρίαζε τακτικῶς καὶ ἐφρόντιζε νὰ ἐπιβάλλῃ καθάρσεις ἢ ὑγειονομικὰς ἐπιθεωρήσεις εἰς τὰ πλοῖα τὰ προερχόμενα ἀπὸ λιμένας μολυσμένους ἐκ χολέρας, πανώλους καὶ τὰ τοιαῦτα. Λοιμοκαθαρτήριον ὑπῆρχε πέραν τοῦ Ἀνατὸλ Καβάκ. Ἑλληνα ἀντιπρόσωπος εἰς τὸ ὑγειονομικὸν συμβούλιον ἦτο τελευταῖος ὁ ἱατρὸς Μπαλίλης, τῆς δὲ Ὀλλανδίας ὁ ἱατρὸς Στεκούλης. Τὰ πλοῖα, τὰ προερχόμενα ἐκ λοιμωδῶν λιμένων, ἠδύναντο νὰ διέλθουν τὴν λιμένα Κωνσταντινῆς ὑπὸ καθάρσιν φέροντα ἐντὸς καρδιάων (ὑγειονομικοὺς φύλακας) τοὺς ὁποίους παρελάμβανον ἐκ Δαρδανελλίων καὶ ἀπεδίδαζον εἰς Καβάκια. Ἐκεῖ ἐνεχειρίζοντο ἀπὸ τὴν σχολινία σκάλα καὶ τὰ χαρτιὰ των. Τὰ τοιαῦτα πλοῖα ἔφερον εἰς τὸν πρωαῖον ἰστὸν σημαῖαν κιτρίνην.

ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ ΤΩΝ ΕΤΑΙΡΙΩΝ

Ἡ ὁμογενεῖς πράκτορες ἦσαν τότε οἱ Ἀγέλαστος-Σφέτσος (Γερμανικῆς Ἑταιρίας), Φώσκολος Μάγκος (Ὀλλανδικῆς), Δκητὴλ Παπᾶς, Ἀδελφοὶ Δώρου (Παπαγιάννη), Συμωνίδης, Τριανταφυλλίδης (Κουρτζῆ), Σεϊμῆρης (Ρουμανικῆς), Ξανθόπουλος (Ἀραβικῆς), Τσικαλιώτης (Πανελληνίου), Κουμάκης (Μὲν Δόνκλδ), Σαρᾶφης (Χατζῆ Δακούτ), Κουρμούζης (Κυκλαδικῆς). Ὀλων τῶν φορτηγῶν ἑλληνικῶν πράκτορες ἦσαν ἐνταῦθα Σύροι, Κεφαλλῆνες, Ἄνδριοι, Ἰθακήσιοι, Χῖοι, Κάσιοι, ἀναλόγως τῆς ἰδιαιτέρας πατρίδος ἐκάστου πλοιοκτῆτου.

ΤΑΧΥΔΡΟΜΕΙΑ, ΤΗΛΕΓΡΑΦΕΙΟΝ

Ἔνεκα τῶν ἰσχυροῦσων κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν διολογήσεων, ὑπῆρχον ἐνταῦθα πολλὰ ξένα ταχυδρομεία. Τὸ κεντρικὸν κρατικὸν ἦτο στὸ Γενὴ Δζαμῆ, ἐντὸς δὲ τοῦ Μεγάλου Ἐθνικοῦ Χανίου τὸ ὑποκατάστημα τοῦ Γαλατᾶ. Ὑπῆρχεν ἐπίσης τὸ Αὐστριακὸν Ταχυδρομεῖον, τὸ σπουδαιότερον ὄλων, εὐρισκόμενον ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον τὸ Βόσπορος Χάνι, καὶ κατόπιν ἐκεῖ πού εἶναι ἡ Μπάγκο ντὶ Ρώμα, τὸ Γαλλικὸν ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Βοεβόδα, τὸ Ρωσικὸν, δίπλα στὴ Ρωσικὴ Ἑταιρία, τὸ Ἀγγλικὸν στὸν Κουλαῖ, ἔπειτα στὸ Ἀμπίτ Χάν καὶ κατόπιν στὸ Καράκιοϊ. Ὑπῆρχε, νομίζω, καὶ Γερμανικόν. Τὸ Ἰταλικὸν ταχυδρομεῖον συνεστήθη πολὺ τελευταίως. Ἐλληνικὸν ὑπῆρχε στὰ παλαιὰ χρόνια, στὴν ῥοβ ντὲ πόστ. Πολλὰ ἀπὸ τὰ ξένα εἶχον ὑποκαταστήματα στὸ Πέραν καὶ στὴν Σταμπούλ.

Τὸ Τηλεγραφεῖον ἦτο στὰ Μνηματάκια, ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον τὸ ἀπαρτεμᾶν Φάρα, ἐναντι τοῦ Ὀτέλ Ρουαγιαλ κατόπιν δὲ μετεφέρθη στὸ σημερινὸ τοῦ κτίριον. Ὑπῆρχε καὶ στὴ Σταμπούλ, ἐντὸς τοῦ μεγάρου τῶν Ταχυδρομείων, ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον ἡ Ἴς-Μπαγκαση.

ΠΑΛΑΙΟΙ ΤΥΠΟΙ ΤΟΥ ΓΑΛΑΤΑ

Ὅπως ὄλοι οἱ μεγάλοι κοσμοπολιτικοὶ λιμένες, οὕτω καὶ ὁ Γαλατᾶς εἶχε τοὺς τύπους του. Καὶ οἱ τύποι αὗτοι δὲν ἀντεπροσωπεύοντο μόνον ἀπὸ ναυτικούς καὶ ἐργάτας ἀλλ' ἀπὸ παραδόξους καὶ ἐπικινδύνους τινὰς συμμορίας, ἀπὸ κάτι καπετανλίκια, κάτι παλληκαρικός μορφᾶς ὁρώσας εἰς τὰ παρασκήνια καὶ τὸ σκότος τῶν στενῶν δρόμων τοῦ Γαλατᾶ ἢ τοῦ Πέραν. Στὸ Γαλατᾶ εἶχε τὸ ἀρχηγεῖον τῆς στᾶς παλαιᾶς ἐποχᾶς ἢ σπεῖρα μερικῶν Κεφαλλήνων

οἷτινες, εἴτε ἀπὸ ἐκδίκησιν, εἴτε ἐπ' ἀμοιβῆ, ἀνελάμβανον ἐπιχειρήσεις οὕτως εἰπεῖν χειροδικίας καὶ κατέστησαν ἐπὶ πολὺ τὸ φόβητρον τῶν φιλησύχων πολιτῶν.

Οἱ τύποι αὗτοι, καίτοι δὲν ἦσαν κατὰ βάθος κακοί, ἐν τούτοις ἠμαύρωσαν τότε διὰ τῆς πολιτείας των τὴν παροικίαν, ἢ ὅποια ἤρθημι ἐντίμους ἐπιχειρηματίας καὶ μεγαλεμπόρους ἀξίους πάσης ἐκτιμῆσεως. Σημειωτέον ὅμως ὅτι οἱ τύποι οὗτοι διετήρουν τότε ξένας ὑπηκοότητας ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον.

Η ΚΡΑΣΟΣΚΑΛΑ

Πέραν ἀπὸ τὰ Φερμελετζίδικα, συνήντα κανεῖς τὴν περίφημο κρασόσκαλα. Ἄνομάσθη οὕτω, διότι ἐκεῖ, εἰς τὴν μακρὰν ἐξέδραν ἐξεφόρτωνον τὰ κρασιά των τὰ πολυάριθμα καΐκια. Στόλος ὁλόκληρος καΐκιων ἐναυλώχουν τὸ ἓνα δίπλα στὸ ἄλλο, γεμάτα ἢ ἄδεια, θὰ ἠδύνατο δὲ κανεῖς νὰ διαπεραιωθῇ ἀπὸ τὸ ἓνα καΐκι στὸ ἄλλο καὶ νὰ φθάσῃ ἴσως τὸ πεντηκοστὸν σκάφος. Ὅλων αὐτῶν οἱ ἴστοι ἀπετέλουν ἓνα πυκνὸν δάσος ἀπὸ κεραίας καὶ σχοινιά ἀνακατωμένα. Τὰ καΐκια ἔφερον κρασιά ἀπὸ τοὺς λιμένες τῆς Προποντίδος καὶ τῆς Γενέδου. Σ' ὄλην αὐτὴ τὴν παραλία τοῦ Κερατίου ἔφθανεν ἡ πρὸς τὴν θάλασσαν θύρα τῶν διαφόρων ἐργοστασίων ρακῆς, τὰ ὅποια ἦσαν στὰ Φερμελετζίδικα. Ἐδῶ ἐπίσης ἀρζιζαν καὶ τὰ ριμουλκὰ καὶ τὰ διάφορα Παζάρ Καΐκια τῶν νησιῶν.

Στὰ Φερμελετζίδικα συνήντα κανεῖς μικρὰ πρατήρια τζοχατζίδων, οἱ ὅποιοι κατεσκευάζον κοστούμια οἷα τοὺς ναύτας καὶ ναυτικούς. Πέραν, τὸ Καλαφάτ Γερῆ, ἔνθα ἐπεσκευάζοντο προχειρῶς μικρὰ σκάφη, ὑπῆρχον δὲ ἕξ μικροεργοστάσια ναυτικῶν ἐπισκευῶν. Ὅλα τὰ ὡς ἄνω παρέχουν μιὰ εἰκόνα καὶ μιὰ σκιαγράφει τοῦ Γαλατᾶ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς καὶ τῆς πολυανθρώπου κινήσεως.

Πριν κλείσωμεν αὐτὴν τὴν σελίδα, ἄς σημειώσωμεν μερικὰ κέντρα, τὸν περίφημον φοῦρνον τοῦ Καράκιοϊ, τὸν ὁποῖον ἀπαραιτήτως ἐπεσκέπτοντο στὰ παλῆα ὄλοι οἱ ξένοι γιὰ τὴν μπογάτσα, τὸ περίφημο Μαλεμπιτζίδικο τοῦ Ρετζέπι τὸ ὁποῖον πρῶτα ἦταν μέσα στὸ Χάνι τοῦ Χρηματιστηρίου καὶ ἔπειτα στὸ Μεχμέτ Ἀλή Πασά Χάνι, τὸ ἐστιατόριο τοῦ Τζένιου, τὸ ἐστιατόριον Βυζάντιον καὶ τὸ Μεγάλο καὶ Μικρὸ Ἀϊναλή, καὶ τὸ Βικτώρικ ἔνθα τὸ μεσημέρι ἔτρωγον ὄλος ὁ ἐμπορικὸς καὶ ναυτικὸς κόσμος. Ἄς μὴ λησμονήσωμεν ἕμως καὶ ὄλα τὰ μικροκαπηλεῖα μὲ τὰ τζιεράκια κατὰ μῆκος τῆς ὁδοῦ Καρά-Μουσταφᾶ, ἔνθα μποροῦσε νὰ φάγη κανεὶς μὲ 2 1)2 μόνον γρόσια. Στὸ Ἀϊναλή ἔτρωγε ὁ κόσμος μὲ 4 1)2 γρ., εἰς δὲ τοῦ Τζένιου καὶ τὸ Βυζάντιον ἀπὸ 71)2—10 γρ. Ἀλλὰ καὶ σὲ διαφόρους φάμπρικας ὡς τοῦ Ἀλφατζή ὑπῆρχον ἐντὸς μαγεῖρεϊα, ὅπου ἔτρωγον ψάρια οἱ κρασοπατέρες.

Ξενοδοχεῖα ὕπνου, ἐκτὸς μερικῶν ἀσήμεων, ὑπῆρχον στὸ Γαλατᾶ τοῦ Μέλανος Ἀετοῦ, ἐπὶ τῆς ὁδοῦ Καράκιοϊ-Τορχανέ, τὸ Ἄραια Ἑλλάς καὶ τὸ Ἐπτάλοφος.

Η ΣΤΑΜΠΟΥΛ

Στὴν Πόλη ὑπῆρχον ὄλα τὰ μεγάλα μανιφατουρατζίδικα, τὰ χαζιρτζίδικα, τὰ ὑπαίθρια παζάρια, τὸ Τσαρσή, τὰ Τζοχατζίδικα, τὰ πλεῖστα γραφεῖα τῶν παραγγελιοδῶν καὶ ἐν γένει ὄλα τὰ εἶδη τὰ ὁποῖα ἠδύνατό τις ν' ἀγοράσῃ λιανικῶς καὶ χονδρικῶς, πάντοτε δὲ εἰς τιμὰς ἐφθηνότερας τοῦ Γαλατᾶ ἢ τοῦ Πέραν. Ὀλόκληρον τὸ ἐμπόριον τῆς Μανιφατούρας εὕρισκετο ἄλλοτε εἰς τὰς χεῖρας τῶν Ρωμηῶν, (Σουδατζόγου Μιχ. Σταύρου, Ρακτιβάν Καλλινίκου, Δημητριάδου, Ἀνανιάδου Χατζοπούλου, Κεχαγιόγλου καὶ τῶσων ἄλλων), κατόπιν ἕμως περιήλθεν ὄλον σχεδὸν εἰς τοὺς Ἀρμενίους. Τζοχατζίδικα μεγάλα

ἦσαν τοῦ Κέντρου, τοῦ Μαυροπούλου καὶ ἄλλων. Καταστήματα νεωτερισμῶν στὴν Σταμποῦλ ὑπῆρχον πολλὰ διμογενῆ, μεταξὺ τῶν ὁποίων τοῦ Κλεάνθους Χατζοπούλου, τοῦ Γρηζαγορίδου, τοῦ Κυρίλλου καὶ ἄλλα. Ἐμπορικὰ μανιφατούρας ἦτο τοῦ Γεωργιάδου-Τσακούσγλου. Τὸ περίφημον κατάστημα Ὁρόσδη Μπάκ (Ὁμέρ Ἐφέντη) σώζεται καὶ σήμερα στὸ αὐτὸ σημεῖον τῆς Πόλης, χωρὶς ἕμως τὴν παλαιὰ του ἀκμή. Ὅλα τὰ λουτρικὰ εἶδη, τὰ πανικὰ τὰ προσόψια, τὰ τραπεζομάνδηλα, πετζέται, φλανέλλαι ἐψωνίζοντο πάντοτε ἀπ' τοῦ Ἀνανιάδου καὶ τῶν συναφῶν καταστημάτων. Ἐπίσης, γούνας, μπακιρικὰ, μαγκάλια, χτένια, γαλέντζαι ἐψωνίζοντο ἐν γένει ἀπ' τὴν Σταμποῦλ. Αἱ παλαιαὶ οἰκογένειαι ἠγόραζον ἐν γένει τὰς προίκας, ρουχισμὸν κτ.λ, τῶν μελλονύμφων κοριτσιῶν τῶν ἀπὸ τὰ καταστήματα τῆς Σταμποῦλ, τὰ ὁποῖα ἦσαν ἀσυγκρίτως ἐφθηνότερα τοῦ Πέραν.

Στὴν Πόλη, τόσον στὸ Μπαλοῦκ Παζάρι, καὶ στὸ Μισίρ Τσαρσή ἔνθα ἐπωλοῦντο τὰ μπαχαρικά, τὰ μαλλιά, θαμβάκια, παπλώματα καὶ τὰ τοιαῦτα ὅσον καὶ εἰς τὰ λοιπὰ πολυάνθρωπα κέντρα ποῦ πωλοῦσαν τὰ χαλιὰ, τὰ ὑαλικὰ κτ.λ, ἡ κίνησις καὶ ἡ ἀγοραστικὴ ἀκμή ἦτο μεγάλη.

Στὸ Μαχμουτ Πασᾶ καὶ σήμερον ἔχει κίνησιν, ἀλλὰ στὰ παλαια χρόνια μὲ τὰ ὑπαίθρια παζάρια τῶν μπασιάδων, τῶν φακιολιῶν καὶ τῶν διαφόρων ἀντικειμένων καὶ αἱ φωναὶ τῶν πωλητῶν ἦτο κάτι ἀφάνταστον καὶ ὁ ἀνερχόμενος μόλις ἠσύχαζεν, ὅταν εἰσῆρχετο μέσα στὸ Τσαρσή, ἔνθα τὸν κατελάμβανεν ἀμέσως ἡ ἀνατολικὴ μυστικοπάθεια, ἀλλὰ συνήρχετο ἀμέσως ἀπὸ τὰς προσκλήσεις εἰς χαμηλὸν καὶ εὐγενῆ τόνον ἐδῶ τῶν διαφόρων κοσμηματοπωλῶν, οἱ ὁποῖοι τὸν ἐκάλουν δια τὴν ἀγοραν τῶν τιμαλφῶν τῶν ἀντικειμένων.

Στὸ Τσαρσή πάντοτε εὕρισκε κανεὶς τα πολυτιμότερα

χρυσά κοσμήματα και τους πολυτιμότερους λίθους. Ἐδῶ ἦτο και ἡ ἀγορα τῶν εἰδῶν τούτων, τα ὁποῖα ἐπώλουν οἱ ἔχοντες ἀνάγκην. Τὸ Ἰσαρσῆ εἶχεν ἀλλοτε πελάτιδας βλας τας χανουμίσας τῶν καλλιτέρων κοινωνικῶν τάξεων, αἷτινες ἀνα δύο ἢ περισσότεραι ἠγόραζον παπούτσι, ὑφάσματα, κοσμήματα και ἐν γένει οὕτινος εἶχον ἀνάγκην. Ἰπῆρχε και ἓνα μαλεμπιτζίδικο στὴν πόρτα εἰς τὸ ὁποῖον ἔτρωγες ἓνα μαλεμπῆ ἀρωματῶδες και ἔπινες ἓνα νερὸ, ὕστερα ἀπὸ τὴν κούρασι, πρὸ παντός ἐν ὄρᾳ θέρους.

Στὸ Μπαχτσέ-Καποῦ, πλησίον τῆς Γεφύρας, ὑπῆρχον ἀλλοτε κατὰ μήκος βλα τὰ μεσιτικὰ γραφεῖα τῶν ἐπιδατῶν, τὰ ὑποπρακτορεῖα τοῦ Λόυδ και τῆς Ρωσικῆς, παρετρηεῖτο δὲ τεραστῖα κίνησις ἐπιδατῶν, ἰδίᾳ κατὰ τὴν ἐποχὴν τῶν Χατζίδων. Ἐπίσης ἐδῶ ὑπῆρχον πολλὰ κερμαπατζιδικα και ἔστιατόρια. Στὸ περίφημο Βαλιντὲ χάν ὑπῆρχον τὸ πάλαι πολλοὶ ὁμογενεῖς ἔμποροι και τραπεζῖται, ἐν οἷς και ὁ μακαρίτης Κ. Ἡλιάσκος.

Στὴν Πόλη, ὅπως και στὸ Γαλατᾶ, ἡ κίνησις ἔπαυε καθ' ὀλοκληρίαν τὴν νύκτα, σπανιώτατα δὲ οἱ κατοικοῦντες ἐκεῖ ἀνήρχοντο στὸ Πέραν, ἐλλείψει μέσων συγκοινωνίας. Τὴν ἡμέραν ἐν τούτοις, τὸσον τὸ ζωηρὸν ἐμπόριον ὅσον και αἱ ἀρχαιότητες αἱ ὁποῖαι εὐρίσκονται ἐκεῖ, προσείλκουν και τοὺς ἀγοραστὰς και συναλλαστομένους και ξένους περιηγητάς. Στὴν Σταμποῦλ ὑπῆρχον και τότε τὰ δικαστήρια, ἡ νομαρχία και ἡ δημαρχία. Ἐδῶ ἦτο και ἡ Ἰψηλὴ Πύλη, με βλα τὰ ὑπουργεῖα, ἐκτὸς τῆς δικαιοσύνης και τῶν στρατιωτικῶν, ἡ Μεγάλη Βεζυρεία κ.τ.λ.

Στὴν Σταμποῦλ ἦτο και εἶναι ὁ σταθμὸς τῶν Ἀνατολικῶν Σιδηροδρόμων. Εἰς τὰ μέρη τῆς Σταμποῦλ, μόλις ἠνάπτοντο τὰ πρῶτα φῶτα τοῦ ἀεριοφωτός, ἠκούετο ἀμέσως και ἡ σομπάνικα τοῦ μπεχτσῆ (νυκτοφύλακος) τὸσον

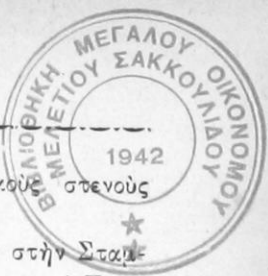
στὸ Ἰσαρσῆ, ὅσον και στοὺς ἐπάνω συνοικιακοὺς στενοὺς δρόμους.

Πολλοὶ ἄλλοι ὁμογενεῖς ἔμποροι εὐρίσκοντο στὴν Σταμποῦλ, ὡς οἱ Σιφναῖος και Σπυριδων. οἱ Ζώνιας και Πολυζώης. Πανταζόπουλος, οἱ ἀδελφοὶ Σιφναίου, ὁ Δημητριάδης, ὁ Σαχίνης, ὁ Χαλκούσης, ὁ Κουτσοῦράδης, οἱ Πλακωτάρης-Γρικιάδης, ὁ Ἀναστασιάδης, ὁ Γεθενετζόγλου, οἱ Κεσέογλου, ὁ Χαβιαρόπουλος, και εἰς Γαλατᾶ ὁ Μουράτης, ὁ Σιρμάκης, ὁ Ἰσακίδης, ὁ Πετρίδης, ὁ Χρυσοβέργης, ὁ Μαρσάν, ὁ Καραντώνης, ὁ Κιομουρτζόγλου, στὴν Πόλη ὁ Εὐθυμιάδης, ὁ Εὐστρατιάδης, ὁ Βογιατζόγλου, ὁ Σωτηριάδης, ὁ Ἰζεράχογλου, ὁ Παυλιῶης, οἱ ἀδελφοὶ Νομίδου και πλείστοι ἄλλοι.

ΤΑ ΣΚΑΛΑΚΙΑ

Ὁ ἀπότομος ἀνήφορος ὁ ἄγων ἐκ Γαλατᾶ πρὸς τὸ Πέραν, τὰ περίφημα Σκαλάκια, δὲν παρήλλαξε σχεδὸν εἰς τὴν γενικὴν του ὄψιν. Ἐλείψεν ὅμως ἡ παλαιὰ των δόξα, τὴν ὁπίαν ἀντιπροσώπευε τὸ πλῆθος τῶν ἀνερχομένων και κατερχο ἔνων διαβατῶν και ὁ δαιμονιώδης θόρυβος τῶν τε ὑπαθρίων πωλητῶν με τὰ τσαρδάκια, ὡς και τῶν ἐπὶ τῆς θύρας ἰσταμένων ὑπαλλήδων τῶν καταστημάτων, οἷτινες ὄλοι ὁμοῦ ὡς ἐν συναυλίᾳ, ἐκάλουν τοὺς διερχομένους και διελάουν τὸ πλῆθος τῶν ἐμπορευμάτων. Καὶ οἱ μὲν ὑπαίθριοι πωληταὶ ἐφώναζον τραγουδιστῖ τὸ εἶδος τοῦ ἐμπορεύματός των και τὴν τιμὴν. οἱ δὲ ὑπάλληλοι, τῶν ὁποίων σὺνήθως τὰ καταστήματα ἦσαν ἢ ἔτοιμα ἐνδύματα ἢ καπελλάδικα γυναικῶν. διεφῆμιζον μέχρι τρίτου οὐρανοῦ εἰς τὴν διαπασῶν τὸ ἐμπόρευμά των. Πολλάκις μάλιστα τραβοῦσαν και ἀπὸ τὸν θραχίονα τοὺς κοντοστεκομένους διαβάτας.

Αὐτὴ ἡ κίνησις και αὐτὸ τὸ πανδαιμόνιον ἤρχιζεν ἀπὸ

τὰ πρῶτα σκαλάκια τοῦ Γαλατᾶ καὶ ἔφθανεν ἕως τὸν Τεκέ. Σημειωτέον δὲ ὅτι ἡ καπελοδοξὲς ἐκεῖ ἔκαμαν μεγάλαις δουλαιῖς, ἀλλὰ τὸ στυλ τῶν ἦτο ἐπαρχιώτικο ἢ δὲ πελατεία τῶν ἀποκλειστικῶς τῶν προαστείων, τοῦ Γαλατᾶ, τῆς Σταμμουὺλ ἢ Ὑψωμαθειῶν, Κουμ Καποῦ καὶ τῶν τοιούτων.

ΠΕΡΑΝ

Ἡ ἀριστοκρατικὴ συνοικία, εἰς τὴν ὁποίαν ὀλίγον κατ' ὀλίγον συνεσωρεύθη ὁ καλὸς κόσμος τοῦ Φαναριῶ καὶ τῶν ἄλλων συνοικιῶν, ὑπῆρξε καὶ κατὰ τὴν παλαιὰν ἐποχὴν ἢ Ἐστία τοῦ μεγάλου κόσμου καὶ τῆς καλῆς κοινωνίας. Ἐδῶ ἀνέκαθεν ἦσαν καὶ αἱ Εὐρωπαϊκαὶ παροικίαι καὶ αἱ πρεσβείαι, τὰ προξενεῖα καὶ τὰ κέντρα τῶν μεγάλων διασκεδάσεων. Καὶ στὸ Πέραν εἰς παλαιότερας ἐποχὰς ὑπῆρχε τὸ χαρακτηριστικὸν τῆς παλαιᾶς Πόλης μὲ τὰ ξύλινα σπήτια καὶ τοὺς στενοὺς δρόμους, ἀλλ' ἡ μεγάλη πυρκαϊὰ τοῦ 1870, ἡ ὁποία ἀπετέφρωσε καὶ ἠρήμωσεν ἐξ ὀλοκλήρου τὴν πολυάνθρωπον ταύτην συνοικίαν, προσέδωκε νέαν ὄψιν εἰς τὸ κέντρον τοῦτο. Καίτοι ὅμως ἠνοίχθησαν πολλοὶ δρόμοι, ἐν τούτοις καὶ σ' αὐτὴν τὴν μεγάλην ὁδὸν τοῦ Πέραν ὑπῆρχον στενωποὶ καὶ εἰς μερικὰ μέρη τόσο ἐστένευεν ὁ δρόμος, ὥστε μόλις ἠδύναντο τότε νὰ διέλθουν δύο εἰς τὴν σειρὰν ἄμαξαι. Ὁ ἴσκιος δρόμος, ὅπως ἐλέγετο τότε, ἐστένευεν εἰς τὸ μέρος ὅπου εἶναι σήμερον τὸ κατάστημα Ντεκιουζῆ, ἐπίσης ἐμπρὸς στὸν Μπόν-Μαρσὲ ὡς καὶ ἐμπρὸς ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον τὸ Μισίρ-Χάνι, ὅπου ἄλλοτε τὸ κατάστημα νεωτερισμῶν τῆς Ντεμιλβίλ. Μετὰ τὸ Γαλατᾶ Σερᾶν ἠνοιγεν ὁ δρόμος, διὰ νὰ στενεύσῃ πάλιν στὸ φαρμακεῖον Ντελασοῦδα, ἐναντι τοῦ σημερινοῦ Ἐκλαίρ, ὡς καὶ ἐμπροσθεν τοῦ φαρμακείου Βουτσάινο, ἐναντι τοῦ σημερινοῦ γωνιαίου κτιρίου πρὸς τὴν

ὁδὸν Ἀγίας Τριάδος. Ἐκείθεν μέχρις ἐπταλόφου τοῦ Ταξιμ ἦτο στενὸς ὁ δρόμος πρὶν κτισθῆ τὸ Γαλλικὸν νοσοκομεῖον. Ἀπὸ τὸ μέρος τῶν Μνηματακίων, ὁ δρόμος ἦτο στενὸς μέχρι τοῦ κήπου.

Ὅλα τὰ κτίρια τοῦ Σταυροδρομίου ἦσαν πέτρινα μὲ πλίνθους καὶ πουτρέλια κατὰ τὸ ἐπὶ αἰῶνα κρατήσαν σύστημα. Μόνον εἰς τὸ Τζιχαγκίρ, τὸ Ἀγᾶ Χαμάμ καὶ τὴν προέκτασιν τῆς ὁδοῦ Σιρᾶ Σελβῆ, ὡς καὶ τινὰς στενωποὺς τῆς Ἀγίας Τριάδος ὑπῆρχον ξύλινα. Τὸ Ταρλάμπαση, ἡ ὁδὸς Σακίζ Ἀγάτς, τὸ Χαμάμπαση, ἡ ὁδὸς Μίσκ, Σισλῆ, Ἀμπανῶζ, Σακσῆ, Ταξιμ ἐλάχιστα παρήλαζαν κατὰ τὴν γενικὴν τῶν ὄψιν, μόνον ὅτι στὴν παλαιὰ ἐποχὴ οἱ δρόμοι ἦσαν ἐλεεινοὶ καὶ δὲν ὑπῆρχον καλντιρίμια καὶ παρταμέντα. Εἰς τὸ Ταξιμ, πέραν τῆς ἐπταλόφου, ἦτο ἀριστερὰ μὲν ἡ πλατεῖα Ταξιμίου (Πεδίον τοῦ Ἄρεως ἢ Ταλημανῆς, ἐνθα ἔκαμον γυμνάσια οἱ στρατιῶται), δεξιὰ δὲ ὄλοι οἱ στρατῶνες τοῦ πυροβολικοῦ μέχρι τοῦ κήπου. Πᾶσα κίνησις κατέπαυε τὴν νύκτα τόσο τὸ θέρος, ὅσον καὶ τὸν χειμῶνα εἰς τὸ μέρος αὐτό. Ἡ ὁδὸς ἐστένευε στὸ Σούρπ Ἀγκῶπ καὶ τὸ Παγκάλτι, καὶ ἠδύρευετο εἰς τοῦ Ὀσμᾶν βέη. Ἐκείθεν ὑπῆρχον λοφίσκοι ἐν μέσῳ τῶν ὁποίων διήρχετο ὁ τροχιόδρομος Γαλατᾶ—Σισλῆ. Το Ἰκασήμ πασᾶ δὲν συνείχετο διὰ συνεχῶν κτιρίων μὲ τὸ Πέραν, ὅπως σήμερον, ἐθεωρεῖτο δὲ ἀρκετὰ ἀπόκεντρος συνοικία τότε.

ΤΑ ΤΑΤΑΥΛΑ (Σημερινὸν Κουρτουλοῦς)

Ἐπὶ λόφου δεσπόζοντος τοῦ Πέραν ἔκειντο τὰ Ταταύλα. Ἐδῶ ἀνεξαίρετως ὄλα τὰ κτίρια ἦσαν ξύλινα, ὄλοι δὲ οἱ ἐνοικοὶ ἰδιοκτῆται. Οἱ δρόμοι στενοὶ καὶ τὰ σπήτια ἀκανονίστως ἐπὶ τῶν ἀνηφόρων τῆς Ἀκάρτζας καὶ τοῦ Ντολάπ Δερέ, ὡς καὶ ἐπὶ τοῦ λόφου. Ὅλοι οἱ κάτοικοι γενικῶς ἦσαν Ρωμηοὶ, ἐφημίζοντο δὲ διὰ τὰ ἀγνὰ ἦθη

και Ήθιμα και ἐκράτουν πιστῶς και μέχρις αὐτοθυσίας τὰς παλαιὰς παραδόσεις. Μολονότι ἔθεωρεῖτο στήν παλαιά ἔποχῃ τόπος κερατζιάς και κουτσομπολιοῦ, οὐχ ἦττον οἱ Ταταυλιανοὶ ἐφημιζοντο ἐπὶ παρομιμῶδει φιλοξενία, γενναϊότητι και εὐκρινείᾳ. Διετήρουν ζηλοτύπως τὰ ἦθη τῆς συνοικίας των και, ἐνῶ τὸ Πέραν ἐπλεεν εἰς τὸ φῶς και ἐλικνίζετο στὸν θόρυβον τοῦ τότε κοσμοπολιτισμοῦ, τὰ Ταταῦλα ἤρκοοντο στὰ φανάρια τῆς λάμπας ποῦ ἐφώτιζον νυσταλέως τοὺς σκοτεινοὺς των δρόμους, και οἱ Ταταυλιανοὶ διεσκέδαζον μὲ τῆς βεγγεροβλές των, ὁ ἕνας στοῦ ἄλλου τὸ σπῆτι. Ἐδῶ δὲν ὑπῆρχον καταστήματα, μόνον μικρομπακάλικά συνοικιακὰ και ἕνα μικρὸ ζαχαροπλαστεῖο, ποῦ τὸ ὠνόμαζον τότε κουφεταρία.

Τεραστία ἀντίθεσις ὑπῆρχε μεταξὺ Πέραν και Ταταούλων, ἀναφορικῶς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ και μερικῶν ἔθιμων. Ἐδῶ μέχρι πρό τινος ἔτι ἐτήμανε στὸν Ἑσπερινὸ τὸ σῆμαντρον, διελάλει ὁ κανὸηλανάπτῆς τὸν θάνατον κανενὸς ἀποθανόντος, ἀναφέρων τὸ ὄνομα και τὸ ἐπίθετόν του και, κατὰ τὰς νυκτερινὰς λειτουργίας, ἐκτύπα τὴν πόρτα κάθε σπητιοῦ ὁ κεχαγιας, καλῶν τοὺς ἐνοικοὺς νὰ ὀρίσουν στήν ἐκκλησία.

Αἱ περιποιήσεις τῶν Ταταυλιανῶν ἦσαν ἐξαιρετικαὶ γιὰ τοὺς ξένους των, ἀλλ. ἡ ἀνοδος στὰ Ταταῦλα ἦτο στὰ παλαιὰ χρόνια ἐπίπονος και δύσκολος ἔνεκα τῶν ἀνηφόρων και τῶν ἀποκρήμων και πετρωδῶν δρόμων. Τὴν νύκτα κανεὶς ποτε ἐξ ἄλλῆς συνοικίας δὲν ἀνέβαινε στὰ Ταταῦλα, και αὐτοὶ δὲ οἱ Ταταυλιανοὶ, δταν ἔμενον ἀργὰ, ἐπέστρεφον πολλοὶ μαζί μὲ φανάρια, ἔνεκα τῶν ἐπικινδύνων στενωπῶν τοῦ Παπᾶς Κιοπροῦ, τῆς Καρναβούλας και τῶν μπαγτσέδων. Τὸ Παπᾶς Κιοπροῦ ἔθεωρεῖτο τὸ ἀρχηγεῖον κλεπτῶν και κακοποιῶν στοιχείων, τὰ ὁποῖα ἐνήδρευον ἐκεῖ πρὸς ἄγραν θυμάτων κατὰ τὰς χειμερινὰς νύκτας κακοκαιρίας.

Ἐπῆρχον πολλὰ ἐξοχικὰ καφενεῖα καλοκαιρινὰ, ὡς τὸ Ἄραράτ, ἡ Ἀκρόπολις κτλ. ἔνθα κατὰ τὰς Κυριακὰς ἡ πανηγυρικὰς ἑορτὰς ἐκαίοντο βεγγαλικά ἐνῶ οἱ χουβαρντάδες ἐπινον και σκορποῦσαν χρῆμα, ἡ λατέρναις ἀνέκρουν γαργαλιστικοὺς σκοποὺς, και τὰ κορίτσια, μὲ φεῖγκους χρωματιστοὺς στὸ κεφάλι και ἀσκεπῆ, ἔκαμνον ἀνὰ δύο ἢ τέσσαρὰ περίπατον στὸ βουνό.

Ἐδῶ ὑπῆρχον και λέσχαι και ἀδελφότητες φιλανθρωπικαὶ. Περίφημον ἦτο τὸ Μπακλαχουράνι τῆς Καθαρᾶς Δευτέρας, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ πανηγύρι τῆς κωμοπόλεως και διὰ τὸ ὁποῖον θὰ ἀναφέρωμεν εἰς τὸ οἰκεῖον κεφάλαιον.

ΤΑ ΣΠΗΤΙΑ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Ἐολόκληρος ἡ Κωνσταντινουπόλις εἶχε στὰ παλαιὰ χρόνια σπήτια (μονοκατοικίαις) εἴτε ξύλινα, εἴτε πέτρινα. Ἄπαρτεμὲν δὲν ὑπῆρχον, μόνον δὲ τοῦ Καμόνδου τὰ χάνια, τοῦ Σέχη τὸ χάνι και ὀλίγα ἄλλα στὸ Πέραν ὑπῆρχον τότε, και αὐτὰ μὲ τὰ τότε σχέδια. Τὰ σπήτια τῆς Πόλης ἦσαν διώροφα, τριώροφα ἢ και τετραώροφα ἐνίοτε. Εἶχον ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον μπακλόνια και ταρατσάνια και ταρατσας δι' ἀπλωμα. Ἡ κουζίνας ἦσαν ἀπαραιτήτως κάτωθεν τῆς ἰσογαίου αὐλῆς, ἐφωτίζοντο δὲ ἀπὸ μικρὰ παράθυρα. Ὅλα δὲ τὰ παράθυρα τοῦ ἰσογαίου ἔφερον σιδηρά χάριν προφυλάξεως.

Αἱ θύραι ἦσαν ξύλινα ἢ σιδηραὶ ἀναλόγως τοῦ σπητιοῦ και εἶχον ταχτάκια ἢ κουδοῦνια μὲ τέλι. Ἐξω αἱ θύραι εἶχον πόμπουλα χάλκινα, τὰ ὁποῖα αἱ οἰκοκυραὶ ἢ αἱ ὑπηρέτραι ἐτριβαν και ἐγυάλιζαν, μετὰ τὸ πλῆσιμον τῶν κατωφλιῶν. Τὰ σπήτια μέσα εἶχον ντουλάπια και τὰ παλαιότερα και γιούκια, ἔνθα ἐφυλάσσοντο τὰ παπλώματα και τὰ ἐφεδρικά διὰ τοὺς μουσαφίρηδες στρώματα. Ὅλα τὰ σπήτια εἶχαν σερβανῆ (τελευταῖον πάτωμα πρὸς τὸν ἡλια-

κόν) και γκλαβανή (είδος εξέχοντος αναβάθρου που έτοποθετούν διάφορα πράγματα).

Όλοι οι Περαιώται, εκτός ελαχίστων εξαιρέσεων, κατώκουν υπ' ένοίκιον και δέν ήσαν ιδιοκτήται. Τά ένοίκια έποίκιλον αναλόγως του μέρους και του σπητιού, από 150 γρ. τόν μήνα μέχρι 5 λιρών και πλέον. Και τότε υπήρχον ένοικιαστήρια συμβόλαια, άλλ' οι νόμοι δέν ήσαν προστατευτικοί διά τους ιδιοκτήτας, ήτο δέ δυσκολώτατον νά έπιτύχη ο ιδιοκτήτης έξωσιν όφειλέτου ένοικιαστού.

Ήτο τότε πολύ σύνηθες νά πληρώνη ο νοικοκύρης τά κουβαλιτικά εις τόν νοικάρη διά νά φύγη από τó σπητί του. Ύπήρχον όμως και πολυτελή μέγαρα τόσον στο Πέραν (Ζαρίφη, Μαυρογορδάτου, Σισμάνογλου, Κετσόγλου και πλήθος άλλων), όσον και στο Νισάν Τάς και τó Σισλή, ή άλλα προάστεια τής Πόλης.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ

ΝΕΩΤΕΡΙΣΜΩΝ ΣΤΟ ΠΕΡΑΝ

Στό Πέραν υπήρχον τά καλλίτερα καταστήματα νεωτερισμών και στην παλαιά άκόμη έποχή, αί δέ διτρίναι και τότε άκόμη έφημίζοντο. Τό κατάστημα τής Ντεμιλδιλ, του Σαραφίδου, των Σταματιαδών, τής Έριφύλης, του Ντρών, του Παρέ, τής Μαργκκαρίτ, του Πυγμαλιών, του Λαπαρδά, τó περίφημον Μπόν Μαρσέ, τó όποιον άπετέλεσε μία δλόκληρη σελίδα τής ιστορίας τής Πόλης, του Παντελίδη Πικπά, του Μίρ-έ-Κοτερών, του Μπότερ, του Πανταζή, του Μπαλνταζάρ, του Σασάτη, ή Καμέλια, τά πρατήρια του Χατζοπούλου του χανιού, του Χατζοπούλου, του Σκαρλάτου, του Σπίγγελ και τόσα άλλα ήσαν φημισμένα και συνεκέντρωνον μεγάλην πελατείαν.

ΥΠΟΔΗΜΑΤΟΠΟΙΕΙΑ

Κουντουράδικα υπήρχον πολλά πάντοτε στην Πόλη. Στο Πέραν τó περίφημον του Γαβρίλη, διά γυναικειάς μπόταις (δίπλα στο σημερινό Σάντα Άντώνιο), του Ραφτοπούλου, του Ματθαιουδάκη δίπλα στο Λουξεμβούργο, του Κολλάρου (άνδρικά), του Μπόνη, του Μπουργκουϊ, κοντά στο Ρωσικό Προξενείο.

Έτοιμα παπούτσια έπώλουν στο Πέραν ο Άποστολίδης (Λιών Ντόρ), ο Βαλιάδης, ο Μπαϊκερ. Στο Γαλατά οι άδελφοί Γεωργιάδαι, οι Θεοδοσάτοι, ο Τίριγκ, Στάϊν κτλ. Στην παλαιά έποχή τά σκαρπίνια ήσαν σπάνια, έφοροβντο δέ ή μπόταις με τά κουμπιά από τάς γυναίκας, όπως θά ιδωμεν εις τó κεφάλαιον τής τότε μόδας. Τότε δέ δέν ήσαν έν χρήσει τά άγγλικά ή άμερικανικά υποδήματα, τά έγγώρια όμως κατεσκευάζοντο από ευρωπαϊκά πετσιά και από φημισμένους Ρωμηούς κουντουράδες. Η γλασέ μπόταις του Γαβρίλη και κατόπιν του Ματθαιουδάκη, προσείλκυον όλον τόν κόσμον τής παλαιάς γυναικειάς κομψότητος. Άλλά, και υπήρχον πωληταί παπουτσιών, οι όποιοι διήρχοντο από τους μαχαλάδες με κάτι ξύλινα κουτιά με πολλά κάτια, τά όποια έφερον με πετσιά εις την ράχιν των.

ΠΙΛΟΠΩΛΕΙΑ — ΚΑΠΕΛΛΑΔΙΚΑ

Άνδρικά πιλοπωλεία υπήρχον στο Πέραν του Μπαλνταζάρ, εκεί που είναι σήμερα τó Σιτέ ντε Συρή, του Σασάτη και άλλα. Στο Γαλατά του Ρούσου και κάτι άλλα, τά όποια έπώλουν συνάμα και ναυτικά κασκέτα διά τους ναυτικούς.

Καπελλάδικα γυναικεία ήσαν, εκτός από τά Σκαλάκια, εις τó Πέραν πολλά. Του Παρέ, τής Έριφύλης, τής Μαργκκαρίτ, του Κοκκίνου, του Σωκράτη, του Ναζαρέτ, και

κατόπιν του Σκαρλάτου και πλείστων άλλων. Ὀλίγιστα: θαντέζ υπήρχον τότε, διότι ἔπρεπε μία μοδίστρα να ἔχη πολλῶν χρονῶν πήρα για να καταλάβη τέτοια θέσι. Ὑπήρχεν ὁμως πλήθος δλόκληρον μοδιστρούλων, αἱ ὁποῖαι εἰργάζοντο στὰ μαγαζιά και ἔκαμνον κι' ἀπ' ἔξω καπέλλα. Ἡ πλειονοψηφία ἦ μάλλον ἡ δλότης τῶν μοδιστρῶν ἦτο τότε Ρωμαίικη. Ἐπήγαιναν στὰς 8 τὸ πρωῖ και ἐπέστρεφον σχεδὸν τὴν ἴδια ὠρα τὸ βράδυ, πάντοτε δυὸ δυὰ και μόλις δειλὰ-δειλὰ ἀνέμενον ἔξω ἀπὸ τὸ μαγαζι ὁ φίλος, ὁ ὁποῖος τὴν συνώδευεν ἕως τὸ σπῆτι. Περίπατοι στὸν ἴσιο δρόμο ἦ ραντεβοῦ ἰδιαίτερα, ἦσαν τότε σπάνια. Τὰ γυναικεῖα καπέλλα ἐστοίχιζον ἀπὸ 80 γρ. μέχρι 2 ἦ και τρεῖς λίρας, τὰ δὲ ἀνδρικὰ ἀπὸ 30 γρ. ἕως 9ῶ γρ. τὰ καλὰ.

ΡΑΦΕΙΑ

*Ονομαστὰ ἀνδρικὰ ραφεῖα υπήρχον στὸ Πέραν τοῦ Μιρ-ἔ-Κοτερῶ, τοῦ Μπότερ, τοῦ Σιώτη, τοῦ Γκιουστινιάνη, και πλείστα ἄλλα κατόπιν. Εἰς τὰ μεγάλα ραφεῖα τὸ κοστοῦμι ἐστοίχιζε μέχρι δέκα λιρῶν, εἰς τὰ δευτέρας τάξεως 5 και εἰς τὰ συνήθη ἀπὸ 3—4. Ράπτριαι υπήρχον πάρα πολλὰ, πολὺ κατόπιν ὁμως ἤνοιξαν ἰδιαίτερα ἀτελιὲ ὡς τῆς Ἐπαινετοῦ, εἰς τὰ ὁποῖα μετέβαινον και παρήγγελλον ἐνδυμασίας αἱ μάλλον κομψευόμεναι γυναῖκες. Αἱ ράπτριαι κατ' ὄλιγον ἔπερνον 20 γρ. τὴν ἡμέραν ἦ και ὀλιγότερον.

Η ΠΑΛΑΙΑ ΜΟΔΑ

*Ἡ θεὰ Μόδα πάντοτε συνεχίησε τὰς γυναῖκας, αἱ δὲ διτρίναι και ὁ καθρέπτης δὲν ἔπαυσαν νὰ περικλείουν τὰ δειρα κάθε γυναικῶς. Ἡ παλαιὰ μόδα ἦταν μακρὺ και στενὰ

φουστάνι. Τὰ μανίκια ἔφηρ ὄζοντο στὴν σάρκα και θὰ μπορούσε κανεὶς τότε νὰ ἴδῃ, τυλιγμένα ὁμως μὲ τὸ ὑφασμα, τὰ γυναικεῖα μπράτσα και νὰ μετρήσῃ δειλὰ τὰς γραμμὰς των. Τὰ κολλάρια ἔσφιγγαν σχεδὸν τὸν λαιμὸ, εἴτε σκέτα, εἴτε μὲ κανόνια και δαντέλλας. Ἡ μέση ἦταν στενὴ, διότι τότε ἐμεσουράνει ἡ βασιλεία τοῦ κορσὲ μὲ τις τυραννικαῖς μπαλέναις. Χωρὶς νὰ ὑπάρχη τότε ἡ μόδα τοῦ σουτιὲν αἱ γυναῖκες ἔβαζαν πανιὰ και μαξιλαράκια στὸ στήθος. Συνειθίζετο στὰ παληὰ τὸ τουρνοῦρ, τὸ ὁποῖον ἔβαζον αἱ ὑπανδρῶι γυναῖκες και τὸ ὁποῖον ἦτο ἓνα παραγεμισμένο μαξιλάρι τὸ ὁποῖον ἐτοποθέτου ὄπισθεν των αἱ γυναῖκες, δένουσαι μὲ δύο κορδέλλαις εἰς τὴν μέση. Αὐτὸ ἔξειχε πολὺ και ἐσχημάτιζε μία καμπορα ὄπισθεν τῆς μέσης, τόσον ἐνίοτε ἐξέχουσαν, ὥστε ὁμοίαζε πρὸς σαμάρι. Αὐτὴ ἡ ἀπαισία μόδα διήρκεσεν ἐπὶ πολὺ.

Τὰ μανίκια τῶν φουστάνιων εἶχον φουστῶνια ἦ δαντέλλας, ἦσαν δὲ μακρὰ. Ἐπειδὴ δὲ τὰ φουστάνια ἔφθανον ἕως τὸν ἀστράγαλο τοῦ ποδὸς, ὄλαι ἀνεξαίρετως αἱ γυναῖκες ἐσήκωνον διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς τὸ φουστάνι των βαδίζουσαι. Αἱ γυναῖκες ἐφόρου και μαντᾶ τῆς ἐποχῆς, ἐφόρου και γουναρικὰ στὸ λαιμὸ. Εἰς μίαν ἐποχὴν τὰ γάντια των ἦσαν μακρὰ ἕως τὸν ἀγκῶνα. Ἄλλοτε ἐφόρου φιλὰ γάντια, ἀφίνοντα τὰ τέσσαρα δάκτυλα ἔξω. Ὅλα τὰ μπόγια εἶχον φαρμπαλάδες πολλακίς δὲ μὲ δύο σειράς. Τὰ κορσάκια ἐκουμπώνοντο μὲ κόπτσας ἦ κατόπιν μὲ φεμεζούπι. Βεθκίως ἡ μόδα εἶχε και τότε ἐξέλιξιν, ἀλλ' ἐπὶ πολὺ δὲν ἔχασε τὸν ρυθμὸ τῆς. Πολὺ κατόπιν ἐστένεψαν κάτω τόσον πολὺ τὰ φουστάνια, ὥστε πολλαὶ γυναῖκες ἐδυσκολεύοντο ν' ἀνέλθουν στὸ τράμι. Κατόπιν, ἐφάρδεναν μὲ κάτω κανόνια.

Στὰ σπῆτια αἱ γυναῖκες φοροῦσαν ρόμπαις, αἱ ὁποῖαι ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἄφιναν ἀνοικτὸ τὸν τράχηλο και τὰ χέρια μέχρι τῆς γραμμῆς ποῦ τελειώνει ὁ πῆχυς.

Τὰ υποδήματα τῶν γυναικῶν ἦταν δι' ἔξω ἢ μπότ-
τα, ἢ ὅποια ἐκούμπωνε μὲ κουμπιὰ καὶ ἐσφιγγε στενὰ τὸ
ἄνω μέρος τῆς γάμπας, ἢ ὅποια στῆς παχειαῖς γυναικες
ξεχυλοῦσε ἔξω ἀπὸ τὴν μπορδοῦρα τῆς μπόττας. Ἄλλὰ
γάμπα δὲν μποροῦσε νὰ ἰδῆ κανεὶς, παρὰ ὅταν ἐβρεχεν
ὁπότε ἐσήκωναν αἱ γυναῖκες ὑψηλὰ τὸ φουστάνι. Αἱ γυ-
ναῖκες ἐκράτουν τὸν χειμῶνα μανσὸν καὶ ἐφόρουν ὄλαι
γαλότσαις.

Τσάνταις τότε δὲν εἶχον ἐφευρεθῆ καὶ ὄλαις αἱ γυναῖ-
κες ἐκράτουν ἢ ὀμβρέλλα ἢ βεντάγια. Ἦταν δὲ πολὺ χαρι-
τωμένη μιὰ γυναῖκα μὲ ἀνοικτὴ καλοκαιρινὴ ὀμβρέλλα.
Αἱ κάλτσαι ἦσαν χρώματος μαύρου, γενικῶς, ἀλλὰ τὸ κα-
λοκαίρι φοροῦσαν ἄσπραις μὲ ἄζουρ. Πολὺ κατόπιν αἱ κάλ-
τσαι ἔγιναν μαῦραι φίνοι καὶ μεταξωταί. Αἱ καλτσοδέται
ἦσαν ἀπὸ λάστιχο χρωματιστὸ μὲ πόρπας. Ἀργότερα ἐσυ-
νειθίσθησαν καὶ αἱ ζαρτιέραι τοῦ μαλακοῦ κορσέ.

Αἱ παντρεμμέναι γυναῖκες ἔφερον πολλῶν εἰδῶν καπέλ-
λα, ὑψηλοῦ τεπέ, πλατύγυρα ἢ στενὰ, εἰς ἔτι δὲ παλαιο-
τέραν ἐποχὴν ἀπαραιτήτως καπέλλο μὲ μπρίντες (κορδέ-
λαι ποῦ ἐδέοντο στὸ λαιμὸ μὲ ἓνα φιόγκο). Αἱ τουαλέτ-
ται τοῦ χοροῦ ἦσαν ἔξωμοι, ἀλλὰ τὰ λευκὰ γάντια ἐκά-
λυπτον ὄλον τὸν πῆχυν καὶ μέρος τοῦ μπράτσου. Τὰ χρώ-
ματα τῶν τουαλετῶν ἦσαν ποικίλα, ἐφοροῦντο δὲ μάλλινα
ἢ βαμβάκερά, μόνον δὲ αἱ ὑπανδρὸι ἔκαμον καὶ μεταξωτά.
Τὸ μαῦρο ὅμως χρῶμα ἐθεωρεῖτο ὡς τὸ ἀριστοκρατικὸ διὰ
τὰς κυρίας.

Τὰ ἀσπρόρρουχα τῶν γυναικῶν ἠκολούθησαν τὴν ἐξέ-
λιξιν τῶν κανόνων τῆς μόδας. Κομπινιζὸν δὲν ὑπῆρχον,
ἀλλ' αἱ ἄσπραι φοβῶνται μὲ τῆς δαντέλλαις καὶ αἱ ἄσορτι
μὲ τὸ χρῶμα τοῦ φουστάνιου, κατόπιν, ἦσαν ἀπαραίτητοι
σύντροφοι. Αἱ πουκαμίσαι ἦσαν ὄλαι λευκαὶ εἴτε ἀπὸ μαν-
δαπολάνα, εἴτε ἀπὸ δῆμιτο, εἴτε ἀπὸ μπατίστα. Ἦσαν
πρῶτα μακρά, κάτω τοῦ γόνατος, καὶ ὕστερα κοντά.

Ἐφερον κεντήματα, φυστώνια, ἢ δαντέλλας. Ἐπίσης καὶ
τὰ πανταλόνια, ἰδίου χρώματος, φαρδῦα καὶ μακρῦα μὲ
κορδέλλαις ποῦ ἐδέοντο ἐμπρός. Κατόπιν ἐκόντεναν καὶ
ἐφοροῦντο σχεδὸν ἐφηρμοσμένα μὲ κορδέλλαις ποῦ ἐδέον-
το εἰς τὰ δύο πλάγια. Κατόπιν συνειθίσθησαν τὰ σχιστά.
Ἄλλα ἦσαν κάτω μὲ φυστώνια ἢ δαντέλλαις, ἔλλειπον ὅμως
οἱ φιόγκοι οἱ σημερινοὶ καὶ τὰ χρώματα. Ἡ ποιότης κα-
τόπιν ἔγινεν ἀπὸ μουσελίνα καὶ τὰ τοικιοῦτα. Ἄλλα αὐτὰ
τὰ ἀσπρόρρουχα ἐφύλαττον αἱ γυναῖκες στὰ μπουρὰ καὶ
ἔβαζαν ἀνάμεσα λεβάντα τοῦ βουνοῦ, ἀπ' ἐκείνην ποῦ πω-
λοῦν αἱ τσιγγάναι στὰ πανέρια τὸν Ἰούνιον. Ἡ ἀνδρική
μόδα στὰ ρούχα δὲν εἶχε τὰς ποικίλας μεταλλαγὰς τῆς
γυναικείας. Ἐφοροῦντο ζακέτα καὶ πανταλόνια ἄλλοτε
στενὰ καὶ ἐνίοτε φαρδῦα. Ζακέτα σταυρωτὰ ἢ στρογγυλά.
Ἡ ρεντεγκότα ἔπαιξε μεγάλο ρόλο, ἐφορεῖτο ὅμως στὰ
ἐπίσημα μέρη καὶ τὰς ἐπισήμους τελετὰς, πάντοτε ὡς ἐπὶ
τὸ πλεῖστον ἀπὸ ὄριμου ἡλικίας ἀνδρας, ἐκτὸς τῶν νεο-
νύμφων καὶ τῶν δασκάλων. Τὸ μπονζοῦρι ὅμως ἐπὶ δεκα-
ετηρίδας ἐφορέθη, πάντοτε μὲ ἄλλου χρώματος καὶ ριγὲ
πανταλόνι. Τὰ πανταλόνια δὲν ἦσαν κάτω γυρισμένα,
ἔφερον δὲ ἐνίοτε καὶ σηρίτι δίπλα. Τὰ παλτὰ ἔφερον στὸ
γιακὰ κατιφέ (θελοδο). Οἱ περισσότεροι φοροῦσαν καπέλλα
μπομπέ, ὀλίγιστοι δὲ μαλακά. Τὰ καλοκαίρι τὰ ψάθινα
ἦσαν πολὺ ἐν χρήσει, ἀργότερα δὲ οἱ παναμάδες. Τὰ πα-
πούτσια ἦσαν στὰ παλῆα μὲ λάστιχα στὰ πλάγια, ἔπειτα
δὲ μὲ κορδόνια ἢ κουμποτά.

Τὰ ἐσώρρουχα τῶν ἀνδρῶν ἦσαν φλανέλλαι καὶ ἐσώ-
δρακα ἄσπρα ἢ βαμβάκερά πολὺ μακρῦα. Φράγκα ὑπῆρχε
πάντα καὶ τὸ σμόκιν εἰσήχθη ἀπὸ τριακονταετίας καὶ
πλέον. Οἱ περισσότεροι ἀνδρες βαστοῦσαν μπαστούνια, μου-
σαμάδες δὲ ἦσαν ἐν χρήσει μικρᾶ.

ΚΑΦΕΝΕΙΑ

Στην Σταμπούλ υπήρχον πολλά μικροκαφενεΐα. Στὸ Γαλατὰ τὸ ναυτικὸ τοῦ Χιώτη καὶ κατόπιν τὰ ἄλλα τῆς προκουμαΐας. Στὸ Πέραν, ἀπὸ τῆς παλαιᾶς ἐποχῆς ἦτο τὸ Λουξεμβούργον, ἀριστοκρατικὸν κέντρον τοῦ τότε καλοῦ κόσμου. Ἦτο ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον τὸ Σινέ-Γκλόρια. Εἶχε πολλὰ καὶ τότε μιλλιάρδα καὶ ὁ καφές ἐστοίχιζε 1 1)2 γρόσι. Ἀπέναντι ἦτο τὸ Ἥπειρος τοῦ μακαρίτου Χότζη, ἐπίσης ὠραῖον καφενεῖον μὲ ἐκλεκτὴ πελατεία. Ἐδῶ ὁ καφές ἐστοίχιζεν 1 γρόσι.

Ἄλλο καφενεῖον ἦτο τὸ Καμέρς, τοῦ Μαλιανδρέα, ἐκεῖ πού ἦτο ἕως πρὸ τινος τοῦ Παρὲ καὶ δίπλα του τοῦ Καραμάνου. Τὸ Ρουαγιάλ κατόπιν ἦτο ἐκεῖ πού εἶναι τὸ ξενοδοχεῖον Ἰσταμπούλ Πέλας, ἔναντι τοῦ Τοκατλιάν. Ὑπῆρχε καὶ ἓνα ἄλλο μὲ σκαλιά, δίπλα στὸ Τοκατλιάν. Τὸ Ἐπτάλοφος τοῦ Τυξειμίου ἦτο καλὸ καφενεῖο. Στὰ Μνηματάκια ἦτο τὸ Αἴγυπτος, τὰ Ἡλύσια, τὸ Πέτερσμπουργ καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλα. Αὐτὰ ὅλα τὸ καλοκαίρι ἐτοποθέτου ἐξω καρέκλαις αἱ ὁποῖαι ἐφθανον ἕως τὴν γραμμὴ τοῦ τράμ. Στὰ τραπεζάκια αὐτὰ ἐσερβίρετο τὸ ντούζικο, ἢ μᾶλλον ἢ τότε ἐν χρήσει μαστίχα μὲ ἀφθονίαν μεζέδων πού ἐκάλυπτον τὰ τραπέζια. Ἐκεῖ τὸ σμήνος τῶν πελατῶν ἐρρόφα τὸ ποτόν, ἐνῶ ἡ ὠραία μουσικὴ τοῦ κήπου ἐπαιάνιζε τὰ καλλίτερα κομμάτια.

Ἡ κίνησις ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς 6 μ.μ. καὶ διήρκει πέραν τοῦ μεσονυκτίου. Τὸ θέαμα ἀπὸ μακρὰ ἦτο ὠραῖον Δὲν ἦτο σπάνιον ὁμως, κανένα ἄλογο ἀμάξης ἢ τράμ διερχόμενον, νὰ ἐσκόνταυε καὶ νὰ ἔρριπτε χάμω τραπέζια καὶ μεζέδες. Σ' ὅλα τὰ χωριά υπήρχον ἐξοχικὰ καφενεΐα, τὸ δὲ Ντεμπαρκαντέρ τῆς Πριγκήπου ἦτο ἐξαιρετικῶς καλὸ.

ΞΕΝΟΔΟΧΕΙΑ ΥΠΝΟΥ

Στὸ Πέραν υπήρχον τὰ καλλίτερα ξενοδοχεῖα ὑπνου. Τοῦ Μισίρη, ἐκεῖ πού εἶναι σήμερα τὸ Κεδιδιάλ, ἦτο ὀνομαστόν. Τῆς Αἰγύπτου, ἐκεῖ πού εἶναι ἡ ἐταιρεία τῶν Ὑδάτων, Ὡσαύτως τὸ Ρουαγιάλ. Κατόπιν ἔγινε τὸ Λόντρ, τὸ Μπριστόλ, τοῦ Τοκατλιάν, καὶ τὸ Πέρα Πέλας. Καὶ τὸ Μετροπόλ τοῦ Παπαδοπούλου. Στὴν Πρίγκηπο τὸ Ἐτρανζέ, τοῦ Τζιάκομο, τὸ Ἐμπεριάλ, ἢ Καλυψὼ, τὸ Μπὼ Ριδάξ ἦσαν ἐκλεκτὰ ξενοδοχεῖα. Ὡσαύτως στὰ Θεραπειὰ τὸ Ἀγγλετέρ τοῦ Πεταλά, στὴν παλιὰ Καμάρα

ΕΣΤΙΑΤΟΡΙΑ

Στὸ Πέραν καλὸ ἐστιατόριο ἦτο ἀνεκαθεν ἡ Ἀνατολή. Ἐπίσης τοῦ Δάνδρια καὶ ἄλλα τινὰ μικρότερα. Ἐστιατόρια ὁμως υπήρχον καὶ εἰς τὰ μεγάλα ζυθοπωλεῖα. Στὴν Ἀνατολὴ ἔτρωγε κανεὶς μὲ 5—6 γρόσια, στὰ δὲ ζυθοπωλεῖα μὲ 10—12 γρόσια.

ΖΥΘΟΠΩΛΕΙΑ

Στὸ Πέραν υπήρχον τὰ ἀριστοκρατικὰ ζυθοπωλεῖα τοῦ Γιάννη καὶ τοῦ Νικολῆ, συχνάζόμενα τότε ἀπὸ τὸν μεγάλο κόσμον. Ἐδῶ ἔτρωγον ἢ ἐπινον ζυθον διερμηνεῖς πρεσβειῶν ἢ ἀνταποκριταὶ μεγάλων εὐρωπαϊκῶν ἐφημερίδων. Τὸ ποτήριον ζύθου Βιέννης ἐστοίχιζε 50 παράδες, ἢ μαύρη Γερμανικὴ 60 παρ. καὶ ἡ Σαλθατώρ, τὸν Μάρτιον, 2 γρόσια. Ὅλοι χωρὶς μεζὲ μὲ μόνον ὀλίγα ρεπανάκια.

Ἀληθινὴ ἐπιχειρηματικότης τῶν Καρπενησιῶν, τὰ ζυθοπωλεῖα προήχθησαν πολὺ. Τοῦ Καμπρινοῦς, ἔναντι τοῦ

σημερινού Σάντα-Αντώνιο, έκαμε καλάς δουλιές. Το Σαντράλ, έναντι Γαλατᾶ Σαρᾶί, επίσης. Τοῦ Βχλαβάνη, στο Ἀνατόλ Χάνι, με τὰ ἐγκαίνια ἐκλεκτοῦ μεζέ, συνεκέντρωνε πολὺ πλῆθος. Τοῦ Μπομόντη ἔγινε κατόπιν καὶ ἀντικατέστησε τὴν ὠραία Βιεννέζικη μπύρα. Ἡ Γιακοντίνια, ἐκεῖ ποῦ εἶναι σήμερον τὸ Τοκατλή, εἶχε μεγάλην πελατεῖαν. Τὸ Λόντρ, με τοὺς κανταδόρους, εἰργάζετο ἐξαιρετικῶς. Πλεῖστα ἄλλα στὸ Πέραν, στὸ Γαλατᾶ, καὶ στὸ σταθμὸ τοῦ Σικρετζῆ εἶχον καλὴν πελατεῖαν. Εἰς τὸ Γαλατᾶ τοῦ Φωσκόλου, ἐγκαίνιασε ἀπὸ τριακονταετίας τὸ σύστημα τῆς ἀφθονίας τῶν μεζέδων, οἱ ὅποιοι κατελάμβανον ὅλο τὸ τραπέζι με τὰ πιάτα τὸ ἓνα ἐπάνω στὸ ἄλλο.

ΠΑΝΤΟΠΩΛΕΙΑ

Παντοπωλεῖα στὸ Πέραν ἦτο τὸ ἀριστοκρατικὸν τοῦ Δημητρακοπούλου, ὕστερον τοῦ Τζόνγγα, τοῦ Ἑρμοῦ καὶ ἄλλα. Τὸ Ντοσε Φρατέλλι, καὶ τινὰ ἀκόμη. Στὸ Γαλατᾶ τὸ Κοπερατίβ, ἐκεῖ ποῦ εἶναι σήμερον τὸ ταχυδρομεῖον. Στὸ Γαλατᾶ Σαρᾶί τοῦ Πάπη. Ὅλα τὰ λοιπὰ ἦσαν ἀνάξια λόγου. Στὰς συνοικίας ὄλας ὑπῆρχον καὶ τότε μπακάλικα με ὄλα τὰ εἶδη. Ἐδῶ διεφῆμιζον με δξείας φωνὰς ἡμέραν καὶ νύκτα τὰ μπακαλικά εἶδη τὰ μπακαλάκια, καλύπτοντα τὸ κεφάλι των ἐν ὄρα βροχῆς με ἓνα ἄδειο σουδάλι. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ συνοικιακὰ μπακάλικα ἐσέρβιρον καὶ λιανικῶς ποτό, τὸ ὅποιον ἦ ἔπινον ἐπὶ ποδὸς οἱ πελάται, ἢ ἐκάθηντο σὲ τραπεζάκια. Σὲ παλαιότεραν ἐποχὴν, ποτὸν ἐτέρβιρε καὶ τοῦ Δημητρακοπούλου. Σὲ κανένα μεγάλο μπακάλικον δὲν ἐπωλοῦντο ξένα πρὸς τὴν μπακαλικὴν καὶ τὰ ποτὰ εἶδη, οὔτε ὑπῆρέτου γυναικας.

ΚΡΕΟΠΩΛΕΙΑ

Στὸ Γαλατᾶ τοῦ Καραγκιόζη καὶ τοῦ Παπαδοπούλου, στὸ Πέραν τοῦ Ναοῦμ, τοῦ Μέτζη, τοῦ Ἀντζιοπούλου καὶ τόσα ἄλλα. Τὸ βωδινὸ ἐστοίχιζε 4 γρ. ἢ ὀκᾶ καὶ τὸ πρόβειο 6-7. Ὑπῆρχον ὁμως καὶ ἐφθηνότερα κρέατα, ἀπ' τὴν πόρτα δὲ ἡγοράζετο πρὸς 4 γρ. τὸ πρόβειο ἀπὸ τοὺς κρεοπώλας οἱ ὅποιοι περνοῦσαν με τὸ ἄλογο.

ΙΧΘΥΑΓΟΡΑ-ΛΑΧΑΝΑΓΟΡΑ

Στὴν Πόλη πάντοτε στὸ ἴδιο μέρος ἦ ἰχθυαγορά. Στὸ Γαλατᾶ επίσης. Στὸ Πέραν, ὡσαύτως με τὴν διαφορὰν ὅτι ὑπῆρχον ἐδῶ καὶ τὰ λαχανικά καὶ τὰ μπακάλικα. Ἡ πόλη ψαρότοπος, ἠρίθμει πάντα πολλοὺς ψαράδες. Οἱ ψαράδες τότε ἦσαν ἀπαραιτήτως ἢ Ρωμηοὶ ἢ Ἀρμένιοι, ἐνίοτε δέ, σ' ἄλλας συνοικίας καὶ Ἑβραῖοι. Αἱ τιμαὶ τῶν ψαριῶν ἐποίκιλον, ὅπως πάντοτε. Καὶ τότε ἐπερνοῦσαν οἱ ψαράδες ἀπὸ τῆς γειτονίας καὶ διελάουν με τὰς δξείας φωνὰς των τὰ ψάρια. Ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον δὲ οἱ ψαράδες ἦσαν τουλουμπατζῆδες ἐν ἐφεδρεία, ἢ δὲ συμπεριφορὰ των πρὸς τὰς γυναῖκας τοῦ μαχαλᾶ παρεῖχε πολλάκις λαθὴν εἰς παρεξηγήσεις.

Οἱ ψαράδες τῆς Πόλης ἀπετέλεσαν πάντοτε ἓνα ξεχωριστὸ τύπο, ἄξιον πολλῆς ψυχολογίας. Συνδυάζοντες καὶ τὸ πυροσβεστικὸ ἐπάγγελμα, ἦσαν αὐθάδεις ἄμα καὶ γενναῖοι. Ὁ ψαράς καὶ ὅταν πωλοῦσε ψάρια στὰ ψαράδικα ἢ στὴν γειτονιά, καὶ ὅταν πωλοῦσε λακέρδα ἢ γαράτα, καὶ ὅταν ἐστρατολογεῖτο γιὰ τὴν τουλουμπα, ἦτο πάντα ὁ ἴδιος με τὴν βραχνὴ ἢ βροντερὴ φωνὴ καὶ με τὴν ἴδια καλοκαιρινὴ περιβολή. Τὰ ζαρζαβατζῆδικα πωλοῦσαν καὶ στὰ παλῆα χρόνια λαχανικά, ἄλλὰ μόνον οἱ ἄνδρες ἐψώ-

νίζον διότι η Πολίτισσα περίμενε πάντα τὸν ζαρζαβατζή, μὲ τὴν κοῦφα ἢ τὸ ἄλογο, νὰ περάσῃ κάτω ἀπ' τὰ παράθυρά της καὶ νὰ παζαρεύσῃ ἀπὸ δύο ἢ τρία πατώματα ἐπάνω. Ὅλοι οἱ λαχανοπωληταὶ ἦσαν Ἕλληνοὶ, ἐγνώριζον ἔμως Τουρκικὰ καὶ Ρωμαίικα.

ΑΧΤΑΡΙΚΑ

Αὐτὰ τὰ πρατήρια, πὺ ἀλλοῦ τὰ ὀνομάζουσαν φιλικατζήδικα, στὴν Πόλιν εἶχαν ἄλλοτε ἐντελῶς ἰδιάζοντα τύπον. Τὰ ἀχτάρικα πωλοῦσαν ἀπ' ἑκατὸ εἶδη, κουφέτα, καραμέλλαις, μέντες, λεμονάδες, σπάγγον, τσουρμάδες, μπίλαις, χαρτιά, βελόνια, κλωστὰς καὶ ἕνα σωρὸ φάρμακα, φλαμούρι, φασκομηλιά, μαντζουράνα, χαμόμηλο, κόκκινη ζάχαρη, μολόχα καὶ πλεῖστα ὄσα, τὰ ὅποια ἦσαν κλεισμένα σὲ κάτι μακρουλά ξύλινα κουτιά μκυρισμένα ἀπ' τὸν καιρό. Ἀχτάρικα εἶχαν ὅλοι σὲ μαχαλάδες, τὰ ὅποια ἔμωσ δὲν ὁμοιάζον τὰ σημερινά. Ὁ ἀχτάρης ἦταν ἄλλοτε ἡ ψυχὴ τοῦ μαχαλά, ὅπως ὁ μπακάλης, ἀντικαθίστα δὲ καὶ αὐτὸ τὸ φαρμακεῖον σὲ πολλὰς περιστάσεις. Δὲν εἶναι δὲ ἀνάγκη νὰ ποῦμε, ὅτι οἱ μεγαλείτεροι πελάται τοῦ ἀχτάρη ἦσαν πάντα τὰ παιδιὰ. Ἀλλὰ καὶ δι' ἑκατὸ τὰ σχολικὰ εἶδη, κόλλαις, μολύβια, πένναις καὶ τὰ τοιαῦτα, ὁ ἀχτάρης συνηγωνίζετο στὴν γειτονιὰ τὸν χαρτοπώλη.

ΚΑΠΗΛΕΙΑ -- ΔΕΠΟΖΙΤΑ

ΦΑΜΠΡΙΚΑΙ ΠΟΤΩΝ

Καπηλεῖα ὑπῆρχον πάμπολλα καὶ στὴν Σταμπούλ, στὸ Πέραν, τὸν Γαλατὰ καὶ παντοῦ. Ἄξιον λόγου ἢ μνεῖας κανένα. Ἐπώλουσαν ρακί, κρασί λιανικῶς στὸ ποτήρι, ρῶμι, ἀψέντι, κονιάκ κ.τ.λ.

Ἡ βασιλεῖα τοῦ καπηλείου ἤρχιζε φυσικὰ τὰς βραδυ-

νὰς ὥρας καὶ ἐσυνεχίζετο ἕως ἡ ὥρα 1 1)2 τὴν νύκτα ἀλλὰ Τουρκα, ὅποτε ἔπρεπε τὸ καπηλεῖον νὰ κλείσῃ, κατὰ τὰς τότε ἀστυνομικὰς διατάξεις. Οἱ παραβάται ἐπροστίμαροντο, αἰτία δὲ ἡ ἀπληστία τοῦ καπήλου, ἢ, πολλάκις, ἡ ἐπιμονὴ τῶν ρακιτζήδων νὰ μὴ ἐννοοῦν νὰ φύγουν. Θὰ ἠδύνατο δὲ νὰ γραφῇ μιὰ δλόκληρη ἱστορία διὰ τοὺς ρακιτζήδες τῆς Πόλης καὶ τὰ κέντρα των, ἀλλὰ τοῦτο δὲν εἶναι δυνατόν στὴν παρούσα περιγραφὴ. Δυνάμεθα ἔμωσ νὰ ποῦμε ἀδιστακτικῶς, ὅτι ἡ Πόλις κατηνάλισκε μεγίστην ποσότητα ποτῶν, μαστίχας, τότε, δούζικου, κατόπιν. Ἡ ρακοποιία αὐτῆ τῶν βραδυῶν ὥρων ἢ τῶν μεσημεριῶν τῆς Κυριακῆς, ἔλαβε τὴν προσωνομίαν «ἀκσαμτζιλίκι», τὴν ὅποιαν διατηρεῖ μέχρι σήμερον.

Ἡ ἐργατικὴ τάξις ἔπρεπε ἀπαραιτήτως νὰ κάμῃ τὸ ἀκσαμτζιλίκι. Ὅλιγοὶ ἔπιναν στὰ σπήτια των, διότι τὸ ἀκσαμτζιλίκι ἔχει τὸ γοῦστό του μὲ παρέαν φίλων. Καὶ ἔβλεπε κανεὶς γεμάτα τὰ καπηλεῖα καὶ τῆς φάμπρικαις ἀπὸ ἐργατικὸ κόσμον, τοὺς μεξέδες νὰ πηγαινοέρχωνται, τὰ πιατάκια ν' ἀδειάζουν καὶ τῆς παρέαις νὰ συζητοῦν μεγαλοφώνως, γιὰ δουλειαις, γιὰ κουτσομπολιαῖς, γιὰ πολιτικὰ, γιὰ οἰκογενειακὰ, γιὰ γυναῖκας, γιὰ Πατριαρχικὰ, γιὰ Κοινοτικὰ καὶ τὰ τοιαῦτα.

Ὅποιοι δὲν περιῆλθε τότε τὰ καπηλεῖα καὶ τῆς φάμπρικαις τῆς Πόλης ἐν ὥρᾳ νυκτός, δὲν μπορεῖ νὰ σχηματίσῃ ἐντύπωσιν περὶ τῆς μεγαλειτέρας ἐνασχολήσεως τοῦ Κωνσταντινουπόλιτου μετὰ τὸ τέλος τῶν ἐργασιῶν τῆς ἡμέρας, ἐνασχολήσεως, ἢ ὅποια ἀπετέλεσε τὸ σπουδαιότερον σημεῖον τῆς βραδυῆς ἀναψυχῆς τῆς τότε ἐποχῆς.

Ἀλλὰ καὶ τὰ μπακάλικα κατόπιν, ὅπως τοῦ Πάπη, τοῦ Ρούσου, τοῦ Ντοθε Φρατέλλι, ὅπως καὶ τὰ ντεπόζιτα συνεκέντρωναν ἰδιαιτέρως παρέας καλλιτέρου κόσμου τῆς μεσαίας τάξεως. Τόση δὲ ἦτο ἡ μαγεῖα τῆς ρακοποιίας, ὥστε καὶ τῆς ἀνωτέρας κοινωνίας ἄνθρωποι ἐρακοπότουσαν

κατόπιν σὲ μεγάλα μπακάλικα. Ἡ δικαιολογία δὲ τῶν ρακιτζήδων, ὅταν ἐπέστρεφον ἀργὰ στὰ σπήτια των καὶ ἤκουον τὰ παράπονα τῶν γυναικῶν των ἢ εὕρισκον τὰ φαγητὰ ἐντελῶς πεῖα κρύα, ἦτο ὅτι εἶχαν δουλειά, ἤθελον ν' ἀνταμώσουν κάποιον φίλον ἢ ἤθελον νὰ ξεσκάσουν ἀπὸ τῆς σκουτούρας τῆς ἡμέρας.

Πράγματι ἕμως ἐπάνω στὸ ρακὴ ξεθύμαινε πολλάκις ὁ ἄνδρας κατηγορῶν καὶ αὐτὴν τὴν γυναῖκα του ἢ τὴν πενθεράν του ἢ ἀραδιάζων στὸν φίλο του σωρεῖαν παραπόνων. Τὰ λόγια ἕμως δὲν εἶχον τελειωμὸ, καὶ τὸ καπηλεῖον ἢ τὸ μπακάλικο ἔπρεπε νὰ κλείσῃ, διότι ἡ ὥρα εἶχε περάσει.

Τότε ὁ κάπηλος ἐπήγαινε τὸν τελευταῖο μεζέ, ὁ ὁποῖος συνήθως ἦτο παστουρμάς ἢ τυρὶ κασέρι στὸ σαχάνι. Αὐτὸ ἐσήμαινε ὅτι πρέπει ἡ πελατεία νὰ φύγῃ. Ἄλλως τε τὰ κεπέγγια (παραθυρόφυλλα) εἶχον ἤδη κλείσει. Στὰ ντεπόζιτα ἐπήγαιναν μερικοὶ μερακλήδες καὶ ἔπιναν καλλιτέρας ποιότητος ρακὴ, ἀλλὰ στὸ πόδι, στὸ μῦρ καὶ μὲ μεζὲ ἐλθὰ ἢ τουρσή.

ΦΑΡΜΑΚΕΙΑΦΑ--ΡΜΑΚΕΜΠΟΡΕΙΑ

Στὴν Σαμποῦλ ἦτο τὸ φαρμακεῖον Ἄρσενάκη, στὸ Σικρετζή. Στὸ Γαλατὰ τοῦ Καστοριάδου, πάντοτε σὶδ ἴδιο μέρος, τοῦ Γενῆ Δουινιά, τοῦ Τίτου καὶ ἄλλα. Στὸ Πέρα τὸ Καντζούκ, πάντα στὸ αὐτὸ μέρος, τοῦ Ἀπολλωνάτου, ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον τοῦ Ἀντζιοπούλου (Παριζιέν), τοῦ Ντελασοῦδα, ἐκεῖ πού εἶναι τὸ Τουρκουάζ, τοῦ Ἀλμπράντη, τοῦ Βουτσίνου, στὴ γωνιά Ἄγ. Τριάδος, τοῦ Κωνσταντινίδου, στὴ γωνιά Σακίζ Ἀγάτς, τοῦ Μάτκοβιτς καὶ πλείστα ἄλλα. Στὰ φαρμακεία ἐκάθηγον ἰατροίτινες, ἀναμένοντες πελατεῖαν. Φαρμακεμπορεῖα ὑπῆρχον πολλὰ στὸ Πέραν, ἰδίᾳ δὲ στὴν Σταμποῦλ.

ΠΑΖΑΡΙΑ ΥΠΑΙΘΡΙΑ

Τὰ παζάρια τοῦ ὑπαίθρου ἔπαιζαν μεγάλο ρόλο στὰ παλιὰ καὶ διατηροῦνται μὲν μέχρι σήμερον, ἀλλ' ἀπέβαλον τὸν χαρακτήρα, τὴν ὄψιν καὶ τὴν παλαιάν των ἀκμὴν. Κάθε ἡμέρα τῆς ἐβδομάδος, χειμῶνα, καλοκαίρι, ἐστήνοντο τὰ παζάρια ἀνὰ πᾶσιν συνοικίαν. Καὶ ἐπεντώνοντο αἱ τένται, κάτωθεν τῶν ὁποίων αἱ παλαιαὶ πελάτιλες γυναῖκες εὕρισκον πράγματα χρήσιμα καὶ ἐφθηνά. Καὶ ἐξετίθεντο πανικὰ, μπασμαδες, ντατέλλαις, παπούτσιαι, φιλικὰ, μπακιρικὰ καὶ ἕνα σωρὸ πράγματα. Στὸ Πέραν τὸ Τριτοπάζαρο ἐγένετο στὸν ἀνήφορο τοῦ Ἰταλικοῦ νοσοκομείου καὶ κατήρχετο εἰς τὸν Ἰογχανέ. Ἐπίσης τὸ Περμποπάζαρον ἐγένετο ἐκεῖ πού γίνεται καὶ σήμερον στὸ Γαλατὰ. Στὴν Σταμποῦλ τὴν Δευτέραν στὸ Γενῆ Δζαμῆ, ἀλλὰ καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη. Τὰ παζάρια εἶχον ἀνατολικὸν τύπον καὶ παρυσίαζον ὠραίαν καὶ πανηγυρικὴν ὄψιν.

Ο ΦΩΤΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ

Κατὰ τὰς τέσσαρας προηγηθείσας δεκαετηρίδας καὶ πλέον στὴν Πόλῃ ὑπῆρχε τὸ ἀερίοφως, ἐφωτίζοντο ἕμως μὲ ράμφη μόνον οἱ μεγάλοι δρόμοι, τὸ δὲ ἀμίαντον δὲν εἶχεν εἰσαχθῆ διὰ νὰ δώσῃ ἐντονώτερον φῶς. Ὅλοι ἕμως οἱ συνοικιακοὶ δρόμοι ἐφωτίζοντο μὲ λάμπαις πετρελαίου, αἱ ὅσαι ἐποποθετοῦντο ἐντὸς ὑψηλοῦ φανοῦ καὶ κάθε σπῆτι ἐγέμιζε μὲ τὴν θραυὰ του πετρέλαιου τὴν λάμπα, ὃ δὲ μπεκτοῆς ἀνέβαινε μὲ τὴν σκάλα καὶ ἀναβε τὴν λάμπα.

Φαντάζεται κανεὶς τί ἀμυδρὸν φῶς ἦτο, τὸ ὁποῖον καθίστατο ἐντελῶς νυσταλέον, ὅταν δὲν εἶχε πετρέλαιον, ἢ ἦτο τὸ φυτῆλι χαλασμένον. Ὅταν δὲ οἱ γείτονες δὲν συνε-

φώνουν, ή γειτονιά έμεινε σκοτεινή Κανένα, ή έντελώς ελάχιστα σπήτια είχαν φωταέριον. Όλα τὰ σπήτια είχαν λάμπαις πρὸς φωτισμόν, κατὰ πρῶτον τοῦ χειροῦ, κατόπιν δὲ καὶ κρεμασταῖς καὶ ἀρκετὰ πολυτελεῖς. Πολλοὶ πυρκαϊκὰ ὠφείλοντο εἰς τὸ σπᾶσιμο τῆς λάμπας καὶ τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ πετρελαίου. Ὁ φωτισμὸς τῶν σπιτιῶν τὴν νύκτα ἐφαίνετο ἀμυδρῶς ἔξωθεν κάτω ἀπὸ τὰ στόρια. Τὴν πρώτην δὲ δουλειὰ πού θὰ ἔκαμνε κάθε οἰκοκυρὰ Πολίτισσα ἢ ὑπηρέτρια, ἦτο νὰ σιάξῃ τῆς λάμπαις, πρὶν σιάξῃ τὰ κρεβάτια. Τακτικὸς πελάτης τῆς οἰκιακῆς λάμπας ἦτο ὁ λάμπατζης, ὁ ὅποιος περνοῦσε ἀπ' τὸ μαγαλᾶ τὸ πρωῖ καὶ διώρθωνε τὰ φυτίλια, ἢ ἀλλάζε τὰ σπασμένα γυαλιά. Ἡ λάμπα τοῦ πετρελαίου συνῴδευε στὴν νυκτερινήν του μελέτη τὸν Πολίτη μαθητῆ, χωρὶς ἐλάθη τῶν ματιῶν του, ἔπως στὸ σημερινὸ ἠλεκτρικὸ λαμπτήρα. Στῆς λάμπαις ἔθαζαν καὶ ἀμπαζοῦρ, τὸ ὅποιον κατέβαζε κάτω τὸ φῶς.

Στοὺς μεγάλους δρόμους, τὰ μέγαρα καφενεῖα, τὰ θέατρα καὶ τὰς λέσχας, τὸ ἀερίφως κατελάμβανεν εὐρεῖαν θέσιν. Πολὺ κατόπιν περιεβλήθη τὸ ράμφος τοῦ ἀερίφωτος μὲ ἀμύαντον καὶ ἀσπρῖσε ἐντονώτερα τὸ φῶς.

Όλοι οἱ παλῆοὶ θυμοῦνται ἐκείνον πού ἤναυτε τὰ φανάρια τοῦ ἀερίφωτος μὲ ἓνα μακρὺ κοντάρι ἀναμμένο στὴν ἀκρῆ. Ἐτρεχε πρὶν σκοτινιάσῃ, διὰ νὰ προφθᾷσῃ παντοῦ, καὶ ἢ σκιά του πολλὰκις ἐγάνετο ὀπίσω ἀπὸ τὰ σύδενδρα μέρη. Πολὺ κατόπιν εἰσήχθη τὸ σύστημα Λουξ, σουηδικῆς προελεύσεως καὶ ἐφευρέσεως. Ὁ φωτισμὸς μὲ λάμπαις λουξ ἦτανε μόνο διὰ τὰ καζίνα καὶ μερικὰς πλατείας. Τὸ φῶς του ἦτο ἐντονον καὶ αἱ ἀκτῖνες ἐφθانون εἰς ἀνωτέραν καὶ μεγαλειτέραν τοῦ ἠλεκτρισμοῦ ἀπόστασιν. Ἀλλὰ τὸ ὠραῖον αὐτὸ φῶς ἦτο ὄχι μόνον ἀκριθὸ, ἔνεκα τῆς τιμῆς τοῦ λαμπτήρος, ἀλλὰ καὶ δαπανηρὸν ἔνεκα τῶν συχνῶν ἐπιδιορθώσεων.

Ἐπῆρχον δρόμοι ἐν τούτοις, οἱ ὅποιοι ἦσαν θεοσκότει-

νοι καὶ ἀπὸ τοὺς ὁποίους ἔπρεπε κατ' ἀνάγκην νὰ περάσῃ ὁ κοσμάκης. Πέραν δὲ τῆς 1 1)2 τουρκιστὶ εἰς τε τὰ χωριά καὶ εἰς πλείστους δρόμους τοῦ Πέραν ἔπρεπε νὰ κρατῆ κανεὶς φανάρι. Τὸ φανάρι ἦτανε ἢ γυαλένιο ἢ χαρτένιο μὲ κερί· τὸ χαρτένιο ὁμως ἐκαίετο μὲ τὴν πρώτην πνοήν τοῦ ἀνέμου καὶ ἐμουςκεύετο στὴ βροχή. Ὅταν κατελαμβάνετο κανεὶς ἀπὸ τὴν νυκτερινὴν περίπολον χωρὶς φανάρι, ἐπλήρωνε πρόστιμο 26 1)4 γρόσια. (Ὁ μετσηγιδιὲς πρὸς 19 γρ.).

Τὰ πυρεῖα ἦσαν ξύλινα μὲ χρωματιστὸ φῶσφορο καὶ κερένικα σὲ μικρὰ κουτάκια μὲ λάστιχο. Τὰ ξύλινα ἐπωλοῦντο σὲ στρογγυλὰ χάρτινα κουτιά πρὸς 10 παράδες. Ἐπῆρχον δὲ καὶ φαρδύτερα κουτιά πρὸς 20 παράδες. Ἐπωλοῦντο ἀκόμη καὶ ἦσαν εἰς μεγάλην χρῆσιν καὶ τὰ μαϊτάπια, εἶδος σπύρτων μὲ πολὺ φῶσφορον, τὰ ὅποια ἀνέδιδον φλόγα καὶ φῶς χρωματιστὸν πράσινον ἢ κόκκινον. Ἐτερον εἶδος κατατασσόμενον εἰς τὸ κεφάλαιον τοῦ φωτισμοῦ ἦσαν τὰ βεγγαλικά φῶτα καὶ αἱ ροκέται, τὰ ὅποια ἦσαν ἐν μεγάλῃ χρῆσει στὰς πανηγύρεις τὰς ὑπαιθρίους καὶ στὰς Σουλτανικὰς φωταψίας.

ΥΔΡΕΥΣΙΣ ΤΗΣ ΠΟΛΕΩΣ

Ἡ Κωνσταντινούπολις εἶναι νερότοπος, ἔχει δὲ φημισμένα νερά. Ὁ Βόσπορος ὄλος γέμει πλουσιωτάτων πηγῶν ὄραϊων νερῶν, ὡς καὶ τὰ βουνὰ τῆς ἀσιατικῆς παραλίας τῆς Προποντίδος.

Ἡ Ἐταιρία Δέρκων ὑδρευεν ἀπὸ μακροτάτων ἐτῶν τὴν Πόλιν, καὶ πρὶν ὁμως ἀρχίσῃ ἡ ὑδρευσις τῆς Ἐταιρίας καὶ μετὰ τὴν λειτουργίαν τῆς, πολὺς κόσμος ἐπρομηθεύετο ἀγνότερο νερό. Στὰ παλῆα χρόνια τὸ νερὸ τῆς περιφήμου βρύσης τοῦ Ἰαξίμου ἐπίνετο ἀπὸ ὄλον σχεδὸν τὸν κόσμον, μετεφέρετο δὲ ἀπὸ τοὺς σκαδῆς, οἱ ὅποιοι ἦσαν Ἀρμένιοι καὶ Κοῦρδοι καὶ οἱ ὅποιοι τὸ μετέφερον μὲ τοὺς κουρμπά-

δες. Ὁ κουρμπάς ἦτανε ἕνας φαρδὺς πέτσινος σωλὴν στενεύων πρὸς τὰ κάτω καὶ ἔχων τὸ στόμιόν του δεμένον μὲ μικρὰν λωρίδα πετσιοῦ. Μόλις ἐλύετο ἢ λωρίς, ἐπλημμύρει τὸ νερὸ καὶ ἐγέμιζε τὰ πιθάκια ἢ τὰ καζάνια. Ὁ κουρμπάς ἐστοίχιζεν 20 παράδες.

Πρὶν ἢ δλα τὰ σπήτια πάρουν τὸ νερὸ τῶν Δέρκων ἐγίνετο μεγάλη φασκρία ἀπὸ τὰς γυνίκακς διὰ τὰ ἀγκυζάρουν σακάδες, πρὸ παντὸς δὲ ἔταν εἶγον μπουγάδα. Ἐκτὸς ὅμως τῶν σακάδων, πολλὰ σπήτια ἐπρομηθεύοντο καὶ νερὸ Κανλῆ Καδὴκ, τὸ ὁποῖον μετέφερον δι' ἀμαξῶν ἐντὸς μικρῶν θαρελίων μὲ διπλὰς ὁπὰς φρασσομένας μὲ φελόν. Εἰς τὰ γωριὰ ἦσαν συνηθέστατα τὰ θαρελάκια.

Ἡ πόλις δλόκληρος ἦτο σπαρμένη μὲ θρύσαις, οὐδεμίαν δὲ τουρκικὴ συνοικία ἢ ἀνήφορος ἐστερεῖτο τοῦ εὐεργετικοῦ τσεσμέ μὲ τὸ μπακιρένιο τάσι, τὸ ὁποῖον ἐκρέματο μὲ μιὰ ἀλυσίδα. Αἱ συνοικίαι ὑδρεύοντο ἀπὸ τοὺς τσεσιμέδες, οἱ δὲ διψασμένοι διαβάται ἐπινον μὲ τὸ τάσι. Στὴν Πόλιν μάλιστα πέρα, ὑπῆρχον κουμπέδες στρογγύλοι εἰς τὰς θυρίδας τῶν ὁποίων ὑπῆρχον πολλὰ τάσια γεμάτα νερὸ παρечόμενον δωρεάν. Πολὺ κατόπιν διωγετεύθη τὸ νερὸ Χαμηγιδιέ, λίαν ὑγιεινὸν καὶ κατεσκευάσθησαν εἰς διάφορα μέρη θρύσαις.

Τὸ πότισμα τῶν δρόμων ἐγίνετο στὴν Σταμποῦλ καὶ τὸ Πέραν μὲ θαρέλια, μετὰ δὲ τὴν διογέτευσιν τῶν ὑδάτων Δέρκων ἐποτίζοντο δις τῆς ἡμέρας οἱ κεντρικώτεροι δρόμοι μὲ τὸ νερὸ τῆς Ἐταιρίας διὰ δερματίνων σωλῆνων. Στὰ γωριὰ ὅμως ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ τὸ πότισμα μὲ τὸ θαρέλι.

ΘΕΡΜΑΝΣΙΣ

Ὅλα τὰ σπήτια καὶ τὰ μαγαζιά, ἐθερμαίνοντο ἄλλοτε μὲ μαγκάλια. Ὑστερα ἤρχισε νὰ γενικεύεται ἡ θερμάστρα

μὲ τὰ ξύλα καὶ τὰ κάρβουνα. Τὸ μαγκάλι ὅμως ἦτο τὸ ἀπαντον κάθε πολιτικοῦ σπητιοῦ, ἐπὶ αἰῶνας δὲ ἐκυριάρχησε παντοῦ. Κάθε σπήτι εἶχεν ἕνα, δύο ἢ καὶ περισσότερα μαγκάλια. Τὰ μαγκάλια ἦσαν σάτσαινα, τῶν αἰθουσῶν ὅμως μπακιρένια. Εἶχον διάφορα μεγέθη καὶ ὕψη. Τὸ σχῆμά των ἦσαν σὰν κολυμβήθραι, ἤστραπτον δὲ ἔταν τὰ ἐγυάλιζαν μὲ κιμωλίαν ἢ ἀρένα ἢ ἀλοιφή. Πρὸς τὰ ἐπάνω ἐπλάτυνεν ὁ γύρος, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐτοποθετεῖτο ἡ μασιὰ, ἐπίσης μπακιρένια. Τὸ θαρδυνὸ μαγκάλι εἶχε περισσότερη φωτιά καλὰ κουκουλωμένη, γιὰ τὰ θαστάξη τὴν νύκτα. Πολλοὶ ἀπαρκετῆτως ἐδίδον μετὰξὺ τῆς προίκακς καὶ τὸ κλασινὸ μαγκάλι. Πέριξ ἀπὸ τὸ μαγκάλι συνεζητοῦντο δλόκληρες ἱστορίαις καὶ διηγεῖτο ἢ γιὰ τὰ παραμύθια. Παρὰ δὲ τὴν γενίκευσιν τῆς θερμάστρας, τὸ μαγκάλι ἐξηκολούθησεν ἐπὶ πολὺ νὰ διακωνίζῃ τὸ παρελθόν του.

ΜΕΣΑ ΣΥΓΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

Α Μ Α Ξ Α Ι -- Σ Ε Ν Τ Ι Α Ι

Αἱ συγκοινωνίαι τῆς Κωνσταντινουπόλεως πάντοτε ἦσαν δύσκολοι ἕνεκα τῶν μεγάλων ἀποστάσεων, τῶν λόφων καὶ τῆς κακῆς καταστάσεως τῶν δρόμων. Στὴν παλαιὰ ἐποχὴ ὅμως, ἡ ὁποία δὲν εἶχε σύγκρισιν μὲ τὴν σημερινὴν προοδευτικὴν, αἱ συγκοινωνίαι ἦσαν πάρα πολὺ δύσκολοι, καὶ ἕνεκα τῶν προαναφερθέντων λόφων, ἀλλὰ καὶ πρὸ παντὸς ἕνεκα τῶν ἀτελῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας.

Τὸ μόνον μέσον συγκοινωνίας ἐντὸς τῆς πόλεως ἦσαν τὸ τράμι, τὸ τοσνελ καὶ αἱ ἀμαξῆαι. Ἡ ἀμαξία τῆς παλαιᾶς Πόλης ἦτο κλειστὴ διὰ τὸν χειμῶνα καὶ ἀνοικτὴ διὰ τὸ καλοκαίρι. Ἡ κλειστὴ καρότσα εἶχε δύο θύρας ἐκατέρωθεν μὲ τζάμια στὸ ἐπάνω μέρος τῶν θυρῶν. Ὅπισθεν εἶχε μιὰ μικρὰ ὑάλινον ὀπήν, ἡ ὁποία ἐκλείετο μὲ κάλυμμα ἐκ τοῦ

ιδίου ύψους με τὸ ὅποιον ἦσαν τὰ μαξιλάρια τῆς ἀμάξης. Ἐμπρὸς ἐπίσης ἦτο παράθυρον ὑάλινον ἡμικυκλικόν, ἐξ αὐτοῦ ἐφαίνετο ὁ ἀμαξηλάτης, ὅστις ἐκάθητο εἰς δερμάτινον ἀνάκλιθρον ὑψηλὰ καὶ ἐκράτει τὰ ζεγγιὰ καὶ τὸ καμπαίκι. Τὰ παράθυρα τῆς ἀμάξης εἶχον καὶ μικρὰ στόρια χρώματος τοῦ ἐσωτερικοῦ τῆς ἀμάξης. Ἐξῶθεν τῆς πόρτας ὑπῆρχε σιδηροῦν ἀνάκλιθρον ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἐπάτει ὁ ἐπιβάτης. Ἐντὸς αἱ κλεισταὶ ἀμαξαὶ εἶχον συνήθως διασκευὴν ἀπὸ χρωματιστὸ κρετόνι ἢ στόφα. Αὐταὶ ἦσαν αἱ ἀγοραῖαι ἀμαξαὶ. Μόλις χωροῦσαν δύο πρόσωπα στὸ φαρδὺ μέρος καὶ ἓνα στὸ στενόν. Εἶχον δὲ καὶ κρεμαστὰ στηρίγματα (κρατητήρια), ἐφ' ὧν ἐστηρίζετο διὰ τῆς χειρὸς ὁ ἐποχούμενος διὰ ν' ἀποφύγη τοὺς κλονισμοὺς στοὺς ἀνωμάλους δρόμους. Τὰ ταβάνια ἦσαν τόσο χαμηλὰ, ὥστε ἦτο ἀδύνατον ἓνας ὑψηλὸς ἄνθρωπος νὰ μὴ κτυπήσῃ τὸ κεφάλι του. Ὑπῆρχον καὶ αἱ καλοκαιριναὶ ἀμαξαὶ (δικτύρια), ἀνοικταὶ καὶ ἡμικλειόμεναι, μὲ κάλυμμα μουσαμαδένιον στὸν ἥλιο ἢ ἐν ὥρᾳ βροχῆς. Ἦσαν νεώτεραι καὶ μᾶλλον περιποιημέναι μὲ ἐσωτερικὴν διασκευὴν ἀπὸ τσόχα ἢ πετσῆ.

Ὅταν ἐβρεχε ἐκάλυπτον τὰ πόδια τοῦ ἐπιβαίνοντος μὲ μικρὸ κάλυμμα μουσαμά. Ὑπῆρχον καὶ τὰ λαντῶ, εἰς μεγάλην χρῆσιν τότε διὰ γάμους καὶ τελετὰς. Ἦσαν πλατεῖαι καὶ εὐρύχωραι ἀμαξαὶ ἀνοικοκλείουσαι, μὲ τὸ χαρακτηριστικὸν ὅτι ὁ ἀμαξηλάτης ἀντὶ φεσίου, ἔφερον ὑψηλὸν πῖλον. Καὶ στὰς κηδεῖας μετεχειρίζοντο αὐτὰ τὰ ἀμάξια. Ἡ κοῦρσα ἐποίκιλεν. Ἀπὸ τὸν Γαλατᾶ στὸ Πέραν ἐστοίχιζον 7 1)2 γρόσια. Ἀπὸ τὸ Τοῦνελ στὸν κῆπον Ταξιμίου 5 γρ. Ἀπὸ τὸ Ἐμὶν Ὀνοῦ στὸ Βαλουκλῆ 25 γρ. Ἀπὸ τὸ Πέραν στὸ Βεβέκι μετ' ἐπιστροφῆς 40 γρ. Ὑπῆρχε καὶ πληθὺς ἰδιωτικῶν ἀμαξῶν κουπὲ καὶ ἀνοικταὶ, τῶν πρεσβειῶν καὶ τῶν πλουσίων τῆς ἐποχῆς. Ἀργότερον αἱ ἀμαξαὶ ἔγιναν καουτσοτέ. Αἱ ἀνακτορικαὶ ἀμαξαὶ καὶ τῶν μεγιστάνων τῆς Πόλης, Νισάν Τὰς καὶ Βεσικτὰς εἶχον

χρυσὰ φανάρια δίπλα καὶ τοὺς τροχοὺς βαμένους χρυσᾶ. Ἐντὸς ἦσαν κόκκινον ἢ βυσινῆ ἢ κίτρινον μεταξωτὸ καὶ πολυτελεῖς Ὅλα τὰ ἀγοραῖα ἀμάξια εἶχον δίπλα φανούς μὲ κερί, ἐν περιπτώσει δὲ σβυστοῦ φανοῦ, ὑπεβάλλοντο εἰς πρόστιμον Δι' ὅλα αὐτὰ τὰ ἀμάξια ὑπῆρχον ἀχούρια παντοῦ. Σταθμοὶ τῶν ἀγοραίων ἀμαξῶν στὸ Πέραν ἦτο τὸ Ταξιμ, τὸ Ἄγὰ Τζαμῆ, αἱ πάροδοι Τοκατλιάν καὶ τὸ Τοῦνελ.

Στὸ Γαλατᾶ, στὴ Γέφυρα καὶ στὸ Κρεντὶ Λυωνέ, εἰς δὲ τὴ Σταμποῦλ, τὸ Ἐμὶν Ὀνοῦ καὶ τὸ Σιρκετζῆ. Ἡ σέντια ἦτο ἓνα φορεῖον ὡς μιὰ ντολάπα στενή. Ἐπερνε ἓναν ἄνθρωπο καὶ εἶχεν ἐμπροσθεν καὶ ἐκατέρωθεν τζάμια. Ὑπεβαστάζετο ἀπὸ δύο ἀνθρώπους, οἱ ὅποιοι ἐφόρουν δερματίνην ταινίαν (λωριὰ) τὴν ὁποῖαν προσήρμοζον ἀπ' τὰ πλάγια καὶ ἐκράτουν μετέωρον τὴν σέντια. Ἐντὸς ἦτο πολυτελεῶς διασκευασμένη. Στὴ σέντια ἔμπαιναν μόνον κυρία, ὅταν ἐπήγαιναν συνήθως στοὺς χοροὺς τοὺς μεγάλους ἢ καὶ σὲ γάμους, ἰδίᾳ αἱ νύμφαι. Κάθε πρεσβεῖα εἶχε καὶ σέντια. Τὸ ἀριστοκρατικὸν ὅμως μεταφορικὸν τοῦτο μέσον ἐσπάνιζεν ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ κατῆντητε κατόπιν νὰ μεταφέρει μόνον ἀρρώστους στὰ νοσοκομεῖα.

ΤΟΥΝΕΛ

Τὸ Τοῦνελ εἶναι παλαιόν, γρονολογεῖται ἀπὸ μακροῦ, παρ' ὅλα δὲ καὶ τὰ σημερινὰ ἕκτακτα μέσα τῆς συγκοινωνίας, παρέμεινε τὸ μόνον ἀσφαλὲς ἐφθηνὸν μέτρον ἀνόδου στὸ Πέραν. Τὸ ἴδιον πάντοτε σύστημα ἔλξεως, μόνον ὅτι οἱ σταθμοὶ Γαλατᾶ καὶ Πέραν ἦσαν στενοὶ καὶ τὰ βαχγόνια ἦσαν παλαιοῦ ρυθμοῦ μὲ πόρταις ποὺ ἀνοίγαν σὰν τῶν βαχγωνίων τοῦ σιδηροδρόμου. Καὶ τότε εἶχε Α' καὶ Β' θέσιν ὁ ἴδιος εἰρμός. Διὰ τὴν Α' θέσιν ἐπλήρωνε κανεὶς 30 παράδες, διὰ δὲ τὴν Β' 20 παράδες.

ΤΡΟΧΙΟΔΡΟΜΟΙ

Οἱ τροχιόδρομοι τῆς Κων)πόλεως πρὶν εἰσαχθῆ ἢ ἠλεκτρικὴ ἑλξίς, ἦσαν ὅπως καὶ εἰς τὰ ἄλλα μέρη, ἐσύρνοντο δηλ. μὲ Ἴππους. Στὴν Πόλιν ὑπῆρχε τροχιόδρομικὴ γραμμὴ ἀπ' τὸ Ἐμὶν-Ἵνονο μέχρι Τόπ-Καποῦ, νομίζω. Ἀπὸ τὸν Γαλατᾶ μέχρις Ὀρτάκιοῦ καὶ ἀπὸ Γαλατᾶ μέχρι Σισιλί. Τὰ βελγόνια τοῦ Πέραν ἦσαν στενά, ἐκάθηντο δὲ οἱ ἐπιβάται ἐναντι ἀλλήλων. Κανεῖς δὲν ἔμενε ὄρθιος ἐντός, ἐν τούτοις δ' εἰσπράκτωρ ἔκαμεν ἀγῶνας ἀνωμάλου δρόμου διὰ νὰ ἐκώσῃ εἰσιτήρια. Τὸ τράμ αὐτὸ ἐσύρετο ὑπὸ τεσσάρων Ἴππων, ἐξ ὧν τοὺς δύο ἀφήρει ἔμπροσθεν στὸ Πέρα Παλάς καὶ ἀργότερον στὸ ξενοδοχεῖον Ρουκιάλ. Τὸ τράμ τότε δὲν εἶχε προαιρετικούς ἢ ὑποχρεωτικούς σταθμούς, ἔδωαινε δὲ δ' ἐπιβάτης ὅταν καὶ ὅπου ἤθελε, εἰδοποιούντος τοῦ κοντοκτῆρ τὸν ὁδηγὸν διὰ συρίκτρας. Ὁ ὁδηγὸς εἶχε τρόμπαν καὶ εἰδοποιεῖ τὰ ἀμάξια καὶ τοὺς πεζοὺς νὰ προφυλαχθοῦν. Τὰ τράμ δὲν ἐλειτούργουν τὴν νύκτα μέχρι Γαλατᾶ, ἀλλὰ μέχρι τοῦ κήπου τῶν Μνηματᾶκιων.

Οὔτε δὲ τῆς Πόλεως, οὔτε τοῦ Ὀρτάκιοῦ ἡ γραμμὴ ἐλειτούργει τὴν νύκτα. Ὑπῆρχε καὶ μία γραμμὴ ἀπὸ Γαλατᾶ μέχρις Ἀζᾶπ Καποῦ. Ἀλλὰ δὲν διετηρήθη πολὺ. Τὰ τράμ τοῦ Γαλατᾶ—Ὀρτάκιοῦ καὶ τῆς Σταμποῦλ ἦσαν φάρυα πολὺ, εἶχον δὲ καὶ ταράτσα ἐπάνω, εἰς τὴν ὁποῖαν ἀνέβαινε κανεῖς ἀπὸ μικρὴ σκαλίτσα. Τὸ χαρακτηριστικώτερον μὲ τὰ τράμ τῆς Σταμποῦλ καὶ τοῦ Ὀρτάκιοῦ ἦτο ὅτι, ὅταν ἐπλησίαζον εἰς πολυάνθρωπα κέντρα, ἔτρεχεν ἔμπρὸς ἀπὸ τὰ ἄλογα ἓνας σουρουτζῆς μὲ μιὰ τρομπέταν, ἀπομακρύνων ἀπ' τὰς γραμμάς τὸν κόσμον. Ἀντιλαμβάνεται λοιπὸν κανεῖς πόσην ταχύτητα εἶχον τὰ τότε τράμ. Ἀπὸ Γαλατᾶ στὸ Πέραν (Γαλατᾶ Σαράϊ) ἐστοίχιζεν 1 γρ. μέχρι δὲ Σισιλῆ 1 1/2 γρ. Δὲν ὑπῆρχε τότε Α' θέσις. Μόνον

κατόπιν ἔφερον κάτι καλοκαιρινὰ τράμ ἀνοικτὰ καὶ τὰ ὄρισαν διὰ πρώτην θέσιν.

Α Λ Ο Γ Α

Εἰς προχωρημένην νυκτερινὴν ὥραν ἠδύνατό τις νὰ ἀνέλθῃ ἐκ Γαλατᾶ στὸ Πέραν μὲ τὸ ἄλογο. Ἄλογα ἐπέκοντο στὸ Καρακιοῦ, στὸν Τοπχανέ, στὸ Γαλατᾶ Σαράϊ, στὴν Ἀγγλικὴ Πρεσβεῖα καὶ στὸ Ταξίμ, τὰ τελευταῖα αὐτὰ διὰ τοὺς κατευθυνομένους στὸ Σισιλῆ ἢ τὰ Ταταῦλα.

ΣΙΔΗΡΟΔΡΟΜΟΙ

Ἡ σιδηροδρομικὴ συγκοινωνία στὴν Πόλιν ἐγένετο μὲ τὸν σιδηρόδρομον τοῦ Σιρκετζῆ μέχρις Ἀγίου Στεφάνου. (Γεσίλ-Κιοῦ). Κατόπιν τὸ τραῖνο προὐχώρησε μέχρι Φλωριῶν. Ὑπῆρχε πρῶτα μονὴ γραμμὴ. Ὁ σιδηρόδρομος τοῦ Χαϊδάρ-Πασᾶ—Παντειχίου ἐλειτούργει ἐπίσης μὲ μονὴν γραμμὴν ἀπὸ τεσσαρακονταετίας καὶ πλέον, τὰ δὲ βελγόνια τοῦ ἦσαν καλλίτερα πάντα τῶν Ἀνατολικῶν.

Ὁ σταθμὸς ἦτο πολὺ κάτω, πρὶν γίνῃ ὁ λιμὴν, ὁ κυματοθραύστης καὶ ὁ νέος σταθμὸς. Ὁ παλαιὸς σταθμὸς ἦτο ξύλινος, περιεβάλλετο δὲ ἀπὸ δένδρα. Ἐκεῖ εὑρίσκετο καὶ τὸ ζυθεστιατόριον Λάλα. Πέραν ὑπῆρχε καὶ τὸ ζυθοπωλεῖον Κωστούλη.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑΤΑ ΜΠΟΝΕΤΕΡΗ

Στὸ Πέραν διεκρίνοντο πολλὰ ὠραῖα καταστήματα ὑποκαμίσιων ἀνδρικών, γραβατῶν καὶ ἐν γένει μπονετερῆ. Τὸ σεμιζερῆ Οὐνιδερσέλ, ἐναντι στὸ Παζάρ Ἀλλεμιάν (Παλοθκα) ἦτο πολὺ καλόν. Ἐπίσης τοῦ Στρογγυλοῦ, τὸ ὁποῖον ἐκ Γαλατᾶ μετεφέρθη ἐπάνω. Ἐκτάκτως ἐκλεκτὸν

τότε ήτο τοῦ Παπαῦ, ἔναντι τοῦ Τοκατλιάν. Ἐπίσης τὸ Σάν μιλ-σεμίζ, κατόπιν, τοῦ Βελέτσου. Ἐκτός ἀπ' αὐτὰ εἰσέλασε κανεῖς τοιαῦτα εἶδη καὶ παντοῦ ἄλλοῦ.

ΕΠΙΠΛΟΠΩΛΕΙΑ

Ὁνομαστὸ, πάντοτε ἐπιπλοποιεῖον ἦτο τοῦ Ψάλλη, διατηρούμενον μέχρι σήμερον. Ἐπίσης ὠραῖον ἦτο τοῦ Πατριανοῦ ἔναντι τοῦ Τοκατλιάν, ἐπάνω ἀπ' τοῦ Παπαῦ.

ΦΟΥΡΝΟΙ

Φούρνους, πού πωλοῦσαν τὴν ὀνομαστὴ μογάτζα, εἶχε πολλοὺς ἢ Πόλη. Ἐκτός τοῦ περιφήμου στὸ Καρακιοῦ, ὑπῆρχε στὴν Σταμποῦλ τοῦ Βαλιδῆ Χάνι, πολὺ ὀνομαστοὺς τότε διὰ τὰ ραμαζανλίδικα σιμίτια. Στὸ Γιουσκῆ Καλντιρίμι ὁ Κουτσολάγικος τοῦ Βασίλη σωζόμενος μέχρι σήμερον. Σὸ Πέραν, ἐκεῖ πού ἦτο μέχρι πρό τινας τοῦ Στρογγυλοῦ, ἦταν ὁ φούρνος τοῦ Γαλατᾶ Σαρᾶί, Ρωμαῖκός. Στὸ Ἄγᾶ-Γζαμῆ, ἐκεῖ πού εἶναι τὸ φαριμακίον τοῦ Ρεμποῦλ, ὑπῆρχεν ἕνας καλὸς Τουρκικὸς Φούρνος. Οἱ φούρνοι αὐτοὶ πωλοῦσαν μπουγάτσα, λουκουμάδες, σιμίτια (κουλούρια), γκεδρέκια, πῆτες μὲ σταφίδα (τὴν Σαρακοστή), καὶ πάσταις τῆς ἐποχῆς ἐκείνης.

Στοὺς μαχαλάδες γυρνοῦσαν τὸ πρωὶ καὶ τὸ ἀπόγευμα σιμιτσηδες μὲ τοὺς ταβλάδες στὸ κεφάλι καὶ τὸ κλασικὸ σκαμνί πωλοῦσαν καὶ ζαχαρωτὰ, σουταμλίδικα σιμίτια. Ἐπίσης τὸν χειμῶνα τῆς νύκτας τοῦ Σαρανταήμερου, περνοῦσαν πολλοὶ σιμιτσηδες Τούρκοι, μὲ φρέσκα σιμίτια περασμένα σ' ἕνα μακοῦ ξύλο καὶ σκεπασμένα μ' ἕνα μουταμά. Ἐκαμμον δὲ καλαῖς δουλειαῖς, διότι ὁ τότε κόσμος, πού δὲν ἐξήρχετο τὰς νύκτας, ἔπερνε κουλούρια καὶ τὰ ἔτρωγον μὲ τὸ τσάι τὴν περασμένη ὥρα. Σιμιτσηδες μὲ

πάσταις καὶ γλυκύσματα τῶν φούρνων ἐστέκοντο σὲ ὠρισμένας γωνίας τῶν δρόμων τοῦ Πέραν, στοὺς μαγαλάδες, ἀπὸ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ φθινοπώρου μέχρι τέλους τῶν ἀπόκρεω. Τὰ σιμίτια ἐστοίγιζον 10 παράδες.

Οἱ φούρνοι τοῦ ψωμοῦ ἦσαν ἀφθονοί, τὸ δὲ ψωμὶ ἐπωλεῖτο πρὸς 1 γρόσι ἢ καὶ 30 παράδες. Τὸ ψωμὶ ἐπωλεῖτο καὶ τότε ἀπὸ τὸ μαχαλᾶ μὲ τοὺς ψωμιόδες, οἱ ὅποιοι ἐγύριζον μὲ τὸ ἄλογο ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχον δύο μεγάλα κοῦφια. Ἐπώλουν καὶ ἄσπρο γάσικο (φραντζόλα). Ἐπίσης περνοῦσαν καὶ Χιῶται ψωμάδες, πωλοῦντες μικρὰς φραντζόλας τῆς μίρας πρὸς 20 παράδες. Περιφνημὴ ἦταν ἡ τσέτουλα, πού ἔκαθε ὁ ψωμάς ἀπὸ ἕνα κομμάτι κάθε μέρα, διακρινόμενα τὸ βερεσὲ τῆς Πόλης.

ΖΑΧΑΡΟΠΛΑΣΤΕΙΑ

Ζαχαροπλαστεία ὑπῆρχον ὀλίγα στὰ παλῆα χρόνια, ἐν συγκρίσει μὲ σήμερα. Στὴν Σταμποῦλ μᾶλλον σκερτζήδικα, ὡς τὸ περίφημον Χατζῆ Μπεκίρ, ἐπου ἐπωλοῦντο τὰ θαυμαστὰ λουκούμια, οἱ ἀντιτέδες καὶ τὰ σερμπέτια.

Στὸ Γαλατᾶ ὑπῆρχε τοῦ Καρδομάτη, ἔναντι στὸν τότε σταθμὸ τοῦ Τράμ, καὶ τοῦ Καλλιόδη. Στὸ Πέραν περίφημον ἦτο τῆς Λεμπῶν, τὸ ὅποσον πρῶτα εἰς πολὺ παλαιότεραν ἐποχὴν, εὐρίσκετο στὸ Γαλατᾶ Σαρᾶί. Ἄλλο ἦτο τὸ μικρὸ τοῦ Πατήρα, στὴν γωνία τῆς ὁδοῦ Σου-Τεραζῆ. Ἐπωλοῦντο ὅλα τὰ γλυκύσματα τοῦ σπητιοῦ, πάσταις τῆς τότε ἐποχῆς, ἐργολάβοι (ἀμυγδαλωταὶ πάσται) κτλ. Εἰς τὰς βιτρίνας ἐφιγουράριζαν ἢ κιασέδες μὲ τὸ κλασικὸ γλυκὸ τῆς Πόλης. Αἱ τοῦρται ἐγίνοντο τότε ὑψηλαὶ καὶ στολισμέναι πολὺ. Ἄλλο ζαχαροπλαστεῖον ἦτο τοῦ Θεμιστοκλή, στὴν ἔναντι γωνία τοῦ Τοκατλιάν. Ἐδῶ ἐκάθητο καὶ κόσμος καὶ ἔπινε ρακῆ, μὲ μεζὲ ἀλατισμένα ἀμύγδαλα. Τοῦ Σωτηριάδου, ἀριθμεῖ τριακονταετῆ βίον καὶ εὐρίσκετο ἐκεῖ πού εἶναι καὶ σήμερον.

Έναντι του σημερινού Σάντα Αντώνιο υπήρχε και ένα άλλο μικρό, με καλή πελατεία. Του Τοκατλιάν, ανάμικτον, καφενεύον και ζαχαροπλαστέιον, ήτο εκπαλαι ονομαστόν. Αυτό ήτο εύρύχωρο και πρώτον εισήγαγε τὰ τετράγωνα μικρά τραπεζάκια. Τὰ σερβίτσια του ήσαν ονομαστά. Στοῦ Τοκατλιάν ἐσύχναζεν ἡ τότε καλὴ κοινωνία και αὶ κυρίαί του ἐκλεκτοῦ κόσμου. Σὲ μιὰ περίοδο τοῦ Τοκατλιάν ὠνομάσθη νυμφοπάζαρον, διότι ἐδῶ ἐκάθηντο τὰ κορίτσια μὲ τοὺς γονεὺς των, ἐνῶ ἀπ' τὸ πέρασμα τῶν δύο θυρῶν του διήρχοντο διαρκῶς οἱ νέοι.

ΚΟΥΡΕΙΑ

Γιὰ τὰ κουρεῖα τῆς Πόλης και τὴν ἐξέλιξίν των θὰ ἤθύνατο νὰ γίνῃ μακρὰ μνεῖα, ἀλλ' ὁ γῶρος δὲν τὸ ἐπιτρέπει. Τὰ κουρεῖα τῆς Σταμπούλ και τοῦ Γαλατᾶ ήσαν τότε παναρχαίου τύπου. Καθ' ἕλον τὸ μήκος τῆς τροχιοδρομικῆς ὁδοῦ Γαλατᾶ πρὸς τὸν Τοπχανέ, ἐβλεπε κανεὶς δεξιὰ και ἀριστερὰ μπακιρέναις λεκάναις κρεμασμέναις ἐξω ἀπ' τὴν πόρτα και καθυπόζια γυάλινα μὲ ἀβδέλαις στὰ παράθυρα. Μέσα ήσαν τὰ κουρεῖα μὲ δύο ἢ περισσότεραις πολυθρόναις, ἐπάνω δὲ ἀπ' τὴν πολυθρόνα αἰωρεῖτο ὁ κλασικὸς μαστραπᾶς μὲ τὸ μικρὸ μουτλουκάκι. Τότε, οἱ παλαιοὶ δὲν ἐξυρίζοντο συχνά. Ἄπαξ τῆς ἐβδομάδος ἢ δεκαήμερον ήτο τὸ τελευταῖον θριον. Ὁ πελάτης μὲ μιὰ κούφα γένεια ἐκάθητο και ὁ κουρεὺς τοῦ ἐσαπούνιζε μὲ μεγάλο κομμᾶτι σαποῦνι και μὲ τὸ χέρι τὰ γένεια και κατόπιν τὸν ἐξούριζε μὲ ἀθεόφοβο μπερντάχι γιὰ νὰ μὴ θγοῦν εὐκολα τὰ γένεια. Κατόπιν ἀπαραιτήτως τὸν ἔλουε, κρατοῦντος τοῦ πελάτου μιὰ πελωρία λεκάνη και τρέγοντος τοῦ νεροῦ ἀπὸ τὸν κρεμάμενον μαστραπᾶ. Ἐπειτα ἐσιδερόνετο ὁ μύσταξ, διότι οἱ ἄνδρες τὸ θεωροῦσαν τότε καύχημα νὰ ἔχουν μεγάλο μουστάκι. Οἱ κουρεῖς ἐβαζαν και πούδρα ἀπρη ἀθῶα και

ἤλειπον τὰ μαλλιά μὲ μυρωμένο λάδι ἢ πομάδα. Τὸ ἕλον ξύρισμα ήτο ἐπίπονον και ὄχι διασκεδαστικὸν ἔπως σήμερον, ὑπενθύμιζε δὲ τὸ τοῦ κουρέως τῆς Σεβίλλης.

Στὸ Πέραν ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἤνοιζαν καλὰ κουρεῖα και εισήχθησαν αἱ νέαι μέθοδοι. Ἐρῶα κουρεῖα ήσαν τοῦ Σταυράκη, τοῦ Παῖδα, τοῦ Λαφράγκο, τοῦ Ματζουρδέλλι-Δανίτζη, εἰς δὲ τὸν Γαλατᾶν τοῦ Βρυώνη.

Σ' αὐτὰ ἐβλεπε κανεὶς καλὴν ἐπίπλωσιν, μυρωδικὰ, περιοδικὰ, ἐφημερίδας κτλ. Οἱ καλλίτεροι καρφάδες τῶν μεγάλων κουρεῖων ἔπερναν ἔως 7 μετζίτια ἐβδομαδιαίως. Τὸ ξύρισμα ἐστοίχιζεν 100 παράδες ἢ τρία γρ. μαλλιά δὲ και ξύρισμα 5 γρόσια.

ΜΑΛΕΜΠΙΤΖΗΔΙΚΑ

Μαλεμπιτζήδικα δὲν ὑπῆρχον τόσον πολλὰ, ὅπως σήμερον. Ἐκτὸς τοῦ Ρετζέπι στὸ Γαλατᾶ, ὑπῆρχεν αὐτὸ πού εἶναι σήμερον στὴ γωνία τῆς ὁδοῦ Ταζίμ και ἕνα μικρὸ δίπλα στὸ καφενεύον «Ἡπειρος». Ἐπίσης ἢ Ροδῶνια, στὰ Μνηματάκια, και ἕνα στοῦ Καμόνδου τὸ χάνι. Αὐτὰ πωλοῦσαν ἕλα τὰ σημερινὰ γλυκύσματα. Τὸ μαλεμπῆ και τὸ ταοῦν γυιοκτοῦ εἶχεν 1 γρ. τὸ δὲ ἐκμὲκ καταψι 1 1/2 γρ. μὲ καϊμάκι. Ὅλα τὰ ἄλλα 1 γρόσι.

ΦΕΣΤΣΗΔΙΚΑ

Τὰ φεστσήδικα τότε ήσαν πολλὰ και στὸ Πέραν και στὸ Γαλατᾶ. Αὐτὰ δὲν ἐπῶλουν φέσια, ἀλλ' ήσαν κυρίως σιδηρωτήρια φεσιῶν και ἐπῶλουν και φορντες. Τὸ σιδηρωμα ἐστοίχιζεν 20 παράδες ἢ 1 γρόσι. Ἐβλεπε δὲ κανεὶς τὰ μπρούντζινα καλούπια ἐν εἶδει φεσιῶν νὰ προβάλλουν εἰς ἕλα αὐτὰ τὰ πρατήρια.

Τὰ φέσια ἐπῶλουν στὸ δρόμο μὲ τοὺς κλασικοὺς μπόγους οἱ Τυνίσιαι φεστσήδες μὲ τὴν χαρακτηριστικὴ μόνοςύλλαβον και ὀξεῖαν ἐπίκλησίν των.

ΡΑΠΤΟΜΗΧΑΝΑΙ

Ραπτομηχανάς επώλει μόνον τοῦ Σίγγερ, τὸ ὅποιον καμε και μνημιαίας πιστώσεις εἰς τὰς οἰκογενείας. Αἱ μηχαναὶ αὐταὶ ἐπαιξαν μεγάλο ρόλο στὴν ἀρχὴ καὶ ἦτο ἀπαρτίτητον μέρος τῆς προικὸς κάθε κοριττοῦ.

ΓΙΟΡΓΑΝΤΖΗΔΕΣ

Ἐνας ἐντελῶς πολιτικός τύπος ὁ Λαζὸς παπλωματᾶς ἢ χαλάτσης. Τὰ χαλάτσια ἦσαν τότε σ' ὄλουσ τοὺς κεντρικούς μαχαλάδες, ἔρραπτον δὲ παπλώματα καὶ ἐτίναζον τὰ θαμβάκια τῶν σιλτέδων (στρωμάτων) μὲ τὸ τόξον ἐκεῖνο καὶ τὸ χαρακτηριστικὸ του θύρουθο. Οἱ χαλάτσηδες ἐσιαζον καὶ καναπέδες μὲ σοῦσαις καὶ καρέκλαις, ἤρχοντο δὲ καὶ στὰ σπήτια μὲ ἡμερομίσθιον καὶ ἐτίναζον τὸ θαμβάκι. Πολλὰ ἀπ' αὐτὰ τὰ πρατήρια ἦσαν εἰς τὴν ὁδὸν μεταξὺ Γαλατᾶ καὶ Ἀζᾶπ Καποῦ, ἢ ὁποῖα καὶ ὠνομάσθη ὁδὸς Γιοργαντζιλάρ.

ΚΑΛΑΪΤΖΗΔΙΚΑ

Σ' αὐτὰ τὰ μικρομαγαζιά ὁ πάντοτε Λαζὸς καλαϊτζίης ἐκασιτέρωνε τοὺς μπακιρένιους τετζερέδες καὶ τὰ καζάνια. Ἀλλὰ ἡ πελατεία δὲν προσήρχετο ποτὲ μόνῃ τῆς στοῦ μαγαζι, ἀλλὰ διήρχετο ἀπ' τὰ σπῖτια ὁ καλαϊτζίης με τὴν κοῦφα καὶ ἐσύναζε τὰ πρὸς κασιτέρωσιν μπακιρικά. Σημειωτέον ὅτι ποτὲ δὲν ἐχάνετο τίποτε.

ΑΡΩΜΑΤΑ

Ἀρωματοπωλεῖα κυριολεκτικῶς ἰδιαίτερα δὲν ὑπῆρχον ἐβρισκεν ἕμως κανεῖς ὄλα τὰ τότε ἐν χρήσει ἀρώματα καὶ

τὰ σαπούνια, πούδρας, πομάδας στὸ Μπὸν Μαρσέ, στὸ Παζάρ Ἀλλεμάν, στὰ Κουρεῖα, καὶ σὲ κᾶτι εἰδικὰ μαγαζιά ἢ ντεπόζιτα στὴν Σταμπούλ. Τοῦ Ζελέ, τοῦ Πιδῶ, καὶ ἄλλα ἦσαν πολὺ ἐν χρήσει. Κολώνια ὑπῆρχον τότε πάρα πολὺ καλαί, σαπούνια δὲ γλυσερίνα ἢ πικραμύγδαλο πολὺ καλά. Κατόπιν τοῦ Κυτί καὶ ἡ Ντιβίγια (Γερμαν.) ἦσαν ἐν χρήσει μεγάλη. Ἡ Ἀζουρέα ἐπαιξεν ἐπὶ πολὺ ρόλον. Ἐλλειπαν ἕμως τὰ σημερινὰ πολυτελεῖα κουτιά καὶ τὸ ἀμπαλάζ.

ΘΕΑΤΡΑ

Στὸ Πέραν Θέατρον παλαιὸν ἦτο τὸ περίφημον Νκούμ, ἐκεῖ ποὺ εἶναι τὸ Τοκατλιάν. Τὸ θέατρον αὐτὸ εἶδε μέγας ἐποχὰς καὶ τὸν ἐκλεκτότερον τῆς ἐποχῆς κόσμον. Διηγούνται ὅτι συχνὰ μετέβαινε καὶ ὁ Σουλτάν Ἀζίζ. Μετὰ τὴν ἀποτέφρωσίν του, ἐκτίσθη στὸ ἴδιο μέρος τὸ Γαλλικὸ Θέατρον (Ἀλκαζάρ), τὸ ὅποιον εἶχε πολλὰ σκαλιὰ καὶ ἀνέβαινε κανεῖς μέχρι τῆς θύρας. Ἀλλὰ καὶ αὐτὸ ἀπετεφρώθη.

Τὸ θέατρον Μνηματακίων σώζεται μέχρι τῆς σήμερον, μὲ τὸν αὐτὸν πάντοτε τύπον. Ἐδῶ ἐπαιξαν Ἑλληνικοί, πρὸ πάντων ἕμως μεγάλοι Εὐρωπαϊκοὶ θίσσι, τοὺς ὁποίους ἀγκαζᾶριζον οἱ ἱμπρεσάριοι ἀδελφοὶ Ταμπουρίδαι. Τὸ Θέατρον Βέρδη, κατόπιν Ὀδεῖον (σήμερον Ἐκκλαίρ), εἶναι πανάρχαιον κτήμα τοῦ Ντεβῶ, ἐφιλοξένει δὲ εἰδικῶς τοὺς Ἑλληνικοὺς θιάσους, τῶν ὁποίων ἡ περίοδος ἤρχιζεν ἀπὸ τὰς 20 Ὀκτωβρίου καὶ παρετείνετο μέχρι τῶν ἀπόκρεψ, ὅποτε εἰς τὴν σάλαν τοῦ θεάτρου αὐτοῦ ἐδίδοντο οἱ δημόσιοι χοροὶ τῶν κοκοτῶν.

Ἀπ' αὐτὸ τὸ θέατρον ἐπέρασαν ὄλοι οἱ τότε Ἑλληνικοὶ θίσσι τοῦ ἀναγεννωμένου νεοελληνικοῦ θεάτρου, ἐσύχναζε δὲ ὄλος ὁ καλὸς κόσμος τῆς μεσαιᾶς τάξεως, διότι

ή άριστοκρατία τής Πόλης εξένιζε και παρηκολούθει τούς Ξένους μεγάλους θιάσους. Ο Άλεξιάδης, οί άδελφοί Ταβουλάρη, ο Λεκατσάς με τά Σαικοπήρεια έργα, ο Μπονασέρας, ο Νίκας, ο Παντόπουλος, ο Λεπενιώτης, ο Χρυσομάλλης, ή Εύαγγελία Ρούσου, ή Αϊκ. Βερώνη, ο Γεννάδης, δλη αυτή ή χορεία τών θιασαρχών και πρωταγωνιστών διήλθον απ' τή σκηνή του Βέρδη με τήν πλειάδα τών έκλεκτών συνεργατών των. Το θέατρον έλειτούργει Τρίτην, Πέμπτην, Σάββατον και Κυριακήν μόνον, σπινιτώτατα δέ έγίνοντο ήμερίδες. Απαραιτήτως έκυριάρχει το δράμα, μετά το όποιον έδίδετο και μονόπρακτος κωμωδία. Άλλά κατόπιν έπεκράτησαν τά κωμειούλλια του Κόκκου και του Κορρηλιά. Σε πολλά χωριά είχε χειμερινά θέατρα, ως τó Καδήκιο!

Θερινά θέατρα ήσαν στα Μνηματάκια τó σημερινό Μοιτέρν, όπου έπαιζον συνήθως Γαλλικοί θίασοι όπερέττας με τó κυριαρχήσαν τότε Γαλλικόν ρεπερτόριον τής Κομεντή Μποφ, και ή Κογκόρδια, όπου έπαιζον Ιταλικοί θίασοι όπερας. Οί θίασοι άμφοτέρων τών θεάτρων ήσαν πολú έκλεκτοί, συνεχέντρωνον δέ δλην τήν διεθνή κοινωνίαν στα υπαίθρια αυτά θέατρα εξ έσων δέν παραθέριζον. Αί θέσεις διετιμώντο 5 και 7 1)2 ή 10 γρόσια ένώ στο χειμερινό Βέρδη ή Α' θέσις είχε 20 γρ. ή Β' 10 και τó υπέρωον 5 γρ. Το καλοκαίρι ο κόσμος έδεικνυε περισσότεραν θεατροφιλίαν, γενικώς όμως δέν ύπεστηρίζετο τó θέατρον.

ΛΟΥΤΡΑ

Τó λουτρό, (χαμάμι) ήτο και είναι τó χαρακτηριστικώτερον κέντρο τής Πόλης. Και τώρα θέβαια πηγαίνει ο κόσμος που θέλει να καθαρισθ ή καλά και να ιδρώσ η, στο λουτρό, άλλ' ή σημερινή πελατεία ήλαττώθη τρομακτικώς έν παραβολή προς τήν παλαιάν και από περισσότερον ευ-

ρωπικισμόν και από τά νεώτερα συστήματα σάλ ντε μπαίν τών νεωτέρων άπαρτμάν. Άλλ' ο περίφημος λουτρός τής Κωνσταντινουπόλεως, ο όποιος άπετέλεσε τó άπαραίτητον έντρύφημα και τόν σύντροφον κάθε γνησίας Πολίτισσας, και άν συχνάζεται ακόμη από αυτές, έχασεν όμως τήν παληά του δόξα και τήν λατρεία τών τότε γυναικών.

Στά παληά, όταν αί γυναίκες επήγγαιναν στο λουτρό τó έλογάριαζαν από πολλούς μέρχις, επήγγαιναν δέ με λεμονάδαις, γαλέταις και κρύα φαγητά και έβραδυάζοντο ή έλησιμονοοντο μέσα.

Τό μπακαλάκι επήγγαινε και επέστρεφε τόν κλασικό μπόγο. Η γαλέντζες και τά τάσια και τά μπουρούζια έφέροντο μαζί. Έτρωγον στο σκουλοουκι. Τραγουδοοσαν, έβαζαν κινά, έβαφαν τά μαλλιά των και έπιαναν φιλία και κυβέντα όταν δέν έτσάκωναν κανένα καυγαδάκι, με πολλές λουομένας. Η τελέκισσα έπερνε τά λουτρικά και έγύρευε στί τέλος και «τάς παρατή». Αί τελέκισσαι έψιναν και καφέδες και επώλουν και σηταμένιους χαλβάδες. Καμμιά ξενητεμένη ή παύσασα να συχνάζ η στο λουτρό Πολίτισσα, δέν θά έλησιμόνησε τόν κρότο τής κλεισμένης πόρτας με τó βαρύ σίδερο, όπισθεν τής όποιας ήκούετο το πανδαμόνιον τών λουομένων γυναικών.

Θαλάσσια μπάνια υπήρχον στο Σαλή Παζάρ, στο Μικρό Μόδι, στα Νησιά, στα Καλαμήςια, και πανταύ άλλου, αλλά καμμια γυναίκα δέν εξήρχετο εξω, καιτοι ήρύνατο να κολυμβή καλά.

ΚΑΦΕ ΣΑΝΤΑΝ

Καφέ σαντιν έντός τών κέντρων του Γαλατά, περί των άνεφέραμεν, υπήρχε στο Πέραν τó Κρυστάλ, έναντι του Σάντα Άντώνιο, και ή Κογκόρδια του Λιθαδά, επί του γηπέδου του ναού τούτου. Υπήρχον και πολλά άλλα δευ-

τερεύοντα. Στο Κρουστάλ και την Κογκόρδικα συνήντα κανείς τὰς τότε ἀρτίστας, αἱ ὁποῖαι ἐπαιζον ἡμίγυμνοι ἐπὶ τῆς σκηνῆς μέχρι τῶν πρώτων πρωϊνῶν ὥρων. Εἰσῆρχετο ὁ πελάτης ἢ μὲ ἀντρέ, ἢ ἐπαιρνε ποτόν. Εἰς τὸ φουαγέ εἰσῆρχοντο οἱ ἐρωτιδεῖς καὶ οἱ εὐποροῦντες, οἱ θέλοντες νὰ πιοῦν μαζί μὲ τὰς καταφευγούσας ἐκεῖ ἀρτίστας. Ἐκεῖ ὅμως ἐστοίχιζεν ἡ σαμπάνια, τὸ κρασί ἢ τὸ οὐίσκι. Μετὰ τὸ γλέντι πολλοὶ ἐσυνέχιζον εἰς τὴν μαιζὸν Ἀνριέτ, ἔνθα κατώκουν αἱ ἀοῖδοι καὶ ὅπου παρτίθετο τραπέζι.

ΑΙ ΜΕΤΑΚΟΜΙΣΕΙΣ (ΓΚΙΟΤΣΙΑ)

Ἐκτὸς ἀπὸ τὰ χωριά, τὰ Ταταβλα καὶ τὰς ἀκτὰς τοῦ Κερατίου, ἔνθα σχεδὸν ὅλοι ἦσαν ἰδιοκτῆται, στὸ Πέραν ὅλος ὁ κόσμος, ἐκτὸς σπανίων ἐξαιρέσεων, κατώκει στὰ σπήτια ὑπ' ἐνοίκιον. Ἐννοεῖται ὅτι, συνετεία τούτου, αἱ μετακομίσεις ἐγίνοντο συχνὰ πυκνὰ καὶ τὰ γκιότσια δὲν ἔλειπον τὸ καλοκαίρι ἀπὸ κάθε μαχαλᾶ. Τὰ γκιότσια ὅμως τῆς Πόλης, καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πέραν, ἦσαν συνυφασμένα μὲ κᾶτι συνηθείας καὶ κᾶτι διατάξεις, αἱ ὁποῖαι καθιστοῦν ὅλως ἐνδιαφέρον τὸ κεφάλαιον τοῦτο τῶν ἐθίμων τῆς παλαιᾶς Κωνσταντινουπόλεως. Διὰ νὰ μετακομίση μιὰ οἰκογένεια τὰ ἐπιπλά τῆς ἐπρεπεν ἀπαραιτήτως νὰ φωνάζῃ τοὺς χαμᾶληδες τῆς γειτονίας, αἱ ὁποῖαι εἶχον τὸ ἀρχηγεῖόν τους κᾶπου ἐκεῖ τὲ κανένα μικρὸ καφενεδάκι. Οἱ χαμᾶληδες ἦσαν Ρωμηοὶ καὶ Ἀρμένιοι ἢ Τούρκοι. Ὅλοι μαζί ἀνάμικτοι τουλουμπατζῆδες, οἱ ὅποιοι, ὅταν δὲν ἦσυχολοῦντο μὲ τὸ σῶσιμο πυρκαϊᾶς, ἐπηγγέλλοντο τὸν ἀγθοφόρο. Αὐτοὶ εἶχαν τὸν ἀρχηγὸ τῶν ἢ ρεῖζι, εἶχον δὲ ἔκπαλαι προνόμια ἀναφαίρετα διὰ τὴν μετακόμισιν τῶν ἐπίπλων τῆς γειτονίας. Αὐτοὶ συνεφώνουν καὶ αὐτοὶ εἶχον ὅταν διατίμησιν ἤθελον. Κανείς δὲν ἠδύνατο νὰ ἐπικαλεσθῇ κχιμικὴ ἀρχὴ ἔναντιόν τῶν προνομίων τῶν χαμᾶληδων τῆς γειτονίας.

Μποροῦσε ὅμως, ὅποιος ἤθελε, νὰ φέρῃ μουατζῆρ ἀραμπᾶ (μεγάλο κάρο συρόμενον ἀπὸ δύο βόας), ἀλλὰ πάλιν τὰ ἐπιπλά κατεβιδάζοντο καὶ ἐτοποθετοῦντο στὸ κάρρο ἀπὸ τοὺς ἰδίους χα ἀληδες, ἐννοεῖται δὲ καὶ ἐξεφορτώνετο ἀπὸ τοὺς χαμᾶληδες τοῦ νέου μαχαλᾶ τοῦ μετακομίζοντος. Οἱ τουλουμπατζῆδες αὐτοὶ χαμᾶληδες ἦσαν ρωμιαλεὶ καὶ γενναῖοι, εἶχον βροντώδη φωνὴν καὶ ἐπεβάλλοντο. Κάθε πρωτῆ, μόλις ξημέρωνε, ἐστέκετο ἕνας χαμᾶλης στὴ γωνία τοῦ δρόμου καὶ ἐπεσκόπει ὅλο τὸ μαχαλᾶ, λαμβάνων γνώσιν ἂν ὑπῆρχε κανένα γκιότσι.

ΑΙ ΠΥΡΚΑΪΑΙ ΤΗΣ ΠΟΛΗΣ ΟΙ ΤΟΥΛΟΥΜΠΑΤΖΗΔΕΣ -- ΑΙ ΑΝΤΛΙΑΙ ΑΙΑΣΦΑΛΕΙΑΙ-ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ

Τὸ πλέον συχνὸ χαρακτηριστικὸ τῆς παλαιᾶς Κωνσταντινουπόλεως ἦσαν αἱ συχναὶ πυρκαϊαί, τινὲς τῶν ὁποίων ὑπῆρξαν τεράστια, μὲ ἀποτελέσματα τὴν ἐρήμωσιν καὶ τὴν καταστροφὴν.

Εἰς τὰ 1870 ἐγίνεν ἡ ἱστορικὴ μεγάλη φωτιὰ τοῦ Σταυροδρομίου, ἡ ὁποία λέγεται ὅτι ὠφείλετο εἰς τὴν ἀνάφλεξιν τοῦ ἀεριοφωτός, καὶ ἡ ὁποία κατέστρεψεν ὅλην τὴν πολυάνθρωπον συνοικίαν μὲ ἀνθρώπινα θύματα. Ἡ πυρκαϊὰ αὕτη ὑπῆρξεν ἱστορικὴ διὰ τὸ μέγεθος καὶ τὴν φρίκην τῆς. Ἐνεκα δὲ τῶν πολλῶν ξυλίνων οἰκοδομῶν εἰς τὰ διάφορα σημεῖα τῆς ἀχανοῦς πόλεως, αἱ πυρκαϊαὶ ἦσαν συχνόταται καὶ ἐλάμβανον πάντοτε διαστάσεις.

Ἐκτὸς ὅμως τῆς μεγάλης πυρκαϊᾶς τοῦ Πέραν, ἐσημειώθησαν ἐπίσης τεράστια πυρκαϊὰ ἄλλοι τῆς πόλεως, αἱ ὁποῖαι κατέστρεψαν ὀλοκλήρους συνοικίας καὶ χιλιάδας οἰκοδομῶν. Ἡ μεγάλη φωτιὰ τοῦ Βεσικτάς, τοῦ Καθῆκισῆ, τοῦ Σκούταρι, τοῦ Γαιρτσῆρ, τῶν Κερεσετετζῆδικων, τοῦ

Τζιχαγκίρ, τοῦ Χάσκιοι καὶ τόσαι ἄλλαι, παρέμειναν ἀλη-
σμόνητοι.

Πρὸς κατάσβεσιν τῶν πυρκαϊῶν, ἐχρησιμοποιοῦντο ἀρ-
χαῖκά μέσα, αἱ μικραὶ τουλοῦμπαι τοῦ μαχαλά, αἱ ὁποῖαι
ἦσαν μικροαντλία μάλισ περιλαμβάνουσαι ὀλίγας δοκάδας
νερό. Κάθε μαχαλάς εἶχε καὶ τὴν τουλούμπαν του, αἱ δὲ
συναδεύοντες αὐτὴν πυροσβέσται ἦσαν 15—20.

Τὴν ἔναρξιν τῆς πυρκαϊᾶς ἐσημείουν οἱ Πύργοι (Κουλά-
δες) τοῦ Γαλατᾶ καὶ τοῦ Μπεγιαζίτ, τὴν μὲν ἡμέραν τοῦ
Γαλατᾶ, μὲ ἐρυθροκίτρινον σῆμα, τοῦ δὲ Σταμποῦλ, μὲ
κούφαις ἐκ τῶν δύο πλευρῶν του ἐξεχούσας (2 ἐσήμαιεν
ὅτι ἡ πυρκαϊὰ ἦτο ἐντεῦθεν τῆς Γεφύρας, καὶ 4 ὅτι ἦτο
στὴν Σταμποῦλ). Ἐπίσης ἐρρίπτοντο καὶ κανόνια. Τὴν νό-
κτα δὲ μὲ φωτεινὰ σήματα. Ἀμέσως τότε τὸ καρακου-
λάκι ἢ νομπετσῆς, φέρων χιτῶνα ἐρυθρὸν καὶ κρατῶν εἰς
τὴν χεῖρα μυτερὴν χρυσῆν ράβδον, ἔτρεχε καὶ εἰδοποιεῖ τοῦ
ἀστυνομικοῦ σταθμοῦς, τοὺς νυκτοφύλακας, τὰ κουδούσια
τῶν τουλουμπατζήδων καὶ τὰ γραφεῖα τῶν ἀσφαλειῶν. Ἄν
ἡ πυρκαϊὰ ἦτο κοντὰ στὸ μαχαλά, τότε ἐρρίπτοντο καὶ
πυροβολισμοὶ καὶ παρετηρεῖτο μεγάλη κίνησις.

Ἐν ὄρα νυκτός, μετὰ τὴν εἰδοποίησιν, ἐβγαίνειν ὁ
μπεκτοῆς τῆς φωτιάς, ὁ ὁποῖος διελάλει τὴν φωτιὰ μὲ
ὄξεια φωνή, ἡ ὁποία ἐτρόμαζε πολλάκις τὸν κόσμον τῶν
μιρῶν.

Τότε, ὁ κάθε Πολίτης ἐζήρχετο καὶ ἐπήγγαινε στὰ συγ-
γενικά ἢ φιλικὰ σπίτια διὰ νὰ γλυτώσῃ ἀπειλούμενα ἐπι-
πλα. Πολλάκις πολλοὶ ἔπερνον ἄλογα καὶ μετέβαινον εἰς
τὰ μέρη τῆς πυρκαϊᾶς. Αἱ τουλοῦμπαι ἀμέσως ἐτίθεντο
εἰς ἐνέργειαν, καὶ ἤρχιζε τότε ἡ πανοραματικὴ παρέλασις
τῶν τουλουμπατζήδων ἡμιγύμων, ξυπολύτων καὶ μὲ ἐσώ-
βρακα λευκά κοντά. Προηγούντο ὁ κρατῶν τὸν φανὸν καὶ
τὸ μπουρλί τῆς τουλούμπας, αἱ ὁποῖαι καὶ ἐφώναζον εἰς ὠρι-
σμένα μέρη τοῦ δρόμου, ὅπου ἀνέμενον οἱ φίλοι καὶ θαυμα-

σταὶ τῆς φήμης οὖτως, εἰπεῖν, τῆς τουλούμπας, ἦτοι τοῖς
μαχαλά εἰς ὃν ἀνῆκε. Ἡ διαφήμις αὐτὴ ἐγένετο εἰς τρο-
μακτικὴν καὶ παρατεταμένην φωνήν.

Πολλάκις διεσταυρώνοντο ἀντιθέτων αἰσθημάτων του-
λουμπατζήδες καὶ τὸ ἐπαγγελματικὸ φιλότιμο τοὺς ἔφερεν
εἰς χεῖρας καὶ ἀνεστατώνετο ὁ κόσμος. Πολλάκις ἐγένετο
ἀγὼν δρόμου, ποῖα θὰ περάτῃ τὴν ἄλλην, καὶ τὸ γιὰρῖσι
αὐτὸ ἐλάμβανε χώραν εἰς προνομιοῦχα τῆς πόλεως σημεῖα,
ἔνθα ἀνέμενον οἱ θαυμασταί, οἱ ὁποῖοι καὶ ἐνεθάρρουν τοὺς
τρέχοντας. Τὰ σημεῖα αὐτὰ ἦσαν τὸ Ταξίμι, ἢ καμπὴ τοῦ
Γαλατᾶ Σαρᾶι, τὸ Καρακιοῖ καὶ τὸ Ἐμίν Ὀνοῦ. Σὲ πλεί-
στας περιστάσεις, ἀνεδίβαζον αὐτὰς τὰς μικροαντλίας εἰς
τὰ κεραμίδια διὰ νὰ γλυτώσουν, καταδρέγουσαι τοὺς
σπινθηρας ἢ τὰ ἐκτινασσόμενα φλογισμένα ξύλα. Δέον νὰ
ὁμολογηθῇ ὅτι, παρ' ὅλα τὰ ἀντίθετα, αἱ τουλοῦμπαι αὐ-
ταὶ παρεῖχον ὑπηρεσίας, ἰδίως κατὰ τὴν ἔναρξιν τῶν πυρ-
καϊῶν.

Ἐπῆρχον ἐν τούτοις αἱ στρατιωτικαὶ ἀντλίας τοῦ Τσε-
κένυ πασᾶ, αἱ ὁποῖαι ἐστάθμευον στὸ Ταξίμι καὶ αἱ ὁποῖαι
ἐσύροντο ἀπὸ θυμοειδεῖς Ἴππους καὶ συναδεύοντο ὑπὸ στρα-
τιωτῶν πυροσβεστῶν μὲ κρᾶνη, σκαπάνας, σκάλας καὶ ὅλα
τὰ χρειώδη. Εἰς κάθε ἀπὸ αὐτὰς τὰς ἀντλίας ἐκάθητο καὶ
πυροσβέστης, ὅστις ἐσάλπιζε μὲ τὴν τρόμπα. Ἐπῆρχον
ὡσαύτως καὶ αἱ ναυτικαὶ ἀντλίας τοῦ Ναυστάθμου.

Αἱ πυρκαϊαὶ τῆς Πόλης ἦσαν στὴν παλαιὰ ἐποχὴ, τὸ
πλέον σύνηθες καὶ χαρακτηριστικὸν γεγονός, εἶχον δὲ καὶ
τοὺς πεπειραμένους, οἱ ὁποῖοι ἠδύναντο ἀπὸ μακροτάτας
ἀποστάσεις νὰ ποῦν ποῖαι ὁδοὶ ἢ σημεῖα ἐκαίοντο.

Ἀσφάλεια ὑπῆρχον πάρα πολλὰ στὴν Πόλη, ἔκαμνον
δὲ πολλὰς ἐργασίας. Πλείστοι Κωνσταντινουπολίται εἶχον
μανίαν καὶ ψύχωσιν μὲ τὰς πυρκαϊάς.

ΜΠΕΚΤΣΗΔΕΣ ΤΗΣ ΦΩΤΙΑΣ

Όταν ή πυρκαϊά συνέβαινε νύκτα, περνούσαν οι κλασικοί μπεκτσήδες της φωτιάς, οι οποίοι κτυπούσαν λίγο την σομπανίκα και διελάλουν όξέως ή βαρέως την φωτιά και τὸ μέρος όπου έσημειώθη, με τὸ περίφημον «γιαγκίν θάρ». Τότε δλόκληρος ή γειτονιά άνεστατώνεται, τὰ παράθυρα ήνοίγοντο, διημείδοντο έρωταποκρίσεις. Όλοι αϊ φωναί τών μπεκτσήδων ήσαν τρομακτικοί εν ώρα νυκτός, τὰ δέ μικρά παιδιά έκρυβον τὰ κεφάλια των κάτω απ' τὸ πάπλωμα.

ΝΥΚΤΟΦΥΛΑΚΕΣ

Οί μπεκτσήδες ήσαν οι φύλακες τοῦ μαχαλά, έχοντες πολλάκις και τήν καλύβαν τους εκεί κοντά. Έκράτουν χονδρή οάβδο (σομπανίκα) και περιήρχοντο καθ' όλην τήν γειτονιά κτυπώντες επί τής πέτρας τήν ράβδον. Κανείς δέν θά έλησμένησεν ακόμη τόν χαρακτηριστικόν αυτόν κτύπον. Είς πλείστας περιστάσεις ή ώρισμένες συνοικίας τής πόλεως και τών χωριών, ό μπεκτσής εκτύπα και τὰς ώρας, σημειών με δύο έλαφρά κτυπήματα τήν μισύ ώρα. Ό μπεκτσής ήτο ώπλισμένος και συνηντάτο στο μαχαλά με τήν περίπολον.

Κάθε σπήτι επλήρωνε μηνιαίως τόν μπεκτσή 3-5 γρ. αλλά και αυτά έγράφοντο στο ντουδάρι με τήν κιμωλία, δια να οθεσθουν πολλάκις από τους ίδιους ένοίκους. Στην τότε εποχή τοῦ σκότους τοῦ παλαιού μαχαλά, ό κρότος τής σομπανίκας τοῦ μπεκτσή ήτο αρκετά παρήγορος.

ΟΙ ΠΛΑΝΟΔΙΟΙ ΠΩΛΗΤΑΙ

Μέχρι σήμερα διαρκεί ή βασιλεία των, παρὰ τὰ πολυ-

πληθή και ώραία πρατήρια τής αγοράς δι' όλα τὰ είδη. Όπως και τώρα και τότε διελάλουν τραγουδιστά τὰ έμπορεύματά των, και ή παλαιά Πολίτισσα, ή όποία δέν εξήρχετο στο Παζάρι με τὸ φιλέ, όπως σήμερα, τους άνέμενε κάτω απ' τὰ παράθυρά της. Ό ψαράς, ό ζαρζαβατοής, ό χασάπης, ή ραδικού, ό άρένατςής, ό τζιερτζής, μαστιχατςής, μεταξάς, ζείτιντςής (πωλητής έλαιών), ό λύμπατςής ό χαλβατςής, ό σιμισής, ό σεκερτςής, ό μαλεμπιτςής και εν γένει βλη ή άτέλειωτη γραμμή τών πλανοδίων, διήρχοντο από τόν μαχαλά. Ό πατσατςής και τότε περνούσε με τὸ πρώτο νυκτεριό σκότος. Μόνον μαλεμπιτςήδες με ταούκιοζου, εκμέν-καταίφι και σουτλάτσι και σιμισήδες δέν περνούν πειά τήν νύκτα απ' τὸ μαχαλά, και ούτε πατσατςήδες.

Άλλά και οι πωληταί ματζουνιοῦ εξαφανίζονται όσημέραι. Καραμέλαις στο χερτί δέν υπάρχουν, και οι μαστιχάδες με τήν μικρή βιτρινοῦλα μ' ένα σωρό ψιλικά που ξετρέλλαιναν τὰς τότε υπηρετριάς, δέν περνούν πειά. Άλλά και στραγαλάδες δέν περνούν και ό τελάλης, όστις διελάλει τὸ χάσιμο κανενός μικροῦ παιδιοῦ, εξηφανίσθη δια παντός.

Επίσης και κάτι λουκματςήδες (είδος ζυμαρικοῦ), δέν υπάρχουν σήμερα. Επίσης τὰ Χιώτικα γλυκά, περγαμόντο, καρυδάκι, λεμονάκι, δέν τοποθετοῦνται πειά στα ντουβαράκια τοῦ κήπου τών Μνηματοκίων,

Οί Άλθανοί χαλβατςήδες εξακολουθοῦν ακόμη, ό τζιερτζής όμως εκρυψε τὰ τζιέργια του εντός σκοτεινοῦ κουτιοῦ.

Η ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΜΠΟΥΓΑΔΑ

Η κλασική πολιτική μπουγάδα, δέν ομονάζει τὸ πλύσιμον τών άσπροροῦχων άλλων μερών, αλλά και αυτή και αν ακόμη γίνεται στα σπήτια τοῦ Πέραν ή τών χωριών,

έχασε την παλαιάν της δόξα. Άλλως τε σήμερον με τόν στενό γῆρον τῶν παρταμέντων, δέν ἦτο δυνατόν νά γίνη μπουγάδα. Ἡ μπουγάδα ἀνεστάτωνε ἄλλοτε τὸ Πολίτικο σπῆτι, ὄλοι δὲ οἱ ἄνδρες βαζιστοῦσαν. Καλλίτερα νά εἶχε ἓνα σπῆτι ἄρρωστο παρὰ μπουγάδα. Ἡ μπουγάδα ξεγύμνωνε ἀπὸ λευκά καὶ μουντά ὄλο τὸ σπῆτι, παρετηρείτο, μαζί με τὴν μυρωδιὰ τῆς στάχτης καὶ τοῦ θραστοῦ νεροῦ καὶ μὰ νευρικότης τῶν παλαιῶν οἰκοκυρῶν, αἱ ὁποῖαι ἀνεβουκατίβαινον καὶ ἐπληροφοροῦντο ἀπὸ τὴν πλύστρα πότε θὰ σιδάξῃ ἢ πότε θὰ περιχύσῃ ἢ πότε θὰ τὰ ξεβγάλλῃ. Ἄλλὰ καὶ μετὰ τὸ τέλος τῆς μπουγάδας, ἤρχιζε τὸ θάσανο τοῦ ἀπλώματος καὶ ἐγίνοντο ἐπικλήσεις πρὸς τὸν οὐρανόν γιὰ τὸν καιρό. Διότι τότε αἱ ταρατσαὶ ἦσαν ἀκόμη ἀνοικταὶ ἀπ' ἐπάνω. Ὅταν ὁ καιρός δέν ἠνθόει, τότε με τεχειρίζοντο διὰ τὰ μουντά τὸν φανόν, εἶδος στρογγύλου κουμπὲ ξυλίνου ἐντὸς τοῦ ὁποῖου ἐτοποθετοῦν τὸ μαγκάλι. Ἄλλὰ καὶ αἱ ταρατσαὶ τῆς γειτονίας ἐγρησίμευον ὡς καταφύγιον ἐπ' ἀμοιβιότητι. Αἱ πλύντριξι ἐλάμβανον ἡμέρη σίως 10 - 15 γρόσια.

ΓΛΥΚΑ ΠΟΛΙΤΙΚΑ

Τὰ γλυκὰ τῆς κιατῆς, εἶναι διομηχανία Πολίτικη, διατηροῦνται δὲ μέχρι σήμερον. Ἄλλ' ἢ διατήρησις τῶν αὐτῆ γίνεται, οὕτως εἶπεῖν, με τὸ ζόρι, καὶ οἱ λάτρεις τῶν οἰκογενειακῶν παραδόσεων καὶ τῶν ἐθίμων τῆς παλαιᾶς ἐπογῆς μόλις συγκρατοῦν τὴν ἐξέλιξιν με τὰ ὄντια. Διότι οὔτε τὸ σημερινὸν πολυάσχολον τῶν γυναικῶν, ἢ διαρροὴ πρὸς τὴν ἐργασίαν τῆς γυναικὸς, οὔτε ἡ ἀκρίβεια τῆς ζαχάρεως καὶ τὸ ἀκατάλληλον τῶν σημερινῶ οἰκημάτων, ἐπιτρέπουν τὴν κατασκευὴν γλυκῶν στὰ σπῆτικα. Ἄλλως ὁ κόσμος συνείθισε στὴν εὐκολία, τὰ δὲ ζαχαροπλαστεία γέμου ἀπὸ κάθε εἶδος γλυκοῦ.

Ἄν λοιπὸν διατηρεῖται τὸ ἐθίμον τῆς κατασκευῆς γλυκῶν, αὐτὰ γίνονται εἰς πολὺ περιορισμένην κλίμακα καὶ δέν φέρουν ἀπολύτως τὸν εὐθυμον καὶ χαριτωμένον τύπον τῆς παλαιᾶς Πολίτισσας γλυκατζοῦς.

Ὅταν ἡ Πολίτισσα ἔκαμνε τριαντάφυλλο, ἔπρεπε νὰ βοηθῆσουν στὸ πάστρεμα καὶ αἱ γυναῖκες τῆς γειτονίας. Ὅλα τὰ γλυκὰ τῆς ἐποχῆς, τὸ μηλάκι, καρυδάκι, φράουλα, τριαντάφυλλο, φραγκοστάφυλο, βύσινο, κιδῶνι, σμέουλα, πορτοκάλι, νεράντζι, κίτρο, φράπα, ὄλα τὰ εἶδη γυριστῶν καὶ ἄλλα, ἐγίνοντο διαδυγικῶς καὶ ἐγέμιζον τὰ κιλάρια τοῦ παλαιοῦ πολιτικοῦ σπητιοῦ. Ἐπίσης καὶ τὰ ρετσέλια ἐγέμιζον τὰ καθαρόζια.

Ὅταν ἐγίνετο γλυκὸ μοσκοβολοῦσε ἡ κουζίνα καὶ ἡ γειτονιά. Περιώνυμη ἦτανε ἀνέκαθεν διὰ τὴν τέχνην τῆς ἡ Πολίτισσα γλυκατζοῦ.

ΠΩΣ ΗΣΑΝ ΕΠΙΠΛΩΜΕΝΑ ΤΑ ΣΠΗΤΙΑ

Ἡ ἐπίπλωσις τῶν παλαιῶν σπητιῶν ἐποίκιλον ἀνκλόγως θέβαια τῆς τάξεως καὶ τοῦ βαθμοῦ τῆς οἰκονομίας ἐκάστου. Στὰ πτωγὰ σπῆτια, τόσον στὸ Πέραν, ὅσον καὶ παντοῦ, ἐκυριάρχει ὁ ἄσπρος Μπερντές καὶ τὸ ἀνατολίτικο μιντέρι (σοφᾶς), χαμηλὸς καὶ σκεπασμένος με μαγκάλι μπουλωγμένο με καρφίτσαις. Κρεββάτια τιδερένια, σιλτέδες καὶ παπλώματα. Στὸ σαλόνι, αἱ ἀπαρτίτητοι δύο μεγάλοι λάμπαι στὸ κονσόλι. Χαλιὰ εὐρωπαϊκὰ καρφωμένα στὶς κάμαραις καὶ στὶς σκάλαις, καρέκλαις ψάθιναις ἢ πλεκταῖς, κουζίνα ἀπὸ μπακιρικὰ ἢ πήλινα, μαγκάλια κτλ. Στὰ μεσαῖς καλῆς κοινωνικῆς τάξεως, φουρνιμένα ἀπὸ θελοῦδο κόκκινον ἢ ὀκράσκια κλαδωτῆ, κονσόλια, θερριάστρι, λάμπαι, τραπεζάκια, κάδρα, χαλιὰ περσιὰ ἢ ἀνατολικά ριχμένα, κρεβδάτια ἐπίγρυσα καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐὰ ἀριστοκρατικὰ με πολυελαίους, κρυδένια τραπέζια ἢ ἀπὸ μαόνι, κρεββάτια

χρυσά η ζώλινα, μπατανίαι, χαλιά καλὰ, έπιπλα έπίγρυστα, μεγάλας έστίας στόν τοίγον, πολυτίμους εικόνας, σερβίτσια πολυτελή κτλ. Τò πίννο ύπήρχε πάντοτε σά καλὰ σπήτια.

ΑΙ ΥΠΗΡΕΤΡΙΑΙ, ΠΑΡΑΜΑΝΑΙ ΚΤΛ.

Τò ύπηρετικόν προσωπικόν σά πολιτικά σπήτια πληροί μιὰ δλόκληρη σελίδα τής παλαιάς Κωνσταντινουπολιτικής οικογενείας. Καί θά μπορούσε και έδω νά γραφή ένα δλόκληρο κεφάλαιο, αλλά θά δώσουμε μιὰ γενική ύψη για τήν περίοδον αυτήν.

Στήν Πόλη του τότε πλουσίου κόσμου, όλα τὰ σπήτια τής μεγάλης και μεσαίας κοινωνίας, είχαν ύπηρετριάς και ύπρέτας. πολλούς η δλίγους. Αί ύπηρετρία ηρχοντο όλαι από τὰ έλληνικά νησιά, Άνδρον, Τήνον, Νάξον, από τὰ νησιά του Άρχιπελάγους και από τὰ παράλια του Μαρμαρά. Κάθε καλό σπήτι είχε μαγείρισα η μάγειρον και μεσιά, η όποία έστιαζε τὰ κρεββάτια, έστρωνε τò τραπέζι, έσκούπιζε και έσιδέρωνε. Η παραμάννα ητο και αυτή από τὰ ίδια νησιά, έδύζαινε δέ τò παιδί, και έσιδέρωνε πολλάκις τὰ ρούχα του η τής προστέλλαις τής. Η παραμάννα άπήτει: έξαιρετικήν διαίταν. Η μεσιά, μόλις έτελειωνε η δουλειά τής, έστέκετο άπαραιτήτως πρòς τò βράδυ στήν πόρτα, φορούσα τήν μπροστέλλα τής, άπρη με δαντέλλαις, η όποία έσφιγγε καλὰ, με άπραις κορδέλλαις τούς ώμους τής σταυρωειδώς.

Όταν ητο ήμέρα ύποδοχής, η ύπηρετρια έφόρει και άσπρο δαντελλένιο μπονέ στο κεφάλι. Η νταντά, ητο τò φυσικό κατάντημα τής παραμάννας, ήταν ήλικιούτο. Αυτή έβγαζε τò παιδί περίπατο και ήμείβετο καλὰ. Ένας μάγειρος η μαγείρισα έπερναν 3 λίρας η και δλιγώτερον. Η μεσιά από 80 γρ. μέχρι 1 1)2 λίρα, η παραμάννα 2 1)2 έως 3 λίρας και η νταντά κάτι δλιγώτερον.

Όλοι αυτοί αί ώραικι και εύρωστοι γυναίκες των Κυκλάδων, έπαιζαν ούκ δλίγον σκανδαλιστικόν έρωτικόν ρόλον σά σπήτια, διότι, εκτός των άπαραιτήτων εξαδέλφων, οι όποιοι ηρχοντο στήν κουζίνα και τὰς άνέμενον έξω από τόν κήπο των Μνηματακίων, είχαν και θύματα των γλυκών θελήτρων των και αυτοús τούς οικοδεσπότας. Η μαγείρισα η η μεσιά είχαν άδειαν κατά 15ημερίαν. η παραμάννα όμως και η νταντά έξήρχοντο κάθε άπόγευμα η τò πρωί στή λιακάδα. Αί παραμάναι έπήγαιναν τὰ παιδιά στο Ταξιμί, σά άρμένικα μνήματα του Σούρπ Άγκώπ, στήν πλατεία Ταξιμίου, στόν κήπο Ταξιμίου, ιδιαίτατα δέ και κατά προτίμησιν στόν κήπον των Μνηματακίων. Η παραμάννα συχνάκις ένυκτώνετο άπ' τὰ λόγια με τίς πατριώτισσαις η τò δικό τής.

Τήν Μεγάλην Παρασκευήν κάθε παραμάννα η ύπρέτρια έπλημμύρουν τόν αυλόγυρον τής Παναγίας του Πέραν. Η παραμάννα έδέχετο συχνά και τόν άφικνούμενον η άναχωρουντα τχυδρόμον για τò νησί τής. Αυτός ητο ξεχωριστός τύπος με μαβιά θράνα και φέσι μεγάλο και πολύ μακρύ, τò όποιον εκλινε και πρòς τὰ όπίσω με μεγάλη φουντα. Αυτός έφερνε τὰ σόκα και τὰ γλυκά και τήν ξερή μυζήθρα, καθώς και τὰ γράμματα των οικείων και αυτός έπερνε τὰ γράμματα και τὰς τελευταίς δηγιάς τής παραμάννας η νταντάς.

Άλλος τύπος ητο η πλάτρη, η μεσίτρια που έτοποθέτει τὰς ύπηρετριάς σά σπήτια. Όλοι αυτοί οι περίφημοι τύποι τής παλαιάς Πόλης έξέλειπον άνεπιστρεπτεί.

ΟΙ ΧΑΚΙΚΤΖΗΣ

Αυτοί ησαν Πέρσαι και περιήρχοντο τὰ πτωχά σπήτια, η και τὰ μετρίως εύπορα, πωλόντες επί πιστώσει, αλλά πολύ ακριβά, τὰ έμπορεύματά των. Έφεραν στόν ώμο

Ένα μπόγο και επώλουν γυναικεία είδη. Ο τύπος αυτός, ό όποιος εϊτεγώρει παντού, έλλειψε, διότι σήμεραν ελάχιστοι υπάρχουν.

ΛΟΥΣΤΡΟΙ

Ίδιαίτερα στιλδωτήρια στά πκλιή δέν ύπήρχον, ήσαν όμως πλείστοι λούστροι στό δρόμο. Το γυάλισμα πρώτα έστοίχιζε 10 παράδες, κατόπιν όμως μέ τά γκλασέ 20 παράδες. Περίφημοι ήσαν οι Πέρσαι λουστροι.

ΟΙ ΠΕΡΣΑΙ ΜΕ ΤΑ ΓΑΪΔΟΥΡΑΚΙΑ

Όλοι οι παλαιοι μαχαλάδες άνεστατώνοντο από θαθείας πρώτας από την παρέλασιν των δνων των Περσών. Τα γαϊδουράκια αυτά έφερον μικρίς κούφαις γεμάταις χώμα ή άμμο για τά γιαπιά. Από κάθε γαϊδουράκι έκρέματο μεγάλο κουδούνι, φαντάζεται δέ κανείς τόν δαιμονιώδη θόρυβον της παρελάσεως αυτής, ή όποία έξηκολούθει πολ- λάκις ώραις δλοκλήρους. Άλλ μαζυά μέ τά κουδούνια άνεμιγνύετο ή δξεία φωνή του Πέρσου όνηλάτου, όστις εκτύπα διά της μακρας ριόδου του τά άπειθούντα ζώα. Ο όνηλιότης έφερε μακρόν λευκόν και ρυπαρόν χιτώνα, μαζυό δέ μέ τό κτύπημα, έδγαζε και δξείαις φωναίς.

ΟΙ ΣΚΥΛΟΙ

Οί σκύλοι της πκλιαις έποχής ήσαν άνυπόφοροι. Έπιπλημύρουν κατά κοπάδια δλους τούς δρόμους και άπετέλεσαν επί δεκαετηρίδας θέαμα άσχημίας μέ τό διαρκές άλληλοφάγωμα, τάς άτέμνους σκηνάς έν μέση δδω, μέ τάς δξείας κραυγάς ή τά κλάμματα έν ώρα νυκτός. Από δλο αυτό τό άπκίσιον θέαμα άπηλλάγη σήμεραν ή άλματικώς προσδεύουσα Πόλις. Χάρις εις τά εκπολιτιστικά μέτρα των άρχων.

ΟΙ ΕΠΑΙΤΑΙ

Μολονότι ή Κων)πολις δέν άπηλλάγη των ζητιάνων του δρόμου, έν τούτοις οι άπομείναντες ούτε παραβάλλονται μέ τόν άκμάσαντα ένταθθα ζητιανόκοσμο. Στην πκλαιά έποχή δέν είχομεν μόνον έντοπίους ζητιάνους, αλλά μάλλον μάς ήρχοντο και εκ του έξωτερικου ή των έπαρχιών, βασιζόμενοι πάντοτε εις τό παροιμιώδες φιλόξενο της Πόλης και τό αίώνιο μερχαμετλί ι και την άνοχήν.

Πολλοι ήρχοντο άνάπηροι, διά να έλκύσουνε τόν οίκτον. Οί ζητιάνοι εκάθηντο σε ώρισμένα μέρη ή περιήρχοντο τούς μαχαλάδες ανά δύο. Οί πλείστοι εξελιπάρουν την έλεημοσύνην μέ τραγούδια, κλαυθμηρισμούς και τονισμένους θρήνους, συνοδεύοντες δλα αυτά μέ άρμόνια, βισλί, φλάουτο ή την κλασική γκάϊδα. Άλλοι εφόρουν βράκαις και άλλοι ήσαν ήμίγυμνοι.

Οί περισσότεροι ήσαν εξ επαγγέματος ζητιάνοι. Πολλοι χαλνούσαν την επαύριον του Σαββάτου στά σαράφικα, δίδοντες δεκάρες και λαμβάνοντες γρυσάς λίρας. Υπήρχαν πολλοι Άραβες μέ κλαρίνα. Ο Χουρμπανής, Άρμένιος ζητιάνος, ήτο και δέν ήτο ζητιάνος, αφού εχόρευε στους μαχαλάδες και διεσκέδαζε την γειτονιά μέ τά σαχλά του για μία δεκάρα. Καί όμως επί τρεις δεκαετηρίδας κατέστη πασίγνωστος.

Οί ζητιάνοι εκάθηντο και τότε στους αυλογύρους και στάς θύρας των εκκλησιών.

ΜΕΡΙΚΟΙ ΤΥΠΟΙ ΠΑΛΑΙΟΙ ΚΑΙ ΕΘΙΜΑ

Υπήρχον πρό τεσσαρχοντυετίας και πλέον μερικοί τραγουδισται και άστειλοι τύποι οτινες στά καφενεια επαι-

ζον οὔτι, βιολιά και τὰ τριαῦτα τραγουδοῦντες και κατὰ τὰ διαλείμματα λέγοντες ἀστεία τουρκιστί, προκαλοῦντα τὸν γέλωτα. Αὐτοὶ ἦσαν Ἑβραῖοι, συνήθως δὲ ἐτύχναζον στὰ ἐξοχικά κερνεῖα. Ἀπὸ τῆς γειτονιαῖς διήρχοντο τακτικά ἄλλοτε και Ἀθίγγανοι μὲ μαϊμοῦδες ἢ ἀρκουδαῖς και διεσκedaζον τοὺς μικροὺς. Ἐπίσης διήρχετο τακτικά και ὁ πλανόδιος καρκαγιόζης, ὁ ὅποιος ἔστεινε τὸ παραδὲν του και ἔπαιζε τῆς κούκλας, διεσκεδίζων τὸ μαχαλά.

Ἐπίσης διήρχετο και ὁ προλέγων τὴν τύχην μὲ ἕνα κχαφσί λευκά περιστέρια και ἕνα σωρὸ διπλωμένα χαρτάκια, τὰ ὅποια ἐλάμβανε διὰ τοῦ ράμφους του τὸ πουλί και παρέδιδεν εἰς τὴν ἀνυπομονοῦσαν νὰ διαβάσῃ τὸ μέλλον της κόρην. Ἄλλοι τύποι ἦσαν κάτι χαμάληδες ἀναμένοντες εἰς τὰ μέρη ποὺ ἐγίνοντο πλημμύραι και καθίσταντο ἀδιάβατοι οἱ δρόμοι, ὡς τὸ Ἐμῖν Ὀνοῦ κ.τ.λ. διὰ νὰ πάρουν στὸν ὠμόν τους και περάσουν τὸν διαβάτην λαμβάνοντες μία δεκάρα. Ἄλλοι τύποι ἦσαν κάτι καθήμενοι στὸ Γενη-Γζαμη, οἱ ὅποιοι ἔγραφον Τουρκιστί μὲ τὰ καλέμια ἀναφορὰς ἢ ἐπιστολὰς εἰς τοὺς ἀγραμμάτους. Ἐπίσης πολλοὶ τζιγγάναι εἶχον ἀνοιγμένα κουκιά και ἀνέμενον σὲ ὄρισμένα μέρη τοὺς ἀπλοῦκούς διὰ νὰ τοὺς προεῖπουν τὴν τύχην. Αἱ μοιρατζοῦδες ἢ φαλταίκαι μὲ τὴν κλασική θράκα και τὸ τουλπάνι ὑπάρχουν, και τώρα, ἀλλ' ἐξαφανίζονται ὁλοῦν και δὲν συγκινοῦν πειὰ τὴν γειτονια. Ἡ παλαιὰ χαρτοῦ ἐξέλειπε, και ἡ φλυτζανοῦ, ἀν ὑπάρχει ἀκόμη ποῦ και ποῦ, δὲν συγκινεῖ πειά. Ὁ γότζας δὲν διαβάζει τὸ κεφάλι διὰ νὰ περάσῃ τὸ πρίζιμον, και οὔτε κοκκιναδάς ἢ κοκκιναδοῦ ὑπάρχουν πειά, οὔτε κανεῖς παθαῖνει πλέον κοκκιναδά.

Τὸ σαριλίκι δὲν δίδει πελατεῖαν σήμερον εἰς τοὺς ἐναπομειναντας ἐμπειρικούς. Ὅλα αὐτὰ ἢ ἐξέλειπον ἢ ἐκλείπουν ὑπὸ τὸ φῶς τῆς προόδου.

Τ Α Κ Α Λ Α Ν Δ Α

Ἔως σήμερον ψέλλονται τὰ Χριστούγεννα, τὴν παραμονὴ τῆς Πρωτοχρονιάς, και τὰ Φῶτα τὰ κάλανδα, ἀλλὰ κάθε χρόνο παματηρεῖται ὕφεσις. Ἄλλως τε οὔτε λατέρναι ὑπάρχουν διὰ νὰ συνοδεύσουν, οὔτε χρωματιστὰ μεγάλα φωτεινὰ σπήτια και διατόρια γίνονται. Μόλις ἀκούονται μερικὰ παιδιὰ ὑπενθυμίζοντα τὸ παλαιὸν ἔθος. Ἄλλοτε ὁ μεγαλύτερος πανηγυρισμὸς τῆς παραμονῆς τῆς Πρωτοχρονιάς ἦσαν τὰ κάλανδα και αἱ μουσικαί, τὴν δὲ ἐπαύριον αἱ τουλουμπατζήδες τῆς γειτονιαῖς γυρνοῦσαν μὲ λατέρνα και ἐμοίραζαν σημίτια ἢ λευλούδια.

Η ΦΩΤΙΑΙΣ ΤΟΥ ΑΪ-ΓΙΑΝΝΙΟΥ Ο ΚΛΕΙΔΩΝΑΣ

Αἱ πυραὶ τῆς 23 Ἰουνίου δὲν ἀνάπτονται πλέον, μόλις δὲ καμμιὰ ξεψυγασιμένη φωτιῦλα φαίνεται σὲ κάποια γειτονια, ἢ ὅποια θμως ἀμέσως σβύνει. Καὶ θμως ἄλλοτε τὸ Ταρλάμπασι και αἱ πάροδοι φεγγεβολοῦσαν τὴν παραμονὴ τοῦ Κλειδῶνου, ἐκαίοντο δὲ βλαὶ αἱ κόφραι και τὰ παλαιὰ πανέρινα τῶν σπητιῶν, ἀλλὰ και πολλὰ ἀνοδρείκελα. Κανεῖς ἀπὸ τοὺς παλαιούς δὲν ἐλησιμόνησε τὴν Χατζῆ Βασίλη, στὸ Ταρλίμπασι, ὁ ὅποιος ἦναπτε μεγάλας πυράς. Ὅλα τὰ κορίτσια ἐκάθηντο στὴν πόρτα ἢ περιήρχοντο ἀνὰ δύο τὴν γειτονια τοὺς και ἐβλεπαν τῆς φωτιαῖς ἢ στὴν ἀνταύγειαν των ἐκεῖνον ποὺ ἤθελον. Τὴν ἐπομένην ἐκάθηντο στῆς πόρτας και ἐβγαζαν τὸν κλειδῶνα. Κάθε κορίτσι προσέφερεν ἀντικειμένον τι, τὰ ἔθεταν βλα μέσα σ' ἕνα μανδῆλι και τὰ ἐβγαζαν ἕνα-ἕνα, ἀπαγγέλλοντα και ἕνα στίχον β,τι ἐπεφτε γιὰ κάθε μία Ἐπίσης ἀπὸ τὰς λαϊκὰς συνοικίας διήρχοντο και μόρτιδες μὲ λάβαρα τοῦ

κλείδων κ' ἀπαγγέλλοντες ταιριαστούς στίχους πολλάκις ἀνηθίκους Στὰ χωριά, ὡς τὸ Νεοχώρι, Γενὴ Μαχαλά κ.τ.λ. ἔκαιον καὶ παλαιὰ κἀκία μέσα στὴ θάλασσα, ἐστόλιζον τοὺς δρόμους μὲ χαρτίνες σημάκια.

ΤΟ ΚΑΘΙΣΜΑ ΕΞΩ ΑΠΟ ΤΗΣ ΠΟΡΤΑΙΣ

Στὴν παλαιὰ ἐποχή, στὸ Πέραν, στοὺς μαχαλάδες ἔβγαζαν καρέκλαις καὶ ἐκάθηντο στὴν πάρτα, ὅταν βέβαια ἦτο ζέστη τὸ καλοκαίρι, ὅταν δὲν ἔφθαναν αἱ καρέκλαι, ἐκάθηντο μὲ μαξιλαράκια καὶ στὰ κατώφλια. Ἡ κουβεντοῦλα βαστοῦσε ἕως τὰ μεσάνυχτα μὲ τὰ ἀπέναντι σπήτια, ἰδίᾳ στὰ στενὰ σοκάκια καὶ τοὺς ἡμιφωτισμένους δρόμους. Τὸ ἔθιμον αὐτὸ κατηργήθη μὲ τὰ παρταμέντα καὶ τὰ πολλὰ κέντρα διασκεδάσεων, μόνον δὲ στὰ παλαιὰ Τατσὺλα ἢ τὰ χωριά διατηρεῖται κἀπως.

ΟΙ ΔΥΟ ΚΗΠΟΙ ΤΟΥ ΠΕΡΑΝ

Μία ὄσσις εἰς τὴν ἔρημον τῆς ριοπάλης δι' ὅσους δὲν ἤδυναντο νὰ παραθερίσουν ἦσαν οἱ οὗο κήποι, τῶν Μνηματῶν καὶ τοῦ Ταξιμίου.

Ὁ κήπος τοῦ Ταξιμίου δὲν εἶχε τὸν παλαιὸ καιρὸ μπάρ καὶ θέατρο παικιδίων. Μόνον εἶχε τὸ πρὸς τὴν θάλασσαν εὐρὺ τετράγωνον, γεμάτο καθίσματα καὶ τραπεζάκια πού ἐκάθηντο ὁ καλὸς κόσμος. Τὰς τελευταίας ἡμέρας τοῦ Ἀπριλίου, τὴν Πρωτομαγιά καὶ καθ' ὄλον τὸν Μάιον παρετρεῖτο κάθε βράδυ καλὸς κόσμος, τὰς δὲ Κυριακὰς τὸ πρῶτ' ἄλλο, διότι μετὰ μεσημβρίαν ἐσύχναζον λαϊκὰ μάζαι. Ἐπαίξε μουσικὴ εἰς τὴν ἐξέδραν στὸ μέσον, τὰ δὲ γκαρτίνικ, σβέλτα, ἐπεριποιῶντο τὸν κόσμον τρέχοντα μὲ τὸν δίσκον πλήρη ἀπὸ ποτά.

Ἀργότερον συνειθίστηκε καὶ τὰς Περσικεύς πρὸ με-

σημβρίας, εἶχε δὲ γίνεαι καὶ ἰδιαίτερον περίπτερον μὲ ψάθιναις πολυθρόναις, πού ἐκάθηντο οἱ θέλοντες νὰ ποζάρουν. Τοὺς ἄλλους μῆνας τοῦ καλοκαιριοῦ δὲν ἐσύχναζε πολὺς κόσμος, μόνον δὲ τὸ πρῶτ' ἤρχισαν, πολὺ κατόπιν, νὰ πηγαινῶν διδασκάλισσαι μὲ τὰ παιδιὰ, μερικαὶ νταντάδες καὶ μερικαὶ κυρίαι μὲ τὸ κέντημα τους.

Ὁ κήπος τοῦ Ταξιμίου τότε ἔκλειεν ἐνωρίς τὸ βράδυ, τὴν δὲ νύκτα κανεὶς δὲν ἀνῆρχετο ἕως ἐκεῖ, διότι ἦτο κατασκότεινος ὁ δρόμος. Τοῦνκντίον ὁ κήπος Μνηματῶν ἦτο ἀνοικτὸς μέχρι τῆς μιᾶς μετὰ τὸ μεσονύκτιον, ἐσύχναζετο δὲ τὸ ἀπόγευμα τὰς καθημερινὰς ἀπὸ τὴν καλλιτέραν κοινωσίαν. Ὅλοι ἐκάθηντο περὶ τῶν τραπεζῶν καὶ ἐπινῶν τὴν μαστίχα ἢ μπίρα μὲ τσίρο ψητό. Σ' αὐτὸν τὸν κήπον ἔπαιζεν ἡ ὠραιότερα μουσικὴ, ἀπὸ 20 καὶ πλέον πρόσωπα. Ὁ κάτω κήπος ἐπροτιμᾶτο τὸ κλοκαίρι, εἶχε καὶ ἰδιαίτερας νυκτερινὰς ἐορτὰς, καθ' ὅς ἐσημαιοστολιζέτο πλουσίως καὶ ἐκαίοντο βεγγαλικά φῶτα. Ἡ εἴσοδος στοὺς κήπους ἐστοίχιζεν 1 γρόσι.

ΠΩΣ ΔΙΗΤΑΤΟ ΤΟΤΕ Ο ΚΟΣΜΟΣ

Ἡ διαίτα τῆς ζωῆς στὴν Πόλη ἦτο γενικῶς ἐπίπονος διότι δὲν ὑπῆρχον ὦραι ἀναπαύσεως τὴν ἡμέραν, οὔτε ἐπέτρεπον τοῦτο οἱ ὄροι καὶ αἱ συνθηκαὶ τῆς ζωῆς. Ὁ ἄνδρας, εἴτε χειρῶναξ, εἴτε ὑπάλληλος ἢ μεσίτης, ἢ ἀκόμη καὶ καταστηματάρχης, ἐπήγαινε πρῶτ' ἰδίᾳ στὴν ἐργασία του καὶ τὸ μεσημέρι μὲ τὴν τελευταία βουκα στὸ στόμα, ἐπανήρχιζε τὴν δουλειά. Πολλάκις, εἰς παλαιότερας ἐποχὰς, ἔτρωγον ψωμί, τυρὶ καὶ σταφύλια, ἢ ὀλίγο χαβιάρι στὸ ψωμί. Τὸ βράδυ, ἄλλοι κουρασμένοι ἀπ' τὸ Τσαρτῆ ἢ τὰ ἄλλα μέρη, κατηυθύνοντο στὰ σπήτια των καὶ ἔτρωγον, ἄλλοι δμως, καὶ κατόπιν ἐπληθύνθησαν οὔτοι, ἐκάθηντο στὰ καπηλεῖα καὶ τὰ ζυθοπωλεῖα καὶ μετέβαινον ἀργὰ στὰ σπήτια των.

Οί μεταδιδόντες στα θέατρα και τὰ καφέ σαντάν ἦσαν ἐλάχιστοι. Μετέβαινον ἐν τούτοις εἰς διάφορα σπήτια τὴν νύκτα καὶ ἐπερνοῦσαν καλά.

Αἱ γυναῖκες κατεγίνοντο τὴν ἡμέραν στὰ οἰκιακὰ καὶ τὸ ράψιμο καὶ ἐξήρχοντο τὸ ἀπόγευμα στὰ ψώνια ἢ σὲ ἐπισκέψεις. Ἡ Περαιώτισσα ἢ ἡ γυναῖκα τῶν προαστείων μετέβαινον στὰ διάφορα καταστήματα καὶ ἀνεστάτωναν ὅλα τὰ εἶδη τῶν ἐμπορευμάτων, ἐβάζαν τὸν ὑπάλληλον νὰ κατεβάσῃ ὅλα τὰ τόπια ὑφάσματα, διὰ νὰ ἀποχωρήσουν χωρὶς νὰ πάρουν πολλὰς τίποτε. Ὁμολογουμένως δὲ οἱ ὑπάλληλοι τοιούτων καταστημάτων ἦσαν πολὺ ὑπομονητικοί. Αἱ γυναῖκες ἀπαραιτήτως θὰ ἐσταμάτων στοῦ Χατζοπούλου τὸ Χάνι γιὰ καμμιά κορδέλλα ἢ κανένα πλισέ. Ἄλλὰ τὰ ψώνια ἔδιδον ἀφορμὴν στὰς γυναῖκας νὰ κάμουν καὶ ἓνα περίπατον ἀπὸ τὸ Τοῦνελ μέχρι Ἄγα-Γζαμῆ. Αἱ γυναῖκες, ὅπως καὶ τώρα, ἐσταμάτων στὴ μέση τοῦ στενοῦ πεζοδρομίου μόλις συνήντων γνωστὰς των καὶ μὲ τίς ὄρχις ἐπιάναν κουβέντα, ἐμποδίζουσαι τὴν κυκλοφορίαν. Πολλὰς γυναῖκες κατεγίνοντο μὲ τὸ πιάνο, ἐλάχιστα δὲ μὲ τὰ γράμματα καὶ τὴν φιλολογίαν.

Αἱ διασκεδάσεις, χοροὶ στὰ σπήτια, βεγγέρες, ἐξοχί, γαϊδουροεκστρατεῖα στὰ νησιά, βαρκάρολαι καὶ τὰ τοιαῦτα ἦσαν πολὺ συχνά. Κανένα ὅμως κορίτσι δὲν ἐπέστρεφε μόνο ἀργὰ στὸ σπήτι τοῦ. Κατόπιν συνειθίστηκαν τὰ ψώνια καὶ πρὸ μεσημβρίας, καὶ στὰς 11 π.μ. ἦτο γεμῆτος ὁ Ἰσῖος Δρόμος. Τὰς Κυριακάς, μετὰ τὴν λειτουργίαν, τὰ πεζοδρόμια ἐγέμιζαν ἀπὸ καλὸν κόσμον, ἐπροτιμᾶτο δὲ τὸ δεξιὸν πεζοδρόμιον διὰ τοὺς ἀνερχομένους.

Τὰ παιδιὰ δταν δὲν εἶχον σχολεῖον ἐπαιζον τότε σὲς γειτνειαῖς διάφορα παιγνίδια, ἐπαιζαν κυνηγητόν, πῖλλαις, τσουρμάδες, δμάδες, κουκούτσια, σθούρους, τσέρκια καὶ τὰ τοιαῦτα. Τὰ κορίτσια ἐπῆδων σχοινί, ἢ ἐπαιζον γωνίας.

ΑΙ ΒΕΓΓΕΡΑΙ

Ἡ βεγγέρα, ἡ περίφημη Πολίτικη βεγγέρα διετηρήθη ἐπὶ πολὺ, ἕως οὗτο ἔσθυσεν μὲ τὰς νέας συνηθείας. Στὴν τότε ἐποχὴ ὅμως μεσουρανοῦσε αὐτὴ ἡ νυκτερινὴ συγκέντρωσις τῶν γειτόνων καὶ φίλων. Κάθε σπήτι προειδοποιεῖ τοὺς προσκεκλημένους γιὰ τὴ βεγγέρα τοῦ καὶ συνηθροίζοντο ἐκεῖ μιὰ δυὸ οἰκογένεια καὶ ἐπαιζον χαρτιά (σκαμπίλι), ἢ διάφορα παιγνίδια, μπερλίνα καὶ τὰ τοιαῦτα. Ἐσερβίρετο γλυκὸ καὶ τσάϊ μὲ σημίτια τῆς νυκτός. Εἰς τὰς γιορτερὰς ἡμέρας ἢ βεγγέρα ἐλάμβανεν ἄλλην χροιάν, διότι ἐχορεύοντο χοροὶ μὲ λατέρνα ἢ ψιλὰ ὄργανα, ἀλλὰ τότε διήρκει ἢ ἑσπερὶς μέχρι πρωῆας καὶ δὲν ὠνομάζετο βεγγέρα.

Ἡ βεγγέρα ἦταν ἀπέριττη καὶ δὲν εἶχε πολλὰς ἀξιώσεις, συνεκίει ὅμως τὸν τότε κόσμον. Στὶς βεγγεραῖς ὠφείλοντο πλεῖστα συνοικέσια καὶ ἐλάμβανον τὴν ἀρχὴν των πολλὰ αἰσθηματικὰ γεγονότα. Περίφημαις ἦσαν αἱ βεγγεραὶ τοῦ παλαιοῦ Φαναριοῦ.

ΑΙ ΣΥΝΔΙΑΛΕΞΕΙΣ ΤΩΝ ΓΥΝΑΙΚΩΝ

Τὰ κορίτσια τῆς παλαιᾶς Πόλης μόλις συνηντῶντο, ὀμίλουν μετὰ τὰ προκαταρκτικὰ στοιχειώδη, γιὰ συγκεντρώσεις, ἑορτάς, χορούς, λουσα καὶ, ἂν εἶχον ἐπιστήθιον φίλιαν, γιὰ κανένα τοῦς αἰσθηματάκι. Αἱ γυναῖκες ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἀψησχολοῦντο στὴν κουβέντα τοῦς γιὰ μόδα καὶ λουσα, ζῆλαις, κουτσομπολαῖς, οἰκιακὰ, γιὰ τὰς ὑπερτίρας των, τοὺς ἄνδρας των καὶ τὰ τοιαῦτα.

Καμμιά γενικῶς ψυχαγωγία ἢ ἀνωτέρας φύσεως ζήτημα δὲν συνεζητεῖτο. Αἱ γυναῖκες τῆς καλλιτεχνίας καὶ τῶν γραμμάτων ἐσπᾶνίζον στὴν Πόλιν κατὰ γενικὸν κα-

νόνα Ἐπὶ ἤρξεν ἐν τούτοις μία περίοδος φιλολογικῆς ἀκμῆς ἐνταῦθα, ἡ ὁποία ἐσυνεχίσθη ἐπὶ μίαν τριχονταετίαν καὶ πλέον.

ΑΙ ΧΑΝΟΥΜΙΣΣΑΙ

Ἡ χανοῦμ τῆς παλαιᾶς Πόλης ἦτο ἀπρόσιτος, κρυμμένη ὀπίσω ἀπὸ τὰ καφασωτὰ παρῖθρα, ἢ σκεπασμένη μετὰ τὴν κάλυπτρα καὶ τὰ τσαρτσάφια, ὅταν ἐξήρχετο. Πολλοὶ εἶχον καὶ ἀνοικτὰς ὀμβρέλλας. Στὰ τράμ, βαπόρια, τοῦνελ κτλ. εἶχον ἰδιαίτερα μέρη ποῦ ἐκάθηντο, ὀπίσω ἀπὸ πυκνὸ παραπέτασμα. Αἱ σχέσεις αὐτῶν μετὰ τὰς ἄλλας γυναῖκας ἦσαν σπάνιαι.

Στὰ χωριά τὸ καλοκαίρι ἐφαίνετο τὸ πρόσωπόν των, ἐφόρου δὲ ποδῆρη ἀνοικτὸν χιτῶνα καὶ λευκὸ στήν κεφαλὴν κάλυμμα. Μετὰ τοὺς ἀνδρας ὠμίλου μόνον ὅταν ἐψώνιζον ἢ δι' ἐργασίαν. Στὰς φωταψίας ἐξήρχοντο ἐν μεγάλῃ συνοδείᾳ ἔξω τὴν νύκτα, προηγούμενου φανοῦ. Αἱ καλῆς τάξεως ἦσαν εὐπαίδευτοι, ὀμιλοῦσαι ξένας γλώσσας καὶ γνωρίζουσαι μουσικὴν. Ἡ σημερινὴ φωτεινὴ περίοδος τῶν σωτήρων ἀνακαινιστῶν, ἐχάρισε καὶ εἰς τὴν χανοῦμ τὴν πολύτιμον ἀτομικὴν καὶ ἀστικὴν ἐλευθερίαν.

Η ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἡ πνευματικὴ κίνησις τῆς παλαιᾶς Κωνσταντινουπόλεως, διὰ μὲν τοὺς συμπολίτας μας Τούρκους δὲν ἦτο πολὺ μεγάλη, διότι τὰ δεσμὰ τῆς ἀπολυταρχίας ἠμπόδιζον τότε τὴν ἐλευθέραν ἀνάπτυξιν. Ἐπὶ ἤρχον ὅμως ἀξιολόγα Τουρκικὰ σχολεῖα καὶ στὰ τελευταῖα τῆς σουλτανικῆς διοικήσεως χρόνια, παρετηρήθη αἰσθητὴ πρόοδος στὰ γράμματα καὶ τὴν τουρκικὴν λογοτεχνίαν.

Τὸ Τουρκικὸν ἔθνος ἐμελλε μετ' οὐ πολὺ, ὑπὸ τὴν ζωο-

γόνον πνοὴν τῆς ἐλευθερίας του, ν' ἀναπληρώσῃ ἐκπληκτικῶς τὸν ἀπολεσθέντα χρόνον.

Ἡ πνευματικὴ κίνησις στήν ὁμογενῆ κοινότητα ἦτο πολὺ μεγάλη, ἐσημειώθη δὲ περίοδος πνευματικῆς καὶ φιλολογικῆς ἀκμῆς ἀξιοσημείωτος. Ἡ περίοδος αὕτη θὰ παραμείνῃ ἀνάγλυφος στὰς σελίδας τῆς πνευματικῆς ζωῆς τῆς κοινότητός μας, διότι κατ' αὐτὴν ὄχι μόνον ἐλειτούργουν πολυάριθμα σχολεῖα, ἀλλὰ καὶ σύλλογοι καὶ λέσχαι, καὶ ἀδελφότητες φιλόμουσοι ἐθεράπευον τὰ γράμματα καὶ ἠσχολοῦντο μετὰ τὴν πνευματικὴν κίνησιν.

Κατ' αὐτὴν τὴν ἐποχὴν, ἤκμασαν ἄνδρες πολυμαθεῖς καὶ ἐπιστήμονες ὀνομαστοί, οἵτινες διὰ φιλολογικῶν διαλέξεων στὸν Φιλολογικὸν Σύλλογον, στὸν Θρακικὸν Φιλεκαπαιδευτικὸν Σύλλογον, στήν Μνημοσύνην καὶ μετέπειτα στὸν Ἐρμητὴν, ἐκράτησαν ἀμείωτον τὸ ἐνδιαφέρον πρὸς τὰ γράμματα καὶ τὴν φιλολογικὴν ἀναγέννησιν καὶ ἐξωπύρωσαν τὸν ἔρωτα πρὸς τὰς ἐπιστήμας.

Ὁ κόσμος κατεγίνετο τότε μετὰ τὰ γράμματα καὶ παρηκολούθει ἀπλήστως τὰς μνημειώδεις διαλέξεις τοῦ Βασιάδου, τοῦ Καλλιᾶδου, τοῦ Βουτυρά καὶ τῶν τότε γιγάντων τῆς παρ' ἡμῖν πνευματικῆς κινήσεως. Ἀλλὰ καὶ πολὺ κατόπιν, ὁ Φιλολογικὸς Σύλλογος ἐξηκολούθησε τὸ μορφωτικὸν ἔργον του διὰ σειρᾶς διαλέξεων κατὰ τὴν χειμερινὴν περίοδον, διάφοροι δὲ καθηγηταὶ καὶ ἰατροί, μέλη τοῦ Συλλόγου, ἀνέπτυσσον θέματα ἐπιστημονικά, τὰ ὁποῖα παρηκολούθει ἢ τότε κοινωρία.

Οἱ καταγινόμενοι μετὰ τὰ γράμματα ἦσαν πολλοὶ τότε, διότι οἱ ἀγῶνες τῆς ζωῆς δὲν ἦσαν τόσον σκληροί, ὅσον σήμερον. Μολονότι δὲ σήμερον τὸ πρὸς τὰ σχολεῖα ρεῖμα εἶναι ἀσυγκρίτως τῆς τότε ἐποχῆς ἰσχυρότερον, ἢ σημερινὴ ἐν τούτοις μάθησις σκοποῖ τὸν ἐφοδιασμὸν τοῦ σπουδάζοντος διὰ τὸν βιοπορισμὸν καὶ τὸν ἐπὶ τοῦ στίβου τῆς ἀγορᾶς συναγωνισμὸν, δὲν ἔχει δὲ ποσῶς τὸν βλαβερὸν τῆς λατρείας

πρὸς τὰ γράμματα τὸν σημειωθέντα κατὰ τὴν ἀναγραφομένην περίοδον. Ἡ γλῶσσά μας ὠμιλεῖτο εἰς καθαρεύουσαν ἀπὸ τοὺς διανοουμένους, καὶ τῶν ἐφημερίδων δὲ ἡ γλῶσσα ἠκολούθει τὸ τότε ρεῦμα.

Ἐδημοσιεύοντο δὲ καὶ ἐδῶ πολλὰ φιλολογικὰ περιοδικά, ἤρχετο δὲ τακτικὰ ἡ «Κλειῶ» τῆς Λειψίας καὶ κατόπιν ἡ «Ἐρευνα» τοῦ Δρακούλη. Τὸ μυθιστόρημα ἐμεσουράνει, καὶ οἱ Γάλλοι μυθιστοριογράφοι ἀνεγινώσκοντο ἀπλήστως ἐν μεταφράσει. Πρωτότυπα ἑλληνικὰ μυθιστορήματα καὶ διηγήματα ἐδημοσιεύθησαν πολλὰ καὶ θὰ ἐπληροῦτο δλόκληρος χώρος ἂν ἐπεχειρεῖτο νὰ ἀναφερθῶσιν ἐνταῦθα ὀνόματα.

Ἡ κίνησις αὕτη, ἣτις ἦτο συνέχεια τῆς πνευματικῆς ἀκμῆς τῆς Δύσεως, τῆς ἀναγεννησάσης τὴν περίοδον τοῦ ρομαντισμοῦ, διετηρήθη ἐπὶ τριακονταετίαν, διὰ νὰ σβεσθῇ ἡ δὰς τῆς φιλολογικῆς ἀκμῆς, ὅπως καὶ ἀλλάχου τῆς Εὐρώπης.

ΣΧΟΛΕΙΑ

Ἵπῃρχον πολλὰ τουρκικὰ γυμνάσια, καὶ πολλαὶ ἀρμενικαὶ καὶ ἑβραϊκαὶ σχολαί. Ἡ σχολὴ τοῦ Λυκείου Γαλατᾶ Σαράϊ ἦτο τότε ὄνμασθή, διότι ἐδιδάσκετο ἐκτάκτως καλῶς ἡ τουρκικὴ καὶ ἡ γαλλικὴ γλῶσσα, ἀγγλικὴ σχολὴ ὑπῆρχε στὸν Κουλά τοῦ Γαλατᾶ καὶ στὸ Σκούταρι τὸ ἀμερικανικὸν παρθεναγωγεῖον. Τὸ Ροβέρτειον καὶ τότε στὸν ἴδιον λόφον μετὰ τὴν ἰδίαν ἀκμὴν. Γαλλικὰ σχολεῖα ὑπῆρχον πολλὰ τῶν διαφόρων καθολικῶν ταγμάτων, τὸ δὲ Σαιντ-Ἐσπρί καὶ τῶν Φρέριδων στὸ Καδῆκιοῖ ἦσαν πάντοτε ὀνομαστά. Ἵπῃρχε καὶ ἡ γαλλικὴ σχολὴ τοῦ Φῶρ, στὸ Κουμπαρατζῆ. Ἡ γερμανικὴ ἦτο ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον τὸ Λύκειον. Ἡ «Παλλάς» ὑπὸ τὴν διεύθυνσιν τῆς Σαπφούς Λεοντιάδος, ἦτο περιώνυμον παρθεναγωγεῖον, ἐλει-

τούργησε δὲ ἐπ' ἀρκετὸν εἰς τὴν γωνίαν τῆς ὁδοῦ Μίσκ. Τὸ Ζάππειον ἦτο ἀπέναντι, μετὰ τὴν Καλλιόπη Κεχαγιά, πρὶν κτισθῆ τὸ σημερινὸν καλλιμάγαρον κτίριον. Τοῦ Βασματζίδου ἦτο στὴν ὁδὸν Κούλογλου, καὶ τὸ λύκειο Χατζηχρήστου ἐκεῖ πού εἶναι τώρα τὸ «Μαζίκ». Ἡ σχολὴ τῆς Παναγίας, μετὰ τὸν Κεφάλαν, στὴν ὁδὸν Σοῦ-Τεραζῆ, καὶ τὸ παρθεναγωγεῖον τῆς Παναγίας μετὰ τὴν Καλογερά, ἐκεῖ πού εἶναι σήμερον τὸ Κεντρικόν. Τῆς Ντεῶ καὶ τῆς Σαντωριναίου ἐλειτούργουν κατόπιν. Στὸ Γαλατᾶ ἐλειτοῦργεῖ σχολὴ, πρὶν κτισθῆ τὸ σημερινὸν μέγαρον. Ἡ Μεγάλῃ Σχολῆ ἐστεγάσθη στὸν Κουρούτσεσι καὶ ἀλλάχου, πρὶν ἀποκτήσῃ τὸ περίοπτον τῆς μέγαρον ἐπὶ Ἰωακείμ τοῦ Γ' καὶ τὸ Ἰωακείμιον ἐλειτοῦργεῖ στὸν ἴδιον λόφον. Τοῦ Μαρσολῆ ἐκτίσθη ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Ε'. Πολλαὶ ἄλλαι σχολαί, ὡς τὰ Χατζοπούλεια, Ζαφειροπούλεια κτλ. ἐλειτοῦργουν εἰς τὰς συνοικίας. Τῆς Βαρείδου ἐλειτοῦργεῖ στὸ Καδῆκιοῖ.

Οἱ τότε μαθηταὶ καὶ μαθήτριάς ἦσαν ἀρκετὰ μεγάλοι στὰς ἀνωτέρας τάξεις, ἐβλεπε δὲ κανεὶς στὸ θερμοκήπιον τῆς Παλλάδος ἢ τοὺς διαδρόμους τοῦ Ζαππείου μαθητριάς ἀρκετὰ ὀρίμους καὶ φορμάτας. Ἐπίσης εἰς τὴν Μεγάλῃ Σχολῆν ὑπῆρχον μαθηταὶ μετὰ δλόκληρον τὴν γενειάδα. Οἱ μικροὶ μαθηταὶ εἶχον τσάντα μετὰ λωρίαν, τὴν ὁποῖαν ἔφερον στὸν ὄμων, ἀπαραιτήτως δὲ καλάθι μετὰ τὸ φαγητόν, διότι τὸ σύστημα τῆς μεσημερινῆς ἐξόδου δὲν ἦτο ἐν χρήσει τότε. Ἐὰ κορίτσια ἐκράτουν τὰ βιβλία στὸ χέρι ἀνοικτά, διότι δὲν ἦσαν ἐν χρήσει τὰ σημερινὰ χαρτοφυλάκια.

Ἐσωτερικοὺς μαθητριάς εἶχον τὸ Γαλατᾶ Σαράϊ, τὸ Ροβέρτειον, τὸ Σαιντ-Ἐσπρή, οἱ Φερίδες καὶ ἐκ τῶν ἡμετέρων, ἡ Παλλάς, τὸ Ζάππειον, τοῦ Βασματζίδου, Χατζηχρήστου καὶ ἄλλα. Αἱ μαθήτριάς αἱ ἐσωτερικαὶ τῆς Παλλάδος καὶ τοῦ Ζαππείου ἔφερον ὁμοίμορφον στολὴν καὶ πῖλον, ἐξήρχοντο δὲ δις τῆς ἐβδομάδος περίπατον εἰς τὰ

ἐξοχικά τοπία. Ἐπίσης καὶ τοῦ Χατζηχρήστου μὲ ὁμοιόμορφον στολὴν καὶ πῖλον ἐξήρχοντο εἰς περίπαιτον. Αἱ Ζακπίδες κατελάμβανον δλόκληρον τμήμα τοῦ πεζοδρομίου Ταξιμίου, προηγούμενου τοῦ μακαρίτου κύρ Δημήτρη μὲ τὴν μπαστευθάν του.

Τότε ὑπῆρχον καὶ αἱ προφορικαὶ ἐξετάσεις εἰς τὰ σχολεῖα, αἱ ὁποῖαι συνεκέντρωνον τοὺς συγγενεῖς καὶ γνωστοὺς τῶν μαθητῶν, ἀλλ' ἦσαν τυραννικαὶ διὰ τοὺς τελευταίους. Πρὶν ἢ κλείσωμεν αὐτὴν τὴν σελίδα, θ' ἀναφέρωμεν μερικὰ ὀνόματα ἐκ τῶν μᾶλλον σεβαστῶν τῆς ἐποχῆς ἐκείνης καθηγητῶν καὶ διδασκάλων, οἵτινες διεπαιδαγωγῶσαν τὴν τότε γενεάν μὲ εὐτέθειαν, νομιολόγικαν καὶ ἀφοσιωσιν ὄντως πατρικῆν.

Αὐτοὶ οἱ διδάσκαλοι εἰργάζοντο νυχθημερῶν καὶ ἐτελειοποιοῦν τὰς γνώσεις των διὰ συνεχοῦς μελέτης, ἡ δὲ διδασκαλία των ὑπῆρξε καρποφόρος καὶ εὐεργετικῆ. Ὁ Καλλιφρων, ὁ Χουρμουζιάδης, ὁ Νονότης, ὁ Ζαχαριάδης, ὁ Μακρίδης, ὁ Σαλτέλης, ὁ Σπαθάρης, ὁ Ἀμαξόπουλος, ὁ Βούρος, ὁ Οἰκονομίδης, ὁ Μ. Κλεόδουλος, ὁ Παλαμάς, ὁ Ἀντωνιάδης, ὁ Βαλσασιμάκης, ὁ Παπαρρούσης, ὁ Χλωρός, ὁ Μαλλιάρης, οἱ ἀδελφοὶ Τάγγη, ὁ Ποπέσκος, ὁ Βασιλόπουλος, ὁ Ἀντίπας, ὁ Χατζηχρήστος, ὁ Κεφάλης, ὁ Ἀράπης, ὁ Λιανόπουλος, ἡ Ἀδάμ, ἡ Κεχαγιᾶ, ἡ Ἐλ. Καλογερά, ἡ Σταματῖνα Καλογερά, ἡ Ἀνανίου, ἡ Στρούβαλη, ἡ Βαρεῖδου καὶ τόσο ἄλλοι, εἶναι ἀληθινῶς καὶ σεβαστοὶ παιδαγωγοί.

Πλεῖστοι καθηγηταὶ καὶ διδάσκαλοι, ἀπερίττως ἐνδεδυμένοι, διέτρεγον πεζῇ ἢ διεπεραιούοντο μὲ δάρκα ἢ κᾶκι, ὥπως προφθᾶσιν τὰς παραδόσεις καὶ ἄλλων σχολῶν, ἕκαστος δὲ ἀντιλαμβάνεται τί ἐπίπονον ἦτο τοῦτο μὲ τὰ τότε μέσα συγκοινωνίας. Ἐσαύτως σημειοῦμεν τὸν μεσαιωνοδίφην κ. Μ. Γεδεών, πολυγραφώτατον, τοὺς καθηγητὰς Αὐθεντόπουλον, Ματ. Παρανικαν, τὸν Μητᾶ Χαμουδόπουλον, τὸν

ἀείμνηστον μητροπολίτην Νικομηδείας Φιλόθεον, τὸν Β. Μυστακίδη, Ἰορ. Καρολίδην ὅλους συμβαλόντας εἰς τὴν νεωτέραν πνευματικὴν κίνησιν.

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΑ

Βιβλιπωλεῖα ὑπῆρχον πολλά, τὰ πλεῖστα τῶν ὁποίων εἰς τὴν ὁδὸν Γιοργαντζιλάρ τοῦ Γαλατᾶ: Τοῦ Δεπάστα, τοῦ Σεϊτανίδου, Σφύρα-Γεράρδου, Χριστοδούλου, Μπαχαροπούλου ἦσαν ὀνομαστά.

Χαρακτηριστικωτάτη περίοδος διὰ τὰ βιβλιωπωλεῖα τότε ἦτο ὁ μὴν Αὐγούστος, κατὰ τὸν ὅποιον ἐπλημμυροῦντο ἀπὸ διδασκάλους καὶ διδασκαλίτσας, οἱ ὁποῖοι ἐξελιπάρουν ἕνα διορισμὸν εἰς κοινοτικὴν τινα σχολὴν ἢ τὰς ἐπαρχίας. Χαρτοπωλεῖον ὀνομαστὸν ἦτο τοῦ Ζέλλιτς.

ΙΑΤΡΟΙ

Πολλοὶ περιφανεῖς ἱατροὶ ὑπῆρχον στὴν Πόλη λαμπρῶν ναντες τὴν ἱατρικὴν ἐπιστήμην. Δὲν θ' ἀνατρέξωμεν βεβαίως εἰς παλαιότερας ἐποχάς, καθ' ἃς ἀπαραιτήτως ὁ ἱατρὸς ἐφόρει ὑψηλὸν πῖλον, θὰ δώσωμεν ὅμως μίαν μικρὰν εἰκόνα, μᾶς περιόδου ὄντως εὐτυχοῦς, κατὰ τὴν ὁποίαν ἤκμασαν ὀνομαστοὶ ἐπιστήμονες, μολοντί ἢ ἐπιστήμη ὑστέρει ἀκόμη. Ὁ Ζημπανὸς πασᾶς, ὁ Καμπούρογλου πασᾶς, ὁ Πανᾶς, ὁ Στεκούλης, ὁ Ζωηρὸς πασᾶς, ὁ ντὲ-Κάστρο, ὁ Κορασαντζής, ὁ Σπανοῦδης, ὁ Μπίστης, ὁ Μελαγχροινός, ὁ Ψαλλίδης, ὁ Πέπης, ὁ Δικαῖος, ὁ Εὐελπίδης, ὁ Μίλιντζεν, ὁ Μερτσάρης, ὁ Μαμέλης, ὁ Οἰκονομίδης, ὁ Κρητικὸς, ὁ Τιβέριος, ὁ Σαράντης, ὁ Φλωρᾶς, ὁ Βασιλειάδης, ὁ Παπᾶς, ὁ Σταυρίδης, ὁ Φωτιάδης, ὁ Φωκᾶς, ὁ Φακατσέλης, ὁ Χοντᾶρας, ὁ Ἀδυσίδης, ὁ Λιμαράκης, ὁ Μακρίδης, ὁ Γεωργιάδης, ὁ Βαμβάκης, ὁ Ἀντίπας, ὁ Κουρεμένος, ὁ

Καίρης και πλείστοι άλλοι. Τινές εκ των ιατρών τούτων υπήρξαν επιστημονικαί προσωπικότητες, έσημείωσαν δέ εποχήν. Σχεδόν οι πλείστοι τών τότε ιατρών μας κατερίνοντο και με τά γράμματα, τήν φιλολογίαν και τήν λοδοτεχνίαν, έδημοσιογράφουν δέ, ή εκκμνον επιστημονικας και φιλολογικας διαλέξεις εις τόν Σύλλογον. Οι ιατροί έπληρώνοντο 20 γρ. κατ' οίκον, άλλοι όμως 40 γρ. και οι επιφανέστεροι έδέχοντο μόνον άσθενεις.

ΝΟΣΟΚΟΜΕΙΑ

Στήν παλαιότερα εποχή ή λέξις σπιτάλια προδιέθεται κακώς τούς πολίτας, σπανίως δέ και έν ώρα μεγάλης ανάγκης άπεφάσιζον να εισέλθουν εις νοσοκομεία. Η βελτίωσις όμως τών κέντρων τούτων, αι νέαι επιστημονικαι τελειοποιήσεις, ή καθαριότης και οι όνομαστοι ιατροί οι όποιοι υπηρέτουν εκεί, ηνοιξαν τήν πρds τά νοσοκομεία άγουσαν. Κρατικα νοσοκομεία υπήρχον καλά. Το άγγλικόν στον Κουλά ήτο όνομαστόν. Το Γερμανικόν με τόν διάσημον Καμπούρογλου, προσείλκυε πλθθος πολύ, τδ Γαλλικόν στο Ταξίμι, τοδ Ίερεμεία στον Αϊναλή Τσεσμέ και το Ίταλικόν ήσαν πολύ καλά. Το Αυστριακόν στο Αζάπ-καποδ, ώσαύτως ή κλινική τοδ Σέν-Ζωρς, τδ μετέπειτα νοσοκομείον, επίσης καλόν. Στο Σισλή τδ Όπιτάλ ντε λα Πέ ειχε τμήμα νοσοκομείου αρκετά καλόν. Τα άρμενικα στο Γεδη-κουλε ήσαν κατόπιν πολύ καλά. Τα ήμέτερα, με τήν άνεγερσιν τών διαφόρων περιπτέρων τοδ Μαυρογορδάτου, Ζερβουδάκη Συγγροδ, Σιδερίδου, Χρυσοβέργη κτλ. προσέλαβον έντελώς νέαν δψιν προτύπου νοσοκομείου και κατέλαβον με τήν πάροδον τοδ χρόνου εξαιρετικήν ρέσιν μεταξδ τών νοσοκομείων τής πόλεως. Παρά τήν τότε άπόστασιν ένεκα τών έλλειπών μέσων συγκοινωνίας, ή προτίμησις, ή εκτίμησις και ή στοργή τής όμογενοδς κοινωνίας ηύξανον άπο έτους

εις έτος, ή δέ μέριμνα δια τήν συντήρησιν και προαγωγήν των εξεδηλοτο διαφιλώς τσον υπό τής άφαντάστου και συγκινητικης μεγαλοδωρίας τών τότε ζαπλούτων, όσον τών ύπηρεσιών και τοδ ένδιαφέροντος τών ύπηρετούντων και τής Έκκλησίας. Αί κατá καιρόν έφορείαι άπετελουντο άπο τά μάλλον επίλεκτα μέλη τής Κοινωνίας υπό τήν προεδρίαν συνοδικου τινος άρχιερέως. Και τότε έγένετο ετησία τελετή άνεγινώσκετο δέ ή ετησία λογοδοσία και έπληροφορείτο δ κόσμος περι τής κινήσεως αυτών.

ΔΙΚΗΓΟΡΟΙ

Πολλοι άξιοι λόγου δικηγόροι έδικηγόρησαν στήν παλαιά εποχή στήν Πόλη, μεταξδ δέ αυτών και πολλοι επιφανεις. Έκ τών ήμετέρων σημειοθμεν μερικους, όσους συνεκράτησεν ή μνήμη μας. Ο Πηνιατώρος, δ Αποστολίδης, δ Μαλλιιάδης, δ Κατινάκης, οι άδελφοι Κωνσταντιδου, δ Καραβοκυρός, δ Βλαστός, δ Σπαθάρης, δ Ξανθόπουλος, δ Μαλλιιάκας, δ Αγγ. Ίωαννίδης, δ Θεοδοκάς, δ Πουλουλίδης, δ Χρ. Θωμαΐδης, δ Πρόκος, δ Φιλικός, δ Μπαχάς και πλείστοι άλλοι. Έκ τών ξένων, δ Μίτση και δ Πήκρς έθεωρουντο αυθενταί. Οι πλείστοι τών δικηγόρων μας έδικηγόρουν και εις τδ Έλληνικόν προξενείον και εις τδ Πνευματικόν δικαστήριον τών Πατριαρχείων. Τα δικηγορικα γρατεία ήσαν τότε άπέριττα με μόνην τήν σχετικήν βιβλιοθήκην.

ΕΚΚΛΗΣΙΑ

Όλοι οι σημερινοι και μας υπήρχον και τότε με τήν αυτην διάταξιν και τας αυτας παραδόσεις. Εις τήν Παναγίαν τοδ Πέραν έγίνοντο πάντοτε δύο λειτουργίαι και δις τά εώδεκα Ευαγγέλια. Οι δίσκοι τότε ήσαν πολλοι, άπα-

πραγμάτως δὲ εἰς κάθε Ἐκκλησίαν περιήγοντο δίσκοι διὰ τὴν συντήρησιν τῶν νοσοκομείων καὶ τῆς Μ. Σχολῆς. Τὸ κήρυγμα ἐγένετο κατὰ τὰς τεσσαρακοστὰς εἴτε τὸ πρῶτὸ στὴν λειτουργία εἴτε στὸν ἑσπερινὸ τῆς Κυριακῆς. Ὁ ἀρχιεμὼν δὲ τῆς Κωνσταντινίδης, ὁ Παρίσης, ὁ ἐπίσκοπος Φώτιος τῆς Παναγίας, θεῖος τοῦ νῦν εὐκλεῶς Πατριαρχέοντος, ὁ ἀρχιεμὼν δὲ τῆς Δελφικῆς, νῦν Καισαρείας κτλ. ἦσαν ἐκ τῶν μάλλον εὐφραδῶν ἱεροκηρύκων. Ὅλοι αἱ βαπτίσεις καὶ οἱ γάμοι ἐγένοντο στὰ σπήτια, ἐκτὸς τῶν ἀριστοκρατικῶν οἱ ὅποιοι ἐγένοντο στοὺς ναοὺς ἢ στοὺς κηρύκους ἱερῶν καὶ ξενοδοχείων. Ἡ εὐσέβεια τότε ἦτο ἀπερίοριστος, οἱ δὲ ναοὶ τὰς Κυριακὰς πλήρεις. Αἱ ἐξομολογήσεις ἐγένοντο τακτικώτερον, αἱ δὲ βαπτίσεις καὶ οἱ γάμοι ἐλάμβανον πανηγυρικὴν χροιάν. Αἱ κηδεῖαι ὅλαι δὲν ἐγένοντο εἰς τοὺς ναοὺς στὸ Πέραν, ἀλλ' ὅλαι αἱ ἐκφορὰι ἐγένοντο ἐκ τῆς οἰκίας τοῦ θανόντος, προηγουμένων διπλῶν καὶ τριπλῶν στοίχων ἐξαπετέρων πολλάκις, ὡς καὶ ἱερέων, ἀρχιερέων κτλ. Τὰ φέρετρα ἦσαν ἀνοικτά. Αἱ φωναὶ καὶ οἱ κοπετοὶ ἦσαν συνηθέστατοι τότε. Αὐτὰ τὰ ἔθιμα διατηροῦνται ἀκόμη σιχωριὰ τῆς Πόλης. Ἐπίτροποι τῶν ναῶν στὰ παλαιὰ χρόνια ἀνάμικτοι ἀδιακρίτως ὑπηκοότητος. Στὸ Πέραν ἐξελέγετο ἡ Κεντρικὴ Ἐφορεία, ἣτις ἀπετελεῖτο ἐκ τῶν Λογάρχων. Οἱ ἐπιτάφιοι, ἐκτὸς τῶν ναῶν τοῦ Πέρην, περιεφέροντο εἰς τὰς συνοικίας, οἱ δὲ δρόμοι τῶν πέριξ ἦν πλησίον τῶν ναῶν ἦσαν πλήρεις τραπεζῶν μὲ κεριὰ κίτρινα ἢ χρυᾶ ἢ λευκὰ διὰ τὸν Ἐπιτάφιον ἢ τὴν Ἀνάστασιν. Τὸ φῶτισμα, τὸ μνηστῆρον, τὸ γράψιμον πεθαμμένων καὶ τὰ τοιαῦτα, καὶ τότε ἀπαρλλάκτως. Ὁ σταυρὸς ἐρρίπτετο ἐντὸς βαρελίων στὸ Πέραν, καὶ στὴν θάλασσαν στὰ χωριὰ. Στὸ Πατριαρχεῖον ὑπῆρχε τὸ Μικτὸν Συμβούλιον ἐκ τεσσάρων Συνοδικῶν ἀρχιερέων καὶ τῶν λαϊκῶν ἐκλεγομένων ἀπὸ ἡμέτεροις κατ' ἔτος ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων τῶν ἐνοριῶν. Τὸ Μικτὸν Συμβούλιον εἶχε διοικητικὴν ἐξουσίαν καὶ

δικαστικὴν τοιαύτην. Κατὰ Τετάρτην καὶ Σάββατον συνεδρίαζε δικαστικῶς ἐξετάζον διαλύσεις γάμων, διαθήκας κτλ. ἐκάστην δὲ Παρασκευὴν συνήρχετο μετὰ τῆς ὁλομελείας τῆς Συνόδου (Δύο Σώματα) καὶ ἡσχολοῦντο μὲ διοικητικὰς ἐκκλησιαστικὰς ὑποθέσεις. Τῶν δύο σωμάτων προήδρευεν ὁ Πατριάρχης, ἢ ὁ πρῶτος τῆ τάξει, ἢ ὁ Τοποτηρητής. Τὰ διαζύγια ἐβράβουν πολλὰ. Εἰς τὴν Πατριαρχεικὴν ἐκλογὴν ἐλάμβανον μέρος οἱ Συνοδικοί, οἱ ἐνδημιούντες μητροπολίται, οἱ σχολάζοντες τοιοῦτοι, τὸ Μικτὸν Συμβούλιον καὶ οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν ἐνοριῶν, συντεχνιῶν καὶ ἐπαρχιῶν, ἐν ὧν 78, νομίζω, πρόσωπα. Ὅλοι αὐτοὶ ἐξέλεγον τρεῖς, ἐκλεγομένου κατόπιν ἐν τῷ ναῷ τοῦ Πατριάρχου. Ἐπὶ εἰκοσαετικῶν δὲ καὶ πλέον ἡ Ἐκκλησία Φαναρίου διηρέθη ὡς καὶ τὸ πλήρωμα αὐτῆς εἰς Ἰωαννεμικοὺς ἢ ἀντιϊωαννεμικοὺς, τυνεπεῖα τοῖ ἐν Μυλοποτάμῳ τοῦ Ἄθω ἀποσυρθέντος Ἰωαννῆ τοῦ Γ'. Ἡ δευτέρα Ἀνάστασις ἐγένετο μετὰ μεγάλης πομπῆς καὶ ἱεροπρεπείας εἰς τὰ Πατριαρχεῖα, παρισταμένων ὧν τῶν βαθμούχων, λογάρχων καὶ λοιπῶν, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἔφερον Τουρκικὰ παράσημα καὶ στολὰς πολιτικὰς ἢ στρατιωτικὰς. Οἱ πρεσβευταὶ τῶν Ὀρθοδόξων κρατῶν ὑπεβάσταζον τὸν Πατριάρχην κατὰ τὴν ἐξοδὸν καὶ εἰσοδὸν ἐν τῷ ναῷ. Ἡ λιτανεὶα ἢ ἡ περιφορὰ τῆς Ἀναστάσεως κατὰ τὴν Β'. Ἀνάστασιν ἐν τῷ ναῷ τῆς Παναγίας τοῦ Πέρην ἦτο πανηγυρικὴ καὶ φαντασμαγορικὴ. Ἐπὶ δύο ὥρας τὸ ἀπὸ τοῦ Χανίου Χατζοπούλου τμήμα τῆς Μεγάλης ὁδοῦ μέχρι Παρμὰ καπρὸ ἦτο ἀδιάβατον μέχρις ἀσφυξίας καὶ ὅλαι αἱ πάροδοι καὶ ἡ μέχρις ἀγ. Κωνσταντίνου διὰ τοῦ Μπαλοῦκ-Παζάρ διήκουσα ὁδός.

Ὅλοι οἱ ἐξώσται ἦσαν κατάμεστοι κυριῶν. Ἡ πομπή, ὑπὸ τὰς κωδωνοκρουσίας ἐξήρχετο, ψαλλόντων πολυμελῶν χορῶν καὶ ἐσταμάτα εἰς τὸ Γαλατᾶ-Σαράϊ κεκαλυμμένων τῶν βαθμίδων του διὰ τάπητος. Ἐκεῖ ἀνήρχετο ὁ ἐπίσκοπος καὶ ἀνέπεμπεν εὐχὴν ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου, ἐνφ-

άστρυφάξ συνίστα διὰ τῆς σάλπιγγος προσοχῆν. Ἐπικολούθουν ζητωκραυγαὶ καὶ οἱ βροντώδεις καὶ ἀκατάπαυστοι πυροβολισμοὶ καὶ ἡ πομπὴ ἐξεκίνηε διὰ τὸν ἅγ. Κωνσταντῖνον, ἐνῶ παρέκει αἱ διπλωματικαὶ ἀμαξαί, αἱ ἐργόμεναι ἐκ Φιναρίου μὲ τοὺς πρεσβευτάς, ἀνέμενον τὴν σειράν των διὰ νὰ διέλθουν.

Η ΜΟΔΑ ΤΟΥ ΠΕΝΘΟΥΣ

Εἰς τὰ χωρία καὶ τὰ Ταταύλα, ὅταν ἀπέθνησκε κανεῖς, ἔβγαινε ὁ κανδηλανάπτῃς ἢ ὁ κεχαγιάς καὶ διελάλει τὸν ἀποθάνοντα. Ἡ μόδα τοῦ πένθους διὰ μὲν τοὺς ἄνδρας ἐπὶ πολὺ ἦτο πυκνὸν κρέπι στὸ καπέλλο καὶ φαρδύα σκληρῇ μαύρῃ γραβάτα. Αἱ γυναῖκες ἐπένηθον μὲ μαύρα κρέπια καὶ μὲ μακρὸν πέπλον πυκνόν. Πολὺ κατόπιν αὐτὰ τὰ πένθημα τούτλια ἔγιναν μουσελίνα καὶ σήμερον κρέπ νταμιούρ.

ΦΙΛΑΝΘΡΩΠΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Μεγίστη ἦτο ἡ φιλανθρωπικὴ κίνησις στὴν Πόλη. Ὅλα τὰ φιλανθρωπικὰ σωματεῖα καὶ ἀδελφότητες ἐσημείωσαν δράσιν ἀληθμονήτως εὐεργετικῆν. Ἡ Φιλῶπτωχος Ἀδελφότης τῶν Κυριῶν εἶχεν εἰς τὸ οἶκημα τῆς ὁδοῦ Νανὲ τὸ εὐεργετικὸν τῆς Κέντρον μὲ διευθύντριαν τὴν Σαμαρτζίδου καὶ κατόπιν τὴν Μαυρίδου. Ἐδῶ εἰργάζοντο πλεῖσται ἄποροι γυναῖκες στὸ ράψιμον ἀππορορούχων, ἢ δὲ ἐργασία ἦτο λεπτὴ καὶ ἐπιμελημένη, ὥστε αἱ καλλίτεραι προῖκες τότε παρηγγέλλοντο εἰς τὸ ἐργοστάσιον ὅπως κοινῶς ἐλέγετο. Ἰπῆρχεν ἐντὸς καὶ ἰατρεῖον, μὲ τὸν ἰατρὸν Λιμαράκη καὶ φαρμακεῖον διὰ τοὺς πολυπληθεῖς ἀπόρους. Ἐδῶ ἐξεπαιδεύθησαν καὶ αἱ πρῶται νοσοκόμοι. Ἡ φιλόπτωχος εἶχε πάντοτε δικαιοκρατικὸν συμβούλιον ἐκ τῶν ἀριστοκρατικωτέρων κυριῶν, ἐγένετο δὲ καὶ ἐτησία λογοδοσία,

τὴν ὁποῖαν ἐτίμα ἡ Ἐκκλησία διὰ τοῦ ἀρχηγοῦ καὶ τῶν μελῶν τῆς. Ὁ χορὸς τῆς φιλοπτώχου ἦτο ὁ καλλίτερος εἰς κοσμικὴν ἐμφάνειν τότε εἶναι ἀδύνατον νὰ δοθῇ κατάλογος τῆς ἀπειρίας τῶν φιλανθρωπικῶν ἀδελυτοτήτων, δύναται ὅμως νὰ λεχθῇ ὅτι τὸ αἶσθημα τῆς φιλαλληλίας ἦτο τόσον ζωηρόν, ὥστε ἡμιλλῶντο τίς νὰ ὑπερβῇ τὸν ἄλλον εἰς ἀγαθοεργὸν δράσιν. Στὴν ἐποχὴν αὐτὴν ἐσημειώθησαν αἱ ἡγεμονικαὶ δωρεαὶ ὑπὲρ τῶν Φιλανθρωπικῶν καταστημάτων, πᾶσα δὲ διαθήκη ἀποθνήσκοντος πλουσίου μας ἀπετέλει κομβολόγιον δωρεῶν πολλὰκις σημαντικωτάτων. Ἡ περίοδος αὕτη ὑπῆρξεν ἀληθμονήτως εἰς πλοῦτον εὐγενῶν αἰσθημάτων καὶ ἔργων ἀλτροῦτισμοῦ.

Η ΕΦΘΗΝΙΑ ΤΟΥ ΒΙΟΥ

Παροιμιώδης ἦτο ἡ φθίνεια στὴν Πόλη. Ἐνα σπῖτι πτωχικὸ ἢ δύνατο νὰ περάσῃ μὲ 5-7,5 γρ. τὴν ἡμέραν, ἐκτὸς ἐνοικίου καὶ ἄλλων ἀναγκῶν ἐκτάκτων. Ἐνν μεσαίας τάξεως ἀπὸ 10-20 γρ. Τὰ τρόφιμα ἦσαν φθηνά. Τὸ κρέας 4-7 γρ., τὸ βούτυρον 12 γρ. ποιότητος ἀρίστης, τὸ κασέρι 8-12 γρ., τὸ ψωμὶ 1 γρ. ἢ καὶ ὀλιγώτερον. Τὰ σταφύλια τσαούσια πρῶτης τάξεως 1,5 γρ. Τὰ μεταφορικὰ μέσα φθηνά, τὰ ξύλα, τὰ κάρβουνα ἐπίσης. Ἐκείνο ὅμως τὸ ὅποιον ἀπετέλεσε τὸ χαρακτηριστικώτερον τῆς παλαιᾶς Πόλης καὶ κατέστησεν ἀνεκτὸν τὸν βίον καὶ ὅταν ἀκόμη ὀλιγώστευσαν αἱ ἐργασίαι, εἶναι τὸ παροιμιῶδες πολιτικὸν θερεσιε (πίστωσις). Ὅλοι ἠγόραζαν καὶ ἔκαμον τὸν «τζίρο» τοῦ σπιτιοῦ των μὲ θερεσιε, βλοὶ δὲ οἱ πωληταί, ἀπὸ τὸν ψωμῶν μέχρι τοῦ μᾶλλον ἀγρήστου ἀντικειμένου, ἐφιλοδόξουν νὰ δώσουν θερεσιε διὰ νὰ πιάσουν πελατεία. Εἰς τοιοῦτον δὲ βαθμὸν ἐφθανε ἡ μανία τῆς πιστώσεως στὰ οἰκιακὰ εἶδη, ὥστε θὰ ἠπατάτο κανεῖς νὰ καθορίσῃ ἂν ὁ ἀγοραστὴς ἐπέμενε διὰ τὸ θερεσιε ἢ ὁ πωλητῆς. Ἡ φθίνεια καὶ τὸ θερεσιε

προσέδωκαν άείποτε στην Πόλη ένα τύπον άπαραμίλλου μέρους διαμονής, τύπον πλαισιούμενον και από την παροιμιώδη Τουρκικήν φιλοξενίαν. Η τσέτουλα του ψωμιού και του χαλβά θα μείνη άλησμόνητος.

ΚΙΝΗΣΙΣ ΤΟΥΡΙΣΤΙΚΗ

Πάντοτε ή Κωνσταντινούπολις ένεκα της άπαραμίλλου φυσικής τοποθεσίας της και των ιστορικών της μνημείων προσείλκυε τους περιηγητάς, πολλά δέ μεγάλα πλοία κατέπλεον με Άγγλους, Γερμανούς, Γάλλους και κατόπιν Άμερικανούς περιηγητάς. Δέν υπήρχον σωματεία ώργανωμένα διήρχον όμως διερμηνείς γλωσσολογικούς σε κάθε ξενοδοχείον του Πέραν, οι όποιοι έξενάγουν τους περιηγητάς οδηγώντας αυτούς σε όλα τα μουσεία. Οι διερμηνείς ούτοι έπλημμύρουν καθημερινώς τα καφενεία των Μνηματικών ταβλίζοντες ή χαρτοπαικτούντες.

ΕΘΝΙΚΗ ΒΙΟΜΗΧΑΝΙΑ

Δυστυχώς στην παλαιά εποχή, ή Κωνσταντινούπολις δέν είχε άξίαν λόγου βιομηχανίαν. Μερικά πλεκτήρια άσήματα. Στα χάλκινα είδη παρέτηρείτο μία συστηματική έργασία με τα μαγκάλια, τους μύλους, κ.τ.λ. Επίσης τα κτένια και τα πήλινα είδη. Στα παιδικά άθύρματα επί δεκαετηρίδα διετηρήθη ο ίδιος τύπος στα άραμπαδάκια με τον καθρέπτη, τους μύλους, τα κρόταλα και τα τοιαύτα. Στην ζαχαροπλαστική δέν παρέτηρήθη αίσθητή μεταβολή επί τριακονταετιάν και πλέον, πάντοτε δέ οι άκιντέδες, τα λουκούμια, τα ζαχαρωτά, οι πάσται, και τουρται, τα ζυμαρικά καταψαφια, γιασιά, γιοφνάδες, ταχινένιοι χαλβάδες κ.τ.λ. έφερον τον αυτόν τύπον.

ΕΜΠΟΡΙΟΝ

Ώμιλήσαμεν εις τδ σχετικόν κεφάλαιον περί των παλαιών έμπορων και μερικών ειδών έμπορίου. Συμπληρωματικώς σημειούμεν, ότι ή Κωνσταντινούπολις δέν είχε ίδιον έμπόριον, ήτο όμως έμπορικωτάτη και μέγα διαμετακομιστικόν κέντρον. Όλα τα ευρωπαϊκά είδη εισήγοντο ένταυθα, μεγάλοι δέ ποσότητες μανιφατούρας έμενον εις άποθήκας τελωνειακάς άποστελλόμεναι μέσον Τραπεζούντος εις Περσίαν ή την Άνατολήν. Έντεθεν εξήγοντο χαλιά, άραδόσιτος, καναρόσπορος, βρώμη, τσιμισίρη, ροδέλιον, τιφτίκια, μαλλιιά, άκατέργαστα ύέρματα, καπνά, πατσαβούραι, όλα δια την Ευρώπην και Άμερικήν. Τδ διαμετακομιστικόν τουτο έμπόριον έκράτησε την Κωνσταντινούπολιν επί πολυ ώς τδ μεγαλείτερον κέντρον, μετά την Σμύρνην, εξαγωγής.

ΕΞΟΧΑΙ

Η προνομιούχος υπό της φύσεως Πόλη έχει τας καλλιτέρας και θεαματικώτερας εξοχάς, οι όποιοι άποτελουν όχι μόνον τδ χάριμα, την παρηγοριά και τδ μόνον καταφύγιον των κατοίκων της, αλλά και προκαλουν τον θαυμασμόν όλων των ξένων. Σ' αυτάς τας ώραιάς εξοχάς παρεθέριζον πάντοτε οι πλούσιοι και ευποροι τάξεις των Κων)πολιτών, μετέβαινον δέ χάριν άναψυχής κάθε Κυριακήν οι μη δυνάμενοι να παραέρισουν. Η Πρίγκηπος συνεχέντρωνε τότε την άριστοκρατίαν και όλον τον καλόν κόσμον. Έδώ όμως ή ζωή ήτο ακριβή έν σχέσει με την πόλιν. Η Χάλκη συνεχέντρωνεν επίσης καλόν κόσμον της μεσαίας τάξεως, ή Άντιγόνη όχι τόσο καλό, τότε. Τδ Παντείχι, ή Χαρταλιμή και ο Μάλτεπεσ προετοιμώντο

ἔπο τοὺς φυσιολάτραις, διότι εἶχον καλὸ νερὸ καὶ ἔζη κανεῖς ἐκεῖ ἀπερίττως. Τὸ Νεοχώρι, τὰ Θεραπεῖα καὶ τὸ Μπουγιούκδερε εἶχον πολλοὺς παραθερίζοντας, ἐδῶ δὲ διήρχοντο τοὺς θερινούς μῆνας αἱ πρεσβεῖαι καὶ ὁ μέγας κόσμος. Ὁ ὄμιλος τῶν Θεραπειῶν εἶχε μεγάλην κίνησιν μετὰ τὰς φυλακίδας τῶν πρεσβεῶν. Αἱ πρεσβεῖαι Γερμανίας, Γαλλίας, Ἰταλίας καὶ Ἀγγλίας διεθέριζον ἐδῶ, ἢ δὲ Ρωσική, Αὐστριακή, Ἰσπανική εἰς Βουγιούκδερε. Εἰς Νεοχώριον διέμενον ὁ Μπκλατατζής, ὁ Εὐγενίδης, ὁ Πασπαλής, εἰς δὲ τὰ Θεραπεῖα ὁ Ζαρίφης καὶ ἄλλοι ἀριστοκράται. Γενικῶς αἱ ἐξοχαὶ τῆς πόλεως ἦσαν ἀκριβῆ. Στὰ ἐξοχικὰ μέγαρον τῶν πλουσίων ἐδίδοντο χοροὶ συγκεντρούντες τὸν διπλωματικὸν καὶ ἀριστοκρατικὸν κόσμον. Ὁ κόσμος μετέβαινε τότε στὰ Νερά, Χουνκιάρ, Κεστανέ, Τσιρτσιρ ἢ στὰ Μπέντια. Ἔκαμε βαρκαρόλαις, γαϊδουροεστρατείας στὴν Πρίγκηπο ἢ τὴν Χάλκην μετὰ τὸ φεγγάρι. Ἐδίδοντο καὶ χοροὶ στοῦ Ἡλιάσκου, στὴ Χάλκην στοῦ Εὐγενίδου στοῦ Καλεντέρι, στοῦ Χάλκην Πάλας καὶ στὰ ἀριστοκρατικὰ ξενοδοχεῖα τῆς Πριγκήπου. Περιώνυμοι ἦσαν καὶ οἱ χοροὶ τοῦ Τζῶν Χατζοπούλου στοῦ μέγαρόν του τῆς Πριγκήπου (Ἐμπεριάλ). Στὴν Πρίγκηπον ἐπὶ τινα χρόνια ἔγιναν καὶ λεμβοδρομαὶ μετὰ ἐξαιρετικὴν ἐπιτυχίαν. Ἄξιον μνείας ἦτο ὅτι, ἐνῶ ὁ Βόσπορος συνεχέντρωνε τὸν μέγαν κόσμον, ἢ Πρίγκηπος εἶχε κίνησιν ἐκλεκτοτάτου κόσμου καὶ ἐδῶ ἢ ζωὴ παρουσίαζε μιὰ θέρη καὶ μιὰ ζωηρότητα ἀφάνταστον. Ἡ παρέλασις τῶν ἀποβιβαζομένων ἐκ τῶν μεσημβρινῶν θαυριῶν ἦτο θεαματικωτάτη ἐν μέσῳ σειρὰς ἐκατέρωθεν ὡραίων γυναικῶν μετὰ ἀνθηρὰ πρόσωπα κάτω ἀπὸ τὰς ἀνοικτὰς χρωματιστὰς ὀμβρέλλας.

ΛΑΪΚΑ ΠΑΝΗΓΥΡΙΑ

Στὴν Πόλιν ἐγίνοντο πολλὰ λαϊκὰ πανηγύρια συμπιπτοντα πάντοτε μετὰ ἑορτὰς. Στὸ Κουσκουτζούκι, στοῦ Ἀρ-

ναούτσιοι, Τὸ Γκιόκ-Σουγιού. τὸν Γενῆ-Μαχαλᾶ Βοσπόρου ἐγίνοντο σωστὰ πανηγύρια λαϊκὰ ἄλλοτε. Στὰ Ταταβλα καὶ τὸ Φερίκιοι, ἐπίσης, πάντοτε ἐπὶ τῇ εἰκαρία ἑορτῆς. Στὰ αὐτὰ τὰ πανηγύρια παρατηροῦντο χάρτινα σημαῖα, λατέρνα, φουσαρμόνικαι καὶ ρακοπισία μετὰ χοροὺς ὑπαίθριους.

ΑΙ ΤΟΤΕ ΜΟΥΣΙΚΑΙ Η ΜΟΥΣΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἐξαιρετικὴν μουσικὴ κίνησις δὲν εἶχε ποτὲ ἢ Κωνσταντινούπολις, ἐδίδοντο ὁμοῦς τακτικώτερα τότε μεγάλα δημοσῖα συναυλία διὰ τὰ μέλη μιᾶς μουσικῆς ὀργανώσεως, εἰς τὰς ὁποίας μετέβαινον καὶ ἄλλοι μετὰ ἀδράν πληρωμῆν. Ὅλα τὰ καλὰ σπήτια εἶχον πιάνο, πολλὰ δὲ κυρία καὶ δεσποινίδες ἔπαιζον ἀρκετὰ καλά. Μανδολινάται ὑπῆρχον τότε πολλοὶ, πολὺς δὲ κόσμος κατεγίνετο μετὰ κιθάρας καὶ μανδολίνα, μὴ ὑπαρχόντων ἀκόμη γραμμωφῶνων. Στὰς ἑορτὰς τοῦ σπητιοῦ ἐξημερώνοντο μετὰ λατέρνα ἢ ἔγχορα ὄργανα, πολλοὶ δὲ βάρδοι ἐρωτευμένοι τραγουδοῦσαν τακτικὰ καὶ ἔπαιζον ὡραία κιθάρα στῆς γωνίαις τοῦ σκοτεινοῦ μαχαλᾶ. Στὰ καζίνα τακτικὰ κανταδόροι, πολλοὶ καλοὶ. Στους ὀρμούς, σὲ πρὸ παλαιότερας ἐποχῆς ἔπαιζον ἄρπα καὶ φλάουτο. Ἰταλοὶ ἢ Πολωνοὶ πλανόδιοι ὀργανοπαῖκται, τοὺς ὁποίους ἐνίοτε συνῶδευον καὶ αἱ γυναῖκες ἢ αἱ κόραι τῶν μετὰ μανδύλια χρωματιστὰ στοῦ κεφάλι. Ἡ λατέρνα προτιμᾶτο διὰ τοὺς χοροὺς ἕνεκα τοῦ μουσικοῦ ρυθμοῦ τῆς. Ὑπῆρχον καὶ κατὰ ξεπεσμένοι μουσικοὶ, οἵτινες στὰς ὀνομαστικὰς ἑορτὰς ἢ τὸ νέον ἔτος μετέβαινον καὶ ἔπαιζον ἔξω ἀπὸ τὰς θύρας τῶν εὐπόρων μετὰ κατὰ τρόμπαις ξεσκουριασμέναις.

ΧΟΡΟΙ—ΑΠΟΚΡΗΑΤΙΚΗ ΚΙΝΗΣΙΣ

Ἐκτὸς τῶν δημοσίων χορῶν τῶν κοκκοτῶν τοῦ Βέρ-
δη καὶ τὴν Κογκόρδια, εἶδοντο καὶ ἐκλεκτοὶ χοροὶ διὰ
φιλανθρωπικοὺς σκοποὺς. Ὁ χορὸς τῶν Κυριῶν, τῶν σχολῶν
Ταταούλων (Κρεατινοῦ Σαββάτου), τῆς Μνημοσύνης στὸ
Κιλ-Μπουρνοῦ, τῆς φιλοπτώχου Ταταούων, τοῦ Γαλατᾶ
(Τελευταῖον Σάββτον) στὰ Μνηματάκια, καὶ πλείστοι ἄλλοι
ὕπὸ ἰδιωτῶν ἢ χοροδιδάσκαλων ὀργανούμενοι, ἦσαν ἑκτα-
κτοὶ. Ἡ μεγαλειτέρα κίνησις καὶ ζωηρότης παρετηρεῖτο
στὸν χορὸν τοῦ Γαλατᾶ (Παρεὶ καὶ μασκὲ,) ἔνθα μιὰ φορὰ
τὸ χρόνο συνεχρωτίζοντο ἢ ἀνωτάτη ἀριστοκρατία μὲ τὰς
ἄλλας τάξεις. Ἡ εὐθυμία, τὸ πλῆθος καὶ ἡ κίνησις στὸ
θέατρον τῶν Μνηματακίων διὰ τὸν χορὸν αὐτὸν δὲν περι-
γράφεται εὐκολα. Οἱ ἄνδρες μὲ φράγκα καὶ σμόκιν, αἱ πα-
ρὲ κυρίαὶ ντεκολτὲ περιωρισμένο στὰ θεωρεῖα. Κάτω ὁ
κόσμος τῶν μετημφιεσμένων, πολλοὶ τῶν ὁποίων ἀρκετὰ
ἔξυπνα. Ἀπὸ ἑβδομάδων ἠτοιμάζοντο τὰ κορίτσια διὰ τὰ
μασκαράτα τῶν καὶ ἤρχοντο εἰς συνδυασμοὺς μὲ τῆς φιλα-
νάδες. Τὰ πειράγματα τῶν μετημφιεσμένων γυναικῶν μέσα
σ' αὐτὸν τὸν χορὸν θὰ παραμείνουν δι' ὅσους τὰ ἐνθυμοῦν-
ται ἀληθιμόνητα. Ἐπάνω στῆ σκηνῇ, ἐκληροῦτο καὶ λα-
χεῖον ἀντικειμένων. Στὸ γκράν-ρεπὼ ὄλοι ἀνήρχοντο
στάς αἰθούσας τοῦ μπουφέ καὶ ἐπιναν καὶ ἔτρωγον στρεΐδια
ζαμπόνια ἢ ζεσταῖς μακαρονάδες. Ἄλλοι ἐξήρχοντο καὶ
μετέβαινον στὸ Λόντρ, τὸ ὁποῖο ἦτο ὑπερπλήρες. Στῶς
δρόμους πολλὰ ματικέ, τόσον στὸν Ἰσιο Δρόμο, ὅσον καὶ
στοὺς γειτονικοὺς, ἀλλὰ πάντα τὰ ἴδια τετριμμένα κοστού-
μα. Ὅλα τὰ σπήτια ἀνέμενον μασκὲ φίλους καὶ εἶχον
ἑτοιμασμένα γλυκύσματα. Πολλοὶ καλαὶ οἰκογένεια. μὲ
λατέρνα ἐμπρός, ἐπήγαιναν σὲ φιλικὰ σπήτια. Ἡ κίνησις
ἦτο μεγάλη καὶ ὅταν ὁ καιρὸς ἠὸνδρῆ, οἱ μαλ' ἐμπιτζήδες

καὶ τὰ καφενεῖα ἔδραζαν καρέκλας στὸ πεζοδρόμιο ἢ στὸν
δρόμον.

ΤΟ ΜΠΑΚΛΑΧΟΡΑΝΙ

Ἡ καθαρὰ Δευτέρα ἦταν ἐκπαιλα ἢ ἑορτῇ τῶν Τα-
ταούλων. Στῶς λόφους ἐκεῖ συνέρρεον ἀπὸ περάτων τῆς
Πόλης ὄλοι οἱ πανηγυρισταὶ μὲ τὰ φαγιὰ τους καὶ ἐστρώ-
νοντο στὰ χόρτα παρακολουθοῦντες μέχρι νυκτὸς τὸ ἀένα-
ον πέρασμα τῶν μασκαράδων. Καὶ δὲν εἶχε τίποτε τὸ ἀξι-
ονλόγου αὐτῇ ἢ παρέλασις, ἀλλ' ἦτο μία παράδοσις καὶ
ἐν πανάρχαιον ἔθιμον αὐτὸ τὸ μπακλαχοράνι τῶν Ταταού-
λων. Πιερότοι, πλειστάκις ρυπαροὶ καὶ λασπωμένοι, κατι-
φεδένια ροῦχα μὲ σειρήτια, ταβανόσκουπες, γυναῖκες ἐλα-
φρῶν ἡθῶν μεθυσμένοι καὶ καθήμενοι ἐπάνω στὰ ἄλογα
ἀνδρικά, τουλουμπατζήδες καὶ μόρτικοὶ τύποι μασκαρω-
μένοι ἢ ξεμασκάρωτοι, φίλοι καὶ ἀγαπητικοὶ τῶν ἱερο-
δούλων, ζουρνάδες καὶ κλαρινέτα, λατέρνα, μανδολίνα,
χαμάληδες βαμένοι μπλε καὶ σηκώνοντας ἓνα μικρὸ αὐγὸ,
φουστανελάδες, λιπίδες μὲ γιταγαῖνια ἀναπαριστῶντες
ληστὰς ἢ παληκαράδες καὶ ἓνα σωρὸ ἄλλοι τύποι, ἀπετί-
λουν τὴν παρέλασιν αὐτὴν, τὴν ὁποῖαν ἐθεῶντο τόσον οἱ
ἐκ μεμακρυσμένων ἀποστάσεων ἐλθόντες καὶ στήσαντες τὰ
φαγιὰ τῶν, ὅσον καὶ οἱ καθήμενοι στὰ ὑπαίθρια καφενεῖα
ρακοποτοῦντες καὶ οἱ καθήμενοι σὲ φιλικὰ σπήτια. Τὸ βου-
νό, ἢ Ἀκάρτσα καὶ ὄλοι αἱ πάροδοι γεμάτα. Πολλὰ ταταυλια-
νὰ σπήτια εἶχον τῆς πόρταις ὀρθάνοικταις, τὰ δὲ παράθυρα
ἀνοικτὰ καὶ πλήρη προσκεκλημένων. Ἐννοεῖται ὅτι ὄλοι
αὐτοὶ ἐφιλεύοντο καὶ ἔτρωγον σαρακοστιανὰ στὰ φιλόξενα
αὐτὰ σπήτια. Ἀργὰ τὴν νύκτα ἠκούοντο αἱ βραχναὶ φω-
ναὶ τῶν μαννέδων καὶ οἱ συνοδεύοντες αὐτοὺς ζουρνάδες,
σημαίνουσαι ὅτι τὸ μπακλαχοράνι ἔληξε καὶ οἱ πανηγυρ-
τζήδες ἐπιστρέφουν.

ΧΟΡΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΙ—ΧΟΡΟΙ

Χοροδιδάσκαλοι φημισμένοι ήσαν ο Ρωσέτος και ο Ψάλτης. Υπήρχον όμως πολλοί ως ο Προκόπης, ο Στάγκαλης και πλείστοι άλλοι. Οί τότε χοροί ήσαν αί καθρίλαι, λανσιέ, βάλς, πόλκα, μαζοϋρκα, πά-ντε-πατινέρ, συρτός, χασάπικο, σωτίς και τὰ τοιαῦτα

ΕΡΩΣ

Θά ήτο περιττόν ίσως ν' αναφερθῆ, ὅτι ο έρωσ στήν παλαιά Κωνσταντινούπολι ήτο σεμνός, διότι σεμνή ήτο έν γένει και ή παλαιά εποχή. Μπορούμε νά ποῦμε ὅτι ή Πόλι εξέησε ένα κομμάτι τοῦ μεσαιωνικοῦ ρομαντισμοῦ ή τῆς εποχῆς τοῦ 18ου αἰώνος.

Τά κορίτσια, σεμνά, κατεγίνοντο στά οικιακά, εξέηρχοντο δέ στά δημόσια κέντρα σπανίως μόνα. Πλείστοι γάμοι ώφείλοντο σέ αισθηματικούς λόγους, ή άγνότης δέ τών τότε ήθών και έθίμων διετηρήθη επί πολῦ στάς σχέσεις τών τότε νέων. Κέντρα διαφθοράς ύπήρχον και τότε, εκτός δέ τών καφέ σαντάν και τών μπάρ, ύπήρχον πλείστοι οίκοι άνοχῆς φανεροί. Ίδιαίτερα έντευκτήρια κρυφά ή δέν ύπήρχον ή ήσαν πολῦ σπάνια.

Τά τότε άγνά ήθη, τά ρομαντικά διβλία, τά λυρικά μυθιστορήματα και αί παραδόσεις συνετέλεσαν πολῦ νά διατηρήσουν μίαν ήθικήν κοινωνίαν και μίαν χριστιανικήν οικογένειαν.

ΚΑΠΝΟΣΣ - ΡΕΖΗ - ΚΑΠΝΙΣΤΑΙ

Ο καπνός ήτο και στά παληά έν μεγάλη χρήσει στήν Πόλι, φουμαδόροι δέ πάμπολλοι και μανιακοί καπνισταί

πολλοί. Αί γυναίκες δλίγισταί εκάπνιζον, και αὐται ή παρήλικες ή έλευθερίων ήθών. Τά σιγαρέττα δέν ήσαν έν χρήσει κατ' αρχάς, ελαιο δέ έτύλισσον τὸ σιγάρο και ένεκα τούτου δέν ύπήρχον οί δανειζόμενοι σιγάρα. Ο καπνός ήτο διαφόρων ποιότητων, έστοίχιζε δέ από 30 παράδες μέχρι 4 1)2 γρόσια τὸ πακέτο. Η Ρεζή έλειτούργει πάντοτε και δλίγον κατ' δλίγον έσεοβιρίσθησαν τὰ πολυτελή σιγαρέττα έντός διαφόρων κυτίων.

Η ΩΡΑ

Στά παληά, ή επίσημος ώρα ήτο ή Τουρκική. Τὸ μεσημέρι τών Ιούνιον, στό θερινόν ήλιοστάσιον, ήτο ή ώρα 4.20. Η ώρα 12 ήτο τὸ θράδυ, ή ὅσις τοῦ ήλιου. Τά βαποράκια και οί σιδηρόδρομοι και τὰ επίσημα γραφεῖα έδάδιζον με αὐτήν τήν ώρα. Ητο όμως και έν χρήσει ή Εὐρωπαϊκή ώρα στά ιδιωτικά γραφεῖα ή τὰ σπήτια.

ΔΗΜΑΡΧΙΑ

Η Δημαρχία ήτο στήν Σταμπούλ, στό δέ Πέραν ήτο τὸ Ἄλτιντζή Δαίρέ. Οί δημαρχιακοί κλητήρες, φέροντες πλατεῖαν δερματίνην λευκήν ταινίαν λοξοειδώς, εξέγιζον τὰ ψωμιά και επέβλεπον τήν καθαριότητα τών δρόμων. Ίδιαίτεροι δημαρχιακοί, κρατοῦντες τσάντα πέτσινη κρεμαστή σάν τορβά, εἰσέπραττον τὰ δημαρχιακά τέλη. Οί ὁδοκαθαρισταί δέν ήσαν τόσοσ πολλοί, οί τσοπτοῦδες όμως διήρχοντο τακτικά τὸ πρωῒ και συνέλεγον τὰ σκουπίδια.

ΥΠΟΝΟΜΟΙ

Κατά τὸ άνοιγμα ύπονόμων παρευρίσκοντο και ιδιαίτεροι τουφεκτοῦδες, οἵτινες επέβλεπον ιδιαίτέρως, διότι οί άνακτορικοί ήσαν δι' ελα τὰ πράγματα φιλόποτοι.

ΑΛΕΣΤΗΡΙΑ ΚΑΦΕ

“Ολοι ένθυμοδνται πώς ο καφές άλέθετο στα διάφορα πρατήρια, και πώς οι Πέρσαι πωληται ανά δύο έκράτουν δύο μεγάλας σιδηράς δοκούς και εκτύπων τόν καφέ με τόν χαρακτηριστικόν εκείνον κρότον. “Ο καφές άλέθετο τότε καλλίτερον. Τα παλαιά ζμως σπήτια έκαβούρδιζον εκεί τόν καφέν και ή Πολίτισσα οίκοκυρά άλεθε στο μικρό μπρούντζινο μύλο ή στον καθιστό ύλο τόν καφέ της και έπινε τό κεντί ή έστελλε ένα φλυτζανάκι γεμάτο στην άντικρυνή γειτόνισσα. Τό σπήτι μοσχοβολούσε από τή μυρωδιά του φρεσκοκαβουρδισμένου καφέ.

ΠΩΣ ΕΩΡΤΑΖΕΤΟ Η ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ

Τήν Παρασκευή τά δημόσια γραφεία ήσαν κλειστά. Τήν μεσημβρίαν έγίνετο τό αυτοκρατορικόν προσκύνημα στο τέμενος Χαμιδιέ του Γιλδιζ, τό όποτον παρηκολούθουν πολλοί μεγιστάνες και πρεσβευτάι, ώς και ξένοι περιηγηται από ιδιαιτέρων περιπτέρων. Μετά τήν τελετήν αυτοκρατορική έπινεύσει, έγίνετο δεκτοί εις άκρόασιν παρά τω Σουλτάνφ οι παρευρισκόμενοι πρεσβευται και οι έπισημότεροι τών ξένων. Εις τό προσκύνημα αυτό μετέβαινον διάφορα τάγματα τής φρουράς με μουσικάς, οι όποται διήρχοντο εκ Γαλατά και Πέρκν. Κατά τό Ρχμαζάνιον, εις τάς 15 μετέβαινε ο Σουλτάνος εις Αγίαν Σοφίαν και Τόπ Καπου μετά πομπής, προηγουμένων τών σουλτανισσών και τών μεγιστάνων.

ΠΡΕΣΒΕΙΑΙ

“Ολοι οι πρεσβείαι ήσαν στο Πέρκν, και τότε δε ή άγγλική, γαλλική, γερμανική, όλλανδική, σουηδική και έλληνική είχαν ιδικά των μέγαρα. “Επίσης και ή ιταλική.

Η ΕΙΣ ΤΟΝ ΘΡΟΝΟΝ ΑΝΑΡΡΗΣΙΣ
ΤΟΥ ΣΟΥΛΤΑΝΟΥ

“Η 19η Αύγούστου παλαιάς ήμερομηνίας ήτο ή έπετηρίς τής εις τόν θρόνον αναρρήσεως του Σουλτάνου “Αβδούλ Χαμίτ του Β’. “Η έορτή αυτη έωρτάζετο λαμπρώς και ήτο ή πανηγυρικωτέρα από τήν έορτήν τών γεννεθλίων του. Τήν ήμέραν έλάμβανε χώραν ή τελετή τών συγχαρητηρίων, κυρίως ζμως ή έορτή έλάμβανε πανηγυρικόν χαρακτήρα τήν νύκτα με τόν άμύθητον πλούτον τών φωταψιών.

“Από τάς πρώτας ώρας του άπογεύματος ήρχιζαν οι προτοιμασίαι και τό άναμνα τών δικόφων λυχνιών τών στολισμένων άψίδων και τών προσόψεων τών κτιρίων και τών μεγάρων. Μή ύπάρχοντος τότε ήλεκτρικού φωτός, όλος ο φωτισμός έγίνετο ή με λυχνίας έλαίου ή με φανούς με κηρία.

Τά μέγαρα τών μεγιστάνων και βεζυρων έν Νισάν Τάς και Βεσικτάς έφωτιζοντο λαμπρώς, έπαιζον μουσικάι, εκάιοντο βεγγαλικά και έμοιράζοντο δωρεάν σερμπέτια. Εις τό Γαλατά Σαράι έπαιζε μουσική και εκάιοντο βεγγαλικά, ή κίνησις δε εις τό Πέραν μέγρι τών πρώτων πρωϊνών ώρων ήτο μεγίστη. “Ολος ζμως ο πλούτος τών φωταψιών συνεκεντρώνετο εις τόν Βόσπορον, εις τά ύψη τών δασών του όποιου ή τά παράλια μέγαρα άπεθούμαζε κανεις τό πέλαγος τών φωταψιών, οι όποται, έν τούτοις, έφερον τήν νυσταλέαν όψιν τής άνατολικής τρυφής, έλλείπει του έντόνου ήλεκτρικού φωτός. Πολλά άτμόπλοια τής Σικρέτ και τής Μαχσουσέ ή ιδιαιτεροι άτμάκατοι άνήρχοντο τόν Βόσπορον, ένψ επί του ήμιφωτισμένου εκ του τελευταίου τετάρτου τής σελήνης οδρανου διηυλακώνοντο ως βολίδες τά

φωτεινά τόξα τῶν ροκετῶν καὶ ἔσπανον ρίχνοντα φωτεινάς πολυγρόμους δεσμίδας. Ἡ Τσάμιλιτσα τοῦ Γιουσούφ Ἰζεττίν ἐφλέγετο ἀπὸ τὰ πολλὰ φανάρια.

Η ΕΟΡΤΗ ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΓΕΩΡΓΙΟΥ Α΄

Ἐπὶ τρεῖς καὶ πλέον δεκαετηρίδας ἐωρτάσθη καὶ στήν Πόλῃ ἡ εορτὴ τοῦ ἀειμνήστου βασιλέως Γεωργίου Α΄ συμπιπτούσα τὴν 23ην Ἀπριλίου κατὰ τὸ Ἰουλιανὸν ἡμερολόγιον. Ὁ εορτασμὸς ἐγίνετο μὲ τὸ αὐτὸ τυπικὸν καὶ τὴν τάξιν. Ἐγίνετο εἰς τὰς 10 π.μ. μεγάλη δοξολογία εἰς τὴν Παναγίαν τοῦ Πέραν, εἰς τὴν προσήρχοντο ὁ πρεσβευτὴς καὶ τὸ προσωπικὸν τῆς Ἑλληνικῆς πρεσβείας ἐν ἐπισήμῳ στολῇ, καθὼς καὶ ὁ πρεσβευτὴς ἢ ὁ ἐπιτετραμμένος τῆς Ρωσίας.

Ὅλη ἡ τότε μεγάλη ἑλληνικὴ παροικία ἐπλημμύρει τὸν ναὸν καὶ ἐβλεπε κανεὶς μιὰν ἀνθοδέσμη ἐκλεκτοτάτου κόσμου. Μετὰ τὴν δοξολογίαν, ὁ ἐπίσκοπος Πέραν ἐξεφώνει ἀπὸ χειρογράφου λόγον πλέκων τὸ ἐγκώμιον τοῦ εορτάζοντος φιλειρηνικοῦ βασιλέως, ἐξαίρων τὰς φιλικὰς σχέσεις Τουρκίας καὶ Ἑλλάδος. Κατέληγε ζητωκραυγάζων ὑπὲρ τοῦ Σουλτάνου καὶ τοῦ βασιλέως Γεωργίου. Ζωηραὶ ζητωκραυγαὶ ἐδόνουν τὸν ναὸν καὶ ἀμέσως ἤρχιζεν ἡ ἐξόδος.

Διὰ σειρὰς ἀμαξῶν κατηρθύνοντο ὄλοι εἰς τὴν ἐν Ἀγᾶ Χαϊμᾶ Ἑλληνικὴν πρεσβείαν, ἐνθα προσήρχετο ἡ παροικία καὶ οἱ ξένοι πρὸς ὑποβολὴν τῶν συγχαρητηρίων των. Ἀπὸ τὸν λουτρὸν Γαλατᾶ Σαραΐ μέχρι τοῦ μεγάρου τῆς πρεσβείας, ἡ ὁδὸς ἦτο ἀδιάβατος. Ἀπαραιτήτως ὁ Ἡπειρώτης ἐφημεριδοπώλης Γιάννης, ἐξεφώνιζε ζητῶν τὸν κ. Μαυροκορδάτον ἢ τὸν κ. Γρυπάρην, τὸν ὅποιον προσεφώνει βροντωδῶς, σείων τὸν μαθρον κλάκ πλόν του καὶ παρακαλῶν νὰ διαβιάσῃ εἰς Ἀθήνας τὰ σέβη τῶν Ἑλλήνων πολιτῶν. Ὁ πρεσβευτὴς ἀπήντα καὶ ἡ συγκέντρωσις διελύετο. Μετὰ

μεσημβρίαν ὁ πρέσβυς ἐδέχετο τὰ συγχαρητήρια τοῦ Σουλτάνου, τῆς κυβερνήσεως, τοῦ Πατριαρχείου καὶ τοῦ διπλωματικοῦ σώματος.

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

Ἐφημερίδες ἐξεδίδοντο πολλαὶ στήν Πόλῃ. Τουρκικαὶ ὑπῆρχον ἡ Σαμπάχ, ἡ Τερτζουμάνι-Χακικάτ, ἡ Ἰκόιμ, ἀργότερον δὲ ἡ Τανίν, ἡ Τασφίρι Ἐφκιάρ καὶ ἄλλαι. Πλεῖστα ἐπίσης περιοδικὰ καὶ γελοιογραφικὰ φύλλα. Ἀρμενικαὶ ἡ Ἀρεβέλκ καὶ ἄλλαι. Γαλλικαὶ ἡ Σταμπούλ, τὸ Μονιτέρ, ἡ Λα-Τουρκί, τὸ Λεβάντ-Χέραλ (ἀγγλογαλλικὴ). Ἑβραϊκὴ ὁ Τηλέγραφος. Ρωμαϊκαὶ ὁ Νεολόγος, ἡ Κωνσταντινούπολις, ἡ Νέα Ἐπιθεώρησις, ἡ Πατρίς, ἡ Πρόσδος, ὁ Ταχυδρόμος, ἡ Πρωΐα, ὁ Ἀμερόληπτος καὶ ἄλλαι τινές. Ἐπίσης Γαλλιστὶ ἐξέδιδεν ὁ Ἐπ. Κυριακίδης τὸ Φάρντὲ Μπασφόρ.

Περίφημος ἀπὸ ὅλας ἦτο κατὰ τὴν πρώτην περίοδον μέχρι τοῦ 1897 ὁ Νεολόγος, τοῦ δικαστικοῦ δημοσιογράφου Σταύρου Βουτυρᾶ, τοῦ ὁποῦοι τὰ πολιτικώτατα ἄρθρα διὰ τὴν προσάρτησιν τῆς Ἀνατολικῆς Ρωμιλίας ὑπὸ τῶν Βουλγάρων μετεφράζοντο καὶ διεβιβάζοντο μέχρι τῶν ἀνακτοβουλίων τῆς Εὐρώπης. Στὴν πάλαια ἐποχὴ αἱ ἐφημερίδες ἔθετον 2 παράδων χαρτόσημον, ὅλαι δὲ ἀνεξαίρετως ὑπεβάλλοντο εἰς προληπτικὴν λογοκρισίαν, ἀποστελλομένων τῶν δοκιμίων καὶ ἐγκρινομένων ὑπὸ τοῦ οἰκείου λογοκριτοῦ. Αἱ ἐφημερίδες εἶχον τότε κυρίως συνδρομητὰς ἐνταῦθα καὶ εἰς τὰς ἐπαρχίας, ἀπέστελλον δὲ καὶ περιοδεύοντας διαχειριστὰς πρὸς εἰσπραξίν ἢ ἐγγραφὴν συνδρομητῶν.

Δημοσιογράφοι ἐκτὸς τοῦ Βουτυρᾶ, ἦσαν ὁ Σπ. Καραγιαννίδης, ὁ Νικολαΐδης, ὁ Ἐπ. Κυριακίδης, ὁ Σωφρονιάδης, ὁ Καρύδης, ὁ Σουλίδης, ὁ Κεσίσογλου, ὁ Σπανούδης, ὁ Καβαφάκης, ὁ Βέλλης, ὁ Πολύκριτος, ὁ Βλ. Γαβριηλίδης,

ὁ Ἀβραμίδης, ὁ Γ. Οἰκονομίδης, ὁ Λεγκώφ, ὁ Μίτση και πλείστοι ἄλλοι, ὧν μᾶς διαφεύγουν τὰ ὀνόματα. Αἱ ρωμαιοὶ και ἐφημερίδες ἐπωλοῦντο 1 γρόσι, κατόπιν δὲ 20 παράδες. Ὅλοι αἱ ἐφημερίδες ἐδημοσίευσον κύρια ἄρθρα. Ὅταν, παρὰ τὴν σημείωσιν τοῦ λογοκριτοῦ, ἐφημερίς τις ἐδημοσίευσεν εἰδησίην τινα, ἐπαύετο ἢ δι' ὠρισμένον χρόνον, ἢ ἐπ' ἀόριστον. Μόνον δέ, ὅταν ἐπανεξεδίδετο, ἐδημοσίευσεν τὸ σχετικὸν ἐκ τῆς Ἐφημερίδος Πύλης, τοῦ ὑπουργείου τῶν Ἐσωτερικῶν και τοῦ Γραφείου τοῦ Τύπου διάταγμα τῆς παύσεώς της.

ΝΟΜΙΣΜΑΤΑ

Εἰς τὴν Τουρκίαν ἦτο τὸ μεταλλικὸν νόμισμα. Ἡ χρυσὴ λίρα ἐστοίχιζε 108 γρόσια. Ὑποδιαιρέσεις ἦσαν ὁ ἀργυρὸς μετζιδιές, ἔχων ἀξίαν 20 γροσίων. Ὑπῆρχον κερμάτια ἀργυρᾶ 10 γροσίων, ἐπίσης κάρτα ἀργυρᾶ ἀξίας 5 γρ. κερμάτια ἀργυρᾶ 2 γρ. Τὸ γρόσι εἶχε τέσσαρας μεταλλικὰς ἀργυρούχους δεκάρας, ὑπῆρχον δὲ και πεντάραι. Ἐπίσης εἶχε κερμάτια πέντε γροσίων, 100 παράδων και 50 παράδων, γάλκινα μεμιγμένα με ἀργυρον. Ἐπίσης εἶχε και κερμάτια ἀργυρᾶ τῶν 20 παράδων.

Εἰς παλαιότερας ἐποχὰς εἶχε και μεγάλας μπακιρένιας δεκάρας. Ὑπῆρχον και πεντόλιρα ἢ 2 1)2 λιρῶν κερμάτια χρυσᾶ, ὑπῆρχον μισαὶ και τέταρτα λίρας χρυσᾶ. Ἡ Ὀθωμανικὴ Τράπεζα εἶχεν ἐκδώσει, ἀδεία τῆς κυβερνήσεως, και πεντόλιρα χάρτινα, ἐξαργυρωτέα εἰς Κωνσταντινούπολιν. Ἐκυκλοφόρουν ὁμως και ὅλα τὰ ζένα νομίσματα, χρυσαὶ λίραι Ἀγγλίας, εἰκοσάφραγκα, κριμίτσαις, ρουδλτα, ἐγένετο δὲ μεγίστη χρῆσις αὐτῶν στὴν ἀγορά.

ΚΑΥΣΟΞΥΛΑ

Εἰς τὴν παλαιὰ Πόλιν ὅλα τὰ εὐπορα και τὰ καλά σπήτια ἐπρομηθεύοντο ἐγκαίρως ἀπὸ τοὺς θερινοὺς μῆνας τὰ καυσόξυλά των, τὰ ὁποῖα μετεφέροντο με γαμάληδες ἢ ἀραμπάδες και ἐκόπτοντο διὰ τοῦ μπαλτά (πέλεκυς) ἔμπροσθεν τῆς θύρας τοῦ πελάτου. Δύο κόπται με κοπτεροὺς μπαλτάδες ἐτεμάχιζον εἰς μικρὸν σχῆμα τὰ ξύλα, ἐνῶ ὁ ἰδρῶς αὐτῶν ἔρρεεν ἐκ τοῦ μετώπου. Τὸ ἔθιμον αὐτὸ δὲν ὑφίσταται σήμερον.

ΤΟ ΚΥΝΗΓΙ

Τὸ κυνήγι ἐγένετο και στὰ παλαιὰ χρόνια τακτικὰ τὸ φθινόπωρον στὸν Ἅγιον Στέφανον και τὰ περίξ και τὸν χειμῶνα σὲ διάφορα μέρη. Κυνηγοὶ και λάτρεις αὐτοῦ τοῦ σποῦ ὑπῆρχον πολλοί, αἱ δὲ ὁδοὶ τοῦ Ἅγ. Στεφάνου κατατῆς νύκτας τοῦ Σεπτεμβρίου ἐβόϊζον ἀπὸ τὰς φωνὰς και τὸν θόρυβον τῶν κυνηγῶν. Γενικῶς ὁμως δὲν ἦτο διαδεδομένον τὸ κυνήγι, ὅπως ἀλλαχοῦ.

ΚΟΥΝΙΑΙ, ΑΛΟΓΑ, ΠΑΙΔΙΑΙ

Κατὰ τὸ Βαζιράμιον, τὸ Πάσχα ἢ τὰς ἐορτασίμους ἡμέρας, ἐστήνοντο εἰς διάφορα μέρη τῆς πόλεως κούνιαι, αἰῶνται κινούμεναι ἢ κυκλικῶς στρεφόμεναι, διασκεδάζουσαι τὰ μικρὰ παιδιὰ. Τὰ παιδιὰ ἐπίσης ἐκάθηντο ἐπάνω σὲ ἄλογα και ἔκαμνον μικρὰς ἢ μεγάλας κούρσας, περίξ ἀπὸ τὰς κούνιας αὐτάς, ἔστηνον τοὺς ταβλάδες των οἱ λεμπλεμπιτζῆδες, μαλεμπιτζῆδες, στραγαλάδες, ντοντουρματζῆδες, σιμιτσῆδες και οἱ τοιοῦτοι.

ΟΙ ΠΩΛΗΤΑΙ ΠΑΓΩΤΩΝ ΜΙΣΙΡΤΖΗΔΕΣ- ΠΩΛΗΤΡΙΑΙ ΛΕΒΑΝΤΑΣ

Στην παλαιά εποχή, το παγωτό ήτο μόνον από γάλα σκέτο και ζάχαρι, έπωλείτο δέ από Άλβανούς πωλητάς με ένα κουτί ξύλινο εντός του οποίου ύπηρχεν ο τενεκός στρογγύλος, έξωθεν δέ ήτο τυλιγμένο το κουτί με λεπτό τουλπάνι. Από το άλλο μέρος ήσαν τὰ χρωματιστά λουλουδένια πιτσάκια. Το παγωτό έστοίχιζε 10 παράδες Κατόπιν κατεσκεύαζον κρέμα, φρούτα και τὰ τοιαύτα, έστοίχιζον δέ ακριβώτερα.

Ακόμη και σήμερα περνούν απ' τον μαχαλά ντοντουρματζήδες, αλλά όσημέραι εκλείπουν.

Αί πωλήτριαι λεβάνταςτσιγγάνα: εξακολουθούν, όπως στα παλαιά, να πωλούν τον Ιούνιον με τὰ πανεράκια το εύωδες χόρτο του βουνοσ, αλλά δεν κάνουν της παλαιάς δουλειάς, διότι ή Πολίτισσα θέζει ευρωπαϊκάς μυρωδιαίς στα άσπρόρρουγά της. Οί μισιρτζήδες ακόμη περνούν με τους ταβλάδες, επίσης δέ και αί χανούμισσαι με τὰ πανέρια.

Ο ΣΕΙΣΜΟΣ ΤΟΥ 1894

Ένα μεγάλο γεγονός κατετάραξε την Πόλη το μεσημέρη της 29ης Ιουνίου 1894 π. ήμ.: ο μέγας σεισμός, οστις έσεισεν ολόκληρον την πόλιν. Έκ του μεγάλου αυτού σεισμού έβλάβη το Τσαρσή, κατέπεσον έτοιμόρροπα κτίρια και έρράγησαν πολλά. Έσημειώθησαν μεγάλαι ύλικαι ζημιαί και ανθρώπινα ακόμη θύματα.

Ολόκληρον το Πέραν διενυκτέρευεν εις το υπαιθρον και τους δύο κήπους, εις τὰ Ταταύλα, Μπεσικτάς και τὰ χωριά, όπου είχε ξύλινα σπήτια, ο κόσμος έσπευδε να ζητήσει

καταφύγιον. Αί δονήσεις διετηρήθησαν επί μηνα και πλέον, άλλ' άσθενέστεραι.

Αυτή εν γενικαίς γραμμαίς ήτο ή πρό πενηκονταετίας ή τεσσαρακονταετίας Κωνσταντινούπολις με τὰ τότε ήθη και έθιμα και τὰς ήθογραφικάς εικόνας της. Θά ήδύναντο θεβαίως να γραφώσι και άλλα πολλά δια να πλαισιώσωμεν την βλην εικόνα, άλλ' ούτε ή μνήμη υποβοηθει επί πλέον, ούτε πηγαί υπάρχουν δια να άντλήση κανείς και άλλα. Και με τὰ εκτεθέντα όμως αναγνωρίζει ο παλαιός Κωνσταντινουπολίτης τὰ ήθη και έθιμα εν μέσφ. των οποίων έζησε και αναπαριστά εις μίαν γωνίαν των αναμνήσεών του τὰς ζωντανάς εικόνας του παρελθόντος

Η Κωνσταντινούπολις σήμερα, με την γοργήν πρόοδόν της και με το συγχρονισμένο πνευμα του άκρου κοσμοπολιτισμοσ, είναι μία ευρωπαϊκή πόλις άνταξία και του Ιστορικού γοήτρου της και του ανακαινιστικού πνεύματος των μεγάλων κυβερνητών της χώρας ταύτης.

© SEMANOSILIO

